

Pamětihodné události

*církve evangelické
v Horních Vilémovicích*

Tato brožurka je určena milovníkům historie a všem příznivcům tolerančního sboru Reformované evangelické církve v Hor. Vilémovicích. Je sestavena z obsahu několika historických knih a to z:

- Dějiny protestantismu v Třebíči a v Horních Vilémovicích, kterou napsal farář Dr. Ilja Burian
- Patent zvaný toleranční od farářky dr. Evy Melmukové
- Edice tolerančních přihlášek k evangelickým církvím na základě povolení tolerančního patentu
v letech 1781 - 1782, kraj jihlavský
- Topografie diecéze brněnské, kterou napsal Alois Hruďička
- Pamětní kniha reformovaného evang. Sboru v Hor. Vilémovicích a několik poznámek z Kroniky obce Horní Vilémovice

Upozorňuji, že všechny uvedené informace a příběhy, s výjimkou dvou posledních kronik jsou doložitelné archivními dokumenty uloženými v různých archivech. Tato práce byla určena pro jedno přečtení na veřejnosti a dále jen pro vlastní potřebu. Byla několikrát o určité odstavce doplňována a pro veřejné rozšiřování má mnoho nedostatků. Přes usilovné přemýšlení, kam tyto oddíly z jiné knihy vsunout, se někdy porušila souvislost a někdy se podobná zpráva opakuje i na jiném místě. Proto bych se chtěl čtenářům za tyto nedostatky omluvit. Tato brožurka byla psána a sestavována z úcty k našim tolerančním předkům, z obdivu jejich odvahy a vytrvalosti, jejich lásce k Pánu Bohu, kterou kladli ve svém životě na první místo a také trochu z lítosti nad změnou hornovilémovského sboru, která se s ním za poslední půlstoletí stala jeho velkým zeštíhlením.

Brožurku sestavil Josef Brodský a pro rozmnožení připravil za veliké pomoci své vnučky Jany Koukalové. Společně Vám přejeme, abyste se při jejím čtení moc nenudili.

Titulní list zhotovil Václav Keřkovský.

Napsáno v roce 2000.

Z historie obce Horních Vilémovic

První zmínka o Horních Vilémovicích je někdy před rokem 1366. Je tam napsáno, že na území obce vznikly dva dvorce. Na jednom seděl Vít z Vilímovic a na druhém není jméno známo. Název obce se během času měnil, jeden čas se jmenovaly Vilímovičky, později Horní Vilímovice a asi od roku 1922 byl název změněn na Horní Vilémovice.

Po dvou stech letech trvání Vilémovic v roce 1556 byla tato ves zcela spojena se statkem třebíčským a jmenují se ve Vilémovicích pouze tři lánici:

Mach Nováčků, Jan Jašů a Jíra Kobáč.

Po dalších sto letech roku 1678 se připomínají v Hor. Vilémovicích:

- 1 dvořák s 60 měrami pole
- 2 lány se 40 měrami vlastními a 32 měrami činžovními
- 2 lány nově osazené
- 3 chalupníci

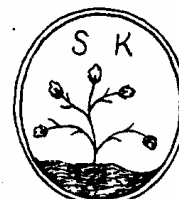
V roce 1719 jsou jmenováni při příležitosti účasti na tajných bohoslužbách tito vilímští občané: Karel Nečas, Václav Klusák, Samuel Krčál, Jiří Trutna, Václav Krčál, Tomáš Pešťal a Mikuláš Caha. Pobožnost se prozradila, v roce 1721 byli zatčeni a po tři roky věznění.

V roce 1745 jsou zmiňováni ve Vilémovicích svob. Martin Krčál, svob. Václav Jaša, Václav Kocmánek a Daniel Kostelecký.

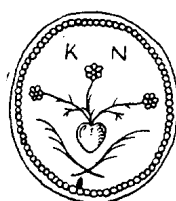
Roku 1750 jsou ve Vilémovicích 4 dvořáci: Martin Krčál č. 12, Pavel Jaša č. 1, Matěj Nečas č. 2, Jan Hňup č. 17. Každý z těchto čtyř svobodníků měl svou vlastní pečeť, což v jiných obcích nebylo.

JAN HŇUP

MARTIN KRČAL

MATĚJ NEČAS

PAVEL JAŠA

V roce 1781 je ve Vilémovicích zmiňováno 40 domů, počet obyvatel neuveden.

V roce 1876 161 obyvatel, z toho 91 evangelíků a 70 katolíků

V roce 1890 239 -- " -- 128 -- " --

V roce 1906 224 obyvatel, 36 domů

V roce 1921 196 -- " --

V roce 1932 210 -- " --, z toho 95 kat., 112 evang. a 3 českosl.

V roce 2000 79 obyvatel

V naší vesnici v letech po první světové válce zanikla čtyři popisná čísla. V r. 1923 prodala Marie Machová domek č. 28 Václavu Kručíkovi, který jej zbořil a na tom místě zřídil zahrádku. Byl to jediný domek postavený úplně ze dřeva a stál v Kručíkově zahradce mezi rekr. chalupou č. 27 a domkem č. 15.

V roce 1924 prodal Josef Vostal domek č. 38, který byl mezi domy č. 18 a č. 19 Josefu Tomanovi, který jej spojil se svým domem pod číslo 18. V následujícím roce 1925 byl zbořen domek č. 11, koupený Janem Fábrym od Tomáše Večeři, který se přestěhoval do Okrašovic. Též na tomto místě je nyní zahrada.

V roce 1926 byl zbořen domek č. 32, jenž koupil Josef Vidlák od Františka Brodského, který si koupil domek č. 27 od Jana Vrbky, který se přestěhoval do Vanče. Během této doby se tedy odstěhovaly z Hor. Vilémovic 4 rodiny: r. Šuterova z č. 35, r. Vostalova z č. 38, r. Večeřova z č. 11 a rodina Vrbkova z č. 27.

V dalších letech zůstával počet domů nezměněn, až do r. 1970, kdy byla postavena druž. čtyř bytovka s č. 11. Dále si r. Večeřova č. 4 postavila nový rod. domek č. 28 a ze starého si zřídili prodejnu smíšeného zboží. V té době byla zbořena budova hornovilémovské školy a na jejím místě postaven pod stejným popisným číslem 6 rodin. domek. Dům č. 2, bývalá "fořtovna" a před tím svobodnická usedlost rodiny Nečasovy, o které je v dalším textu často hovořeno, je prozatím majetkem státu a je v dezolátním stavu, to znamená před zbořením. Ve druhé polovině 20. století byly tyto trvale obydlené domy přeměněny na rekreační chalupy: č. 1, č. 5, č. 9, č. 25, č. 26, č. 27, č. 35, a č. 37. A v této podobě zůstávají Hor. Vilémovice v současné době, tj. r. 2000.

Složení obyvatel vilémovského okolí

Název obce	1876			1932		
	katol.	akatol.	Židé	katol.	evan.	čs.
Benetice	136	9	0	169	0	3
Bochovice	184	1	0	196	16	0
Svatoslav	386	8	5	414	4	0
Horní Vilémovice	70	91	0	95	112	3
Věstoňovice	43	15	0	54	18	0
Červená Lhota	270	4	4	323	2	1
Čechtín	230	60	0	332	29	6
Čihalín	204	19	4	312	6	0
Nová Ves	152	0	0	205	0	0
Okřešice	156	0	0	253	9	0
Vartenberg	10	0	0	0	0	0
Horní Heřmanice	205	57	0	190	72	0
Batouchovice	40	2	4	95	4	0
Hroznatín	160	15	0	179	29	0
Podklášteří	1276	24	1402	1273	48	0
Budíkovice	119	36	0	169	41	0
Trnava	490	12	0	629	10	13
Pocoucov	195	25	0	200	16	0
Ptáčov	183	4	0	276	6	0
Vladislav	624	23	12	857	2	0
Hostákov	243	8	0	240	6	0
Střížov (Jihlava)	281	71	2	258	72	0
Přímělkov	127	17	0	141	2	5
Bítovčice	75	13	0			
Tasov	720	55	12	857	32	0
Dolní Heřmanice	410	1	5	448	0	0
Oslava	172	6	0	113	0	0
Vaneč	160	13	0	101	20	0
Jabloňov	501	10	10			
Chlum	332	14	0	328	0	2
Radošov	278	38	0	296	36	0
Měřín	1650	12	9	1390	11	1
Chlumek	393	10	0	358	5	0

Počátky a šíření protestantismu na Třebíčsku:

Úvod

Máme v úmyslu něco si povědět o počátcích a rozšíření evangelictví v tomto našem kraji, o pronásledování a násilné likvidaci po bitvě na Bílé hoře, o zakládání našeho sboru po vydání Tolerančního patentu a něco z jeho historie. Jak jsme se k tomu vlastně dostali. Mě osobně velice zajímá historie a minulá doba, kdy naši předkové, třebaže byli pro svoji víru v nebezpečí života, i dokonce věznění, setrvali v evangelické víře. Potom po 160ti letech pronásledování z těchto zbytků evangelictví dokázali přes velké nesnáze a překážky vybudovat tento náš sbor, postavit sborové budovy a vlastními prostředky udržovat i svého faráře. Vypůjčil jsem si sborovou kroniku, přelustil ji a udělal jsem si nějaké poznámky. Protože jsou tam zajímavé věci, myslel jsem, že by to zajímalo třeba i Vás ostatní. Pak jsem ale uvažoval, že mluvit jenom o tvoření sboru z těchto trosk by stálo za to v krátkosti si to zopakovat pěkně popořadě od počátku. Jak se evangelictví do našeho kraje dostalo, potom jak bylo pronásledováno a skoro úplně zlikvidováno, a jaké tresty museli naši předkové snášet a teprve na konec něco o zakládání a budování našeho sboru. Vy starší si jistě ještě pamatujete na zajímavé přednášky p. faráře Buriana z období protireformace, ale je to už hodně dávno, a tak neuškodí si tyto věci po tolika letech znovu zopakovat. Dále bych chtěl povědět, že přes snahu, aby to bylo co nejkratší, nevěděl jsem, co mám vynechat, a přesto je toho hodně. Chtěl bych Vás poprosit o to, abyste ty nedostatky, které to bude mít, a je jich hodně, laskavě omluvili. Na začátku bychom si velice krátce pověděli o přeměně našeho kraje z čistě katolického na skoro úplně evangelický. Je to vypsáno z knihy Dějiny protestantismu v Třebíči a v Horních Vilémovicích, kterou napsal br. f. Burian. A potom na dosvědčení těchto událostí bych Vám přečetl kratičké zprávy ze třech děkanství tj. 36 katolických farností z našeho kraje z té doby. Je to vypsáno z vypůjčené knihy z Okresního archivu, vydané Římskokatolickou církví, kterou napsal Alois Hrudíčka r. 1908 a jmenuje se Topografie diecéze brněnské.

Po vystoupení reformátorů církve, především Mistra Jana Husa, počátkem 15. století v Praze se toto husitské učení postupně šířilo po celých Čechách a postupovalo dále na Moravu. Nešířilo se ale do všech měst a na všechna panství stejně rychle. Například královské město Jihlava husitskou reformaci vůbec nepřijalo a zůstávalo stále katolickým. Až skoro po

celém století, když se začalo šířit luterství, Jihlava tuto luterskou reformaci spontánně přijala a stala se luterskou. Naproti tomu ve Vel. Meziříčí je na přelomu let 1414 a 1415, když byl mistr Jan Hus vězněn v Kostnici, sepisován první protest proti bezprávnému zacházení s mistrem Janem Husem v Kostnici a to naznačuje, že na Velkomeziříčsku se v tuto dobu již šířilo husitství. Třebíč je ale zatím katolická. Až v roce 1424 dobylo tábořské vojsko nejen Třebíč, ale i pevný třebíčský klášter a tímto rokem začíná v Třebíči období reformace. Třebíčský klášter byl v té době v prostorách nynějšího třebíčského zámku. Obyvatelstvo přijalo nové učení bez odporu a velmi brzy, i když přišlo z venku a vlastně násilím. Současně se stává Třebíč vedle Ivančic na řadu let nejdůležitější baštou táborství na jihozápadní Moravě. Farní kostel (u sv. Martina) byl pod správou tábořského faráře a v klášteře se shromažďovali katolíci. Toto trvalo až do roku 1468. 14. května 1468 dobyl Třebíč Matyáš Korvín. Město bylo úplně zničeno a současně s ním i 29 osad, které v té době na Třebíčsku zanikly. Mezi nimi byla i obec Radčovice, na nynějším katastru Hor. Vilémovic, která byla ve vilímských lesích asi 500 m od vilímské cesty směrem na Trnavu a podle které se tam říká v Radických. Podle lidové tradice bylo město Třebíč tak opuštěné, že v té době po náměstí běhali vlci a vlk za oltářem farního kostela zadával kozu. Když 7 let po svém zničení bylo město opět obnovováno, byla fara u sv. Martina opět katolická. Kolem roku 1476 začíná Třebíč opět existovat jako město. Ti, kteří byli podobojí, chodili na bohoslužby tajně mimo Třebíč a stejně tajně je navštěvovali kněží podobojí, aby je posilovali ve víře a křtili jim děti. Roku 1490 zastavil král Vladislav třebíčský klášter se všemi statky Vilému z Perštejna. Tento byl typ českého šlechtice, který s "Římany" věřil, s Čechy držel a s Bratřími umíral. Za jeho vlády, i když formálně katolickém došlo opět k obnově náboženství podobojí v Třebíči. Bylo jim dovoleno postavit si na Podklášteří, u špitálu, hned u mostu malý kostelík a Jednota Bratrská měla kostelík na Horce. Kostelík církve podobojí na Podklášteří stál na místě přední židovské synagogy, kterou má v současné době v užívání Českosl. církev husitská. Postupem doby měla Římskokatolická církev dva velké kostely (farní a v klášteře), ale málo členů a většina obyvatel se tísnila ve dvou malých kostelících. Roku 1519 dochází v Třebíči k následující události. Třebíčský kněz podobojí, Jan, se domníval, že spojením s Jednotou Bratrskou by evangelická strana v Třebíči získala většinu, a proto usiloval o toto spojení. K tomu ale nedošlo. Dopadlo to tak, že Jednota Bratrská získala od nového majitele třebíčského panství Jana z Pernštejna roku 1520 na třebíčském předměstí Jejkově pozemek k vybudování církevních budov (na místě nynějšího klášterního kostela a zimního stadionu). Bratří si na tomto místě vybudovali prostorný sbor a bratrský dům. Nejpozději v roce 1524 byli třebíčští Bratři ve svých nových, vyhovujících prostorách.

Podobojí se o něco později vracení do kostela sv. Martina. Stalo se tak po změně majitele panství. V roce 1525 získal třebíčské panství Arkleb Černoohorský z Boskovic. Tento a obzvláště jeho syn Jan, aktivně podporovali vývoj náboženských poměrů v Třebíči. Brzy po získání panství dochází k přechodu podobojí z kostelíka na Podklášteří do kostela sv. Martina. Tuto událost popisuje třebíčský kronikář Eliáš Střelka v třebíčské kronice takto: "Když již náboženství podobojí se rozmohlo, kněz římský, kterýž byl při kostele děkanem, to znamená u sv. Martina, pryč do Jaroměřic se vybral, domnívajíc se, že v tom aby se zase navrátil, hledán bude. Ale to se zmejlilo. Nebo Třebíčští s vůlí vrchnosti své kněze svého podobojí zpěvem a zvoněním do kostela uvedli a od té chvíle kněží římských v Třebíči nebývalo. Ač pak nacházeli se někteří, že některé ceremonie papežské zachovávali, však ti dlouhého tu bytu neměli. Ta proměna rozumí se, že jest byla za pana Arkleba Černoohorského."

Na krátký čas jediným střediskem katolictví v Třebíči zůstala klášterní basilika na Podklášteří. Ale roku 1528 však ustává katolický církevní život ve městě úplně.

Zatím co se takto vyvíjely a ustalovaly poměry v Třebíči, přišel do nedalekého královského města Jihlavy Pavel Speratus, horlivý zastánce Lutherova učení. Tento získal Jihlavu téměř rázem pro luterství, zatím co husitství a podobojí marně usilovalo o duchovní dobytí této katolické pevnosti.

Protestantismus se šířil i do všech městeček a vesnic české a moravské země a postoupilo to tak daleko, že během 16. století devět desetin obyvatel Čech a Moravy byli protestanté a jenom jedna desetina byli katolíci. Jako doklad tohoto stavu tady mám výpisy z katolické knihy, a to Topografie diecéze brněnské, kterou napsal Alois Hrudíčka roku 1908. V této knize jsou podrobně popsány všechny farnosti brněnské diecéze podle jednotlivých děkanství a to od jejich vzniku až po dobu kdy byla kniha psána. Je to hodně podobná kniha, jako vydala naše církev k 50. výročí sjednocení církve a to Církev v proměnách času, jediné s tím rozdílem, že je mnohem podrobnější a o každé farnosti je tam nejméně jeden list textu a mimo jiné je tam také odstaveček, co s nimi bylo v době reformace. Já jsem tu knihu měl půjčenou v Okresním archivu v Třebíči a vypsals jsem si z ní poznámky ze všech farností tří děkanství, které jsou tady v našem okolí. Děkanství třebíčské, kde je 8 far., děkanství měřínské 12 farností a děkanství velkomeziříčské 15 farností. Vypsals jsem si údaje ze všech těchto farností, ale pouze ten odstaveček o jejich stavu v době reformace a zjistil jsem, že z těchto 35 far bylo 30 určitě evangelických a pouze v Horní Bobrové nebyla v době reformace katolická duchovní správa přerušena, v Radostíně byla současně katolická duchovní správa, i Jednota bratrská a u dalších tří farností tato informace chybí.

TOPOGRAFIE DIECÉZE BRNĚNSKÉ

Napsal Alois Hrudíčka (r. 1908)

Děkanství třebíčské:

1. **Benetice:** v 16. století ovládla zde reformace, po obnově náboženské byly přifařeny ke Kamenici, r. 1785 založena lokalie (jinde napsáno kuracie), která se v roce 1859 stala farou. Roku 1609 společný evangelický farář s Červenou Lhotou Jan Novokolínský. Od roku

1613 - 1624 Jakub Petroselinus. Po bitvě bělohorské přiděleny duchovní správě v Kamenici. Starý kostelík, který r. 1772 vyhořel pak roku 1778 (ale chatrně) byl postaven, stál asi 20 m výše než kostel nynější. Škola se připomíná zároveň se znovuzřízením fary r. 1785, vyučováno bylo v dřevěné chalupě č. 20. Nynější kostel byl postaven r. 1853 - 1895. V r. 1890 bylo v Beneticích 195 občanů, v Horních Vilémovicích 239 obyvatel, z toho 128 evangelíků.

2. **Červená Lhota:** stejně jako v Beneticích ovládla zde v 16. století reformace. Po bitvě na Bílé hoře po obnově katolického náboženství přifařena do Třebíče, později do Kamenice a opět do Třebíče. V roce 1785 zřízena lokalie a v roce 1859 fara.

3. **Přibyslavice:** při náboženských bouřích fara zanikla, katolíci přifařeni do Heraltic (děkanství telečské). Fara znovu založena až r. 1783.

4. **Rudíkov:** nátlakem p. Zdeňka z Lomnice a na Meziříčí r. 1522 vypuzen katolický farář a protestantismus se zde usídlil. Kalotický pán Ladislav Berka z Dubé (z Vel. Meziříčí) katolickou věc opět oživil. Pro nedostatek kněžstva na čas přifařen do Budišova, od r. 1665 má zase svou správu duchovní.

5. **Střížov:** v 16. století za přispění paní na Třebíči katolická fara zanikla. Po obnově katolictví byl Střížov přifařen do Třebíče, pak do Vladislavi. Roku 1785 zřízena lokalie, z níž se r. 1859 stala fara.

6. **Třebíč:** roku 1425 husité dobyli města, po delší dobu zde pobýli a od nich pochází sítě protikatolické, z něhož r. 1449 vznikla správa podobojí. V Třebíči vzniklo asi 21 sekt, mezi sebou sice málo svorných, ale urputných protivníků katolicismu. Mezi nimi přední místo drželi Bratří, kteří od roku 1520 měli v Třebíči svůj dům (sbor), školu i špitál. Třebíč byla po Přerovu a Ivančicích jejich nejhlavnějším sídlem. Poměry takové potrvaly skoro až do roku 1636. Hrstka třebíčských katolíků od roku 1622 docházela náboženské útěchy v

odlehle vesnici Rudíkově. Teprve v roce 1657 lze mluvit o řádné obnově katolické správy duchovní. Farářem byl Václav Bureš a s pomocí jezuitů z Jihlavy pracováno na obrácení pobloudilých. Jejich zbytky se v Třebíči udržely až do r. 1717. Do r. 1784 byla Třebíč jednou farní osadou, od té doby rozdělena na dvě: městskou a předměstskou. Farní kostel sv. Martina si zachoval starobylé železné dveře z doby reformace se znaky pánů Pernštejnských a cínovou křtitelnicí s nápisem křtící formulace: Jdouce po všem světě atd. ze 17. století. Ve Stříteži bývala fara, jež za pánů Osovských z Doubravice dostala se do držení protestantů. V době protireformace zanikla docela a v roce 1625 byla Střítež přifařena k Třebíči, odkudž každou třetí neděli konají se bohoslužby.

Na předměstí Jejkově jest farní a klášterní kostel Proměnění Krista Pána. Kostel postavil, jak oznamuje latinský nápis nad vchodem r. 1693 hrabě Karel Ferd. Waldštejn na místě, kde někdy stával sbor bratrský. V klášterní rozlehlé zahradě je viděti náhrobky z bílého mramoru některých držitelů Třebíče a členů jejich rodu. Johanka Osovská z Doubravice, zemřela r. 1588, Bohunka Žerotínova, choť pana Smila Osovského z Doubravice, zemřela roku 1588, Kateřina z Waldštejna, duchaplná druhá choť pana Karla st. ze Žerotína zemřela r. 1638 aj. Byly asi původně v bývalém sboru bratrském, jenž zaujímal místo nynějšího kostela a odtud z piety zde umístěny jsou.

7. Trnava: byla přifařena do Rudíkova. Vlivem blízké Třebíče a okolních obcí obyvatelé odpadli od katolické víry a v Trnavě si postavili modlitebnu ke cti Nejsvětější Trojice (asi r. 1620), kteráž pak o obnově katolického náboženství v katolický kostel přeměněna a zasvěcena byla. Odtud až do zřízení vlastní správy duchovní (r. 1785 lokalie a od r. 1859 fary) patřila Trnava do Třebíče.

8. Vladislav: v 16. století ovládl zde protestantismus a osada sama si kazatele volila. Po obratu náboženském nebylo lze pro nedostatek kněží faru po katolicku trvale obsaditi a Vladislav byla přifařena do Třebíče, což trvalo až do roku 1726. Pak byla zřízena expozitura, jíž vydržovati bylo faráři třebíčskému. Roku 1784 zřízena lokalie a r. 1859 fara.

9. Heraltice: (děkanství telčské): v 16. století ovládl protestantismus a teprve v r. 1633 opět obnovena duchovní správa katolická. Byla to jedna z prvých far po Bílé hoře, obsazena katolickým farářem a byly sem přifařeny Přibyslavice, Opatov a Předín.

Děkanství měřínské:

1. Bohdalov: duchovní správu měl již ve 14. století, ale v 16. stol. padla za obětí protestantismu, jež tu vládl až do r. 1621. Pak byl pro nedostatek kněžstva přidělen k Měřínu. V r. 1687 znovu zřízena zásluhou hraběte Ant. z Collaltů katolická fara.

2. **Chlum:** v 16. století se rozmohlo protestantství a katolická fara opět zřízena až v roce 1785.

3. **Jamné:** patřivalo klášteru třebečskému. Před bitvou bělohorskou držel statek zdejší Vilém Šleglovský ze Schützensdorfu, jemuž však pro účast ve vzpouře proti Ferdinandovi II. odňat a koleji Jezuitské v Jihlavě přiřknut byl. Tady zmínka o stavu fary v době reformace chybí.

4. **Kamenice:** od pradávna náležela opatství benediktinskému v Třebíči. Neznámá jsou jména duchovních správců. Až když v 16. století zavládlo bludařství, uvádějí se jména ovšem nekatolických zdejších kazatelů. Když pak nastala restaurace katolictví, působil zde mezi misionáři zvláště horlivě kněz Vinc. Lunaus, jemuž podařilo se na víru katolickou obrátiti mnoho nekatolíků. Též jihlavští jezuité směrem tím vydatně působili.

5. **Luky:** patřily ku zboží benediktinského kláštera v Třebíči. Co do náboženských poměrů opanovali zde v letech 1526 - 1630 Augšpurští. Pak o obnově katolictví pracovali tu jezuité a dominikáni jihlavští. Až r. 1653 zase farář katolický se zde usaditi mohl.

6. **Měřín:** do roku 1479 zde působili proboštové benediktinští. R. 1551 se zde usadili Bratří, kteří zde zřídili svoji duchovní správu a vyhodili posvátné obrazy, sochy a knihy, jež po proboštech zůstaly. Po r. 1621 působili zde jezuité o obrácení na víru katolickou, s nevalnými sice výsledky, avšak katolická duchovní správa přece opět zapustila kořeny.

7. **Netín:** náležel klášteru třebečskému. za dob takzvané reformace byla zde duchovní správa nekatolická. Po bitvě bělohorské byl Netín přifařen k Vel. Meziříčí. Od r. 1639 fara dosazována katolickými správci.

8. **Pavlov:** poddanstvím náležel k Vel. Meziříčí a faru měl již ve 14. století, jež však za vlády protestantismu zanikla. Po nastalém obratu přidělen Pavlov k Vel. Meziříčí i správou duchovní. Od roku 1760 přifařen do Radostína. Konečně když osadníci opatřili čeho třeba na zřízení fary samostatné, byla roku 1867 fara založena.

9. **Radostín:** roku 1391 píše se o faráři zdejším Mikuláši. Koncem 16. stol. byla zde sekta Bratří, přesto však dosazen sem byl kněz katolický Martin. Mělt' ovšem i nástupcové jeho postavení obtížné. Nejbídnějším stavením v celé osadě byla fara, nad níž patronát měli od roku 1630 biskupové olomoučtí.

10. **Vysoké Studnice:** náležely k opatství třebečskému, kteréž asi zde původní svatyni zbuďovalo. Duchovní správu měly společně s Lukami. V 16. století byla zde však modlitebna nekatolická, ta r. 1665 proměněna v kostelík katolický. Roku 1785 zřízena lokalie, v r. 1888 fara.

11. Uhřinov: r. 1348 je zmínka o faře, za zmatků náboženských však zašla a katolíci zdejší přifařeni do Vel. Meziříčí. Ještě koncem 17. stol. udržely se tu mnohé nekatolické zvyky. Po nějakou dobu patřil Uhřinov farou do Měřína, až v r. 178? zde zřízena fara.

12. Zhoř: náležela ke zboží měřínskému, byla majetkem tamního proboštví, či správněji opatství třebečského. Když pak se tu bludařství rozmohlo, byli katolíci zdejší přifařeni napřed do Měřína, pak do Bohdalova. Roku 1765 snahou farářů měřínského, bohdalovského a brtnického zřízena zde expositura, z níž r. 1784 stala se lokalie a r. 1859 fara.

Děkanství velkomeziříčské:

1. Bitýška Osová: náležela ve 13. stol. řádu německých rytířů, kteří dodávali sem své kněze. Ve století 16. byla majetkem pánů Osovských z Doubravice a jejich vlivem přidala se ku straně "podobojí", takže faráři katoličtí - i pro nedostatek výživy se tu udržet nemohli. Tu přifařena jest Bitýška (až do roku 1684) do Heřmanova. Tohoto roku katolická duchovní správa zde obnovena. Roku 1880 celá ves lehla popelem.

2. Bobrová Horní: byla v držení opatství žďarského, sami řeholníci žďarští zde vedli duchovní správu. Zdá se, že bludařské novoty 16. stol. Bobrovou ušetřily, takže duchovní správa katolická snad se zde ani nepřerušila.

3. Bory Horní: náležely komendě Johanitů na Starém Brně. V 16. stol. když zaplavila herese všechen skoro zdejší kraj, zanikla v Borech katolická fara a ani po restauraci náboženské nebylo lze ji obsaditi. Bory přifařeny do Křižanova a až roku 1784 matice náboženská faru zdejší znovu zřídila.

4. Březí: duchovní správou patřila do Osové Bitýšky, až roku 1788 matice náboženská samostatnou správu duchovní zde založila.

5. Budišov: reformace zde také zapustila kořeny. Po obratu náboženském přifařen do Rudíkova. Roku 1658 zase řádnou správu duchovní obdržel.

6. Heřmanov: založen německými kolonisty a o faře zdejší zmínka roku 1428. Mělať pak osudy podobné jako jiné fary katolické v kraji zdejším. Koncem 16. století byla totiž v držení protestantů, až roku 1641 opět se uvádí katolický farář a to pod patronátem pánů na Osové Bitýšce.

7. Křižanov: stará osada, připomíná se r. 1239. Měl tehdy faru, která se dostala v držení Johanitů. Však již takzvaná reformace získala zde přívrženců tolik, že katolická duchovní

správa zanikla až do roku 1636. Od těch dob sice bez přerušení, ale zpočátku s nemalými nesnázemi vedou zde katoličtí kněží správu duchovní.

8. Meziříčí Velké: roku 1558 páter Helt žaluje císaři, že se v Meziříčí roztahují bludaři. Již ve druhé polovici stol. 15. Bratří a po nich Luteráni valně se v Meziříčí rozšířili. Za takových poměrů věc katolická sotva živořila, ba duchovní správa zanikla docela. Vedle toho i kalvinismus našel své příznivce. Teprve roku 1596 dosazením kněze Mikuláše Sarkandra, bratra blahoslaveného Jana nabyla věc katolická tvárnosti příznivější. Teprve r. 1621 řádná správa katolická zajištěna.

9. Moravec: byla tu kaple zámecká, ku které roku 1747 tehdejší pán Karel baron z Moravce zřídil místo kaplanské. Roku 1784 náboženská matice doplnivši kongruu, zřídila zde lokálii, kteráž později farou se stala.

10. Obyčtov: měl již faru ve 13. století, kterouž obsazovala komenda Johanitů či Maltánů v Brně. Když pak jako v celém okolí i zde v 16. století zavládla herese, zanikla katolická duchovní správa a Obyčtov přifařen do Žďáru, při čemž zůstalo až do nového zřízení fary roku 1784.

11. Ostrov: odedávna zbožím kláštera žďárského. Za převratů náboženských vzala fara za své, neboť i zde se usadili kazatelé protestantští. Ostrov přifařen do Nového Veselí až do opětového zřízení fary roku 1874.

12. Ruda: odedávna částí panství meziříčského. Následkem bludů, jež ve stol. 16. vznikly, zanikla zdejší katolická duchovní správa, načež Ruda přifařena do Vel. Meziříčí, což potrvало až do opětového zřízení fary maticí náboženskou roku 1784.

13. Stražek: i zde herese nabyla vrch, ba mezi kazateli byl i zdejší švec Václav Jednota (kolem r. 1570). Po obratu náboženském spravována byla farnost ze Zvolu, až do r. 1633, kdy došlo k trvalému obsazení.

14. Svratka: fara byla již ve 14. století. Farnost měla osudy stejné jako okolní. Herese katolickou duchovní správu odstranila a zbylí katolíci přifařeni do Horní Bobrové, až pak matice náboženská roku 1784 faru zdejší obnovila.

15. Tasov: již v prvním pololetí 14. století zde bylo děkanství. Byly tu kostely dva, jeden sv. Václava roku 1784 zrušen a hlavní obraz dán do kostela ruského. Konec dobrého stavu jmění oltářního učiněn jest jednak hrabivostí okolní drobné šlechty, jednak i sektářstvím v 16. století, jež se i sem dostalo. Tasov přifařen nejdříve do Rudíkova, pak do Budišova až do zřízení takzvané expositury roku 1734, jež roku 1790 povýšena na faru.

Poněvadž v těchto třech děkanstvích nebyly Kralice a Náměšť nad Osl., které jsou na území hornovilemovického sboru, bylo dodatečně opsáno ještě čtvrté děkanství.

Děkanství náměšťské:

Na celém děkanství bylo 17.685 katolíků, 80 akatolíků a 115 židů.

1. Velká Bíteš: 3.081 katolíků, 26 akatolíků a 56 židů. Vlivem pánů z Lomnice přidala se v 16. Století k vyznání nekatolickému (kališníci, bratří a luteráni). Fara katolická se při tom ještě udržela do r. 1550. Když však právo podací osvojila si obec, byli sem dosazováni „kazatelé slova Božího“, ovšem pouze nekatoličtí (bylo jich od r. 1561 do r. 1626 celkem 25).

2. Březník: býval statkem samostatným, r. 1338 zde byla fara, kterouž zadával klášter zderazský v Praze. Když však právo podací připadlo držitelům zdejších, ti sem koncem 16. století zavedli bludařství. Katolická duchovní správa tím sice zatím za své nevzala, ale později ase tak stalo přece. Po obratu r. 1620 Březník přifařen do Mohelna až do roku 1784.

3. Hartvíkovice: právo podací ke zdejšímu kostelu měl rod domácí a roku 1550 již nebyly Hartvíkovice katolické. Po r. 1620 přifařeny byly napřed do Mohelna, pak do Náměště.

R. 1784 zřízena zde lokálie, roku 1859 fara.

4. Jenošov (Jinošov): 3,044 katolíků, 45 akatolíků a 6 židů. Patřival pánům z Otratic, kteří měli též patronát nad farou, o níž jsou zprávy r. 1385. Jenošov přešel na evangelictví a koncem 16. stol. Zde měli duchovní správu bratří. R. 1622 přidělen k Mohelnu až do roku 1739. Tu zřízena expozitura, r. 1784 lokálie a r. 1845 fara.

V Jasenici na hřbitově filiální kostel sv. Klementa, při kterém až do roku 1526 byla i fara.

Kralice: filiální kostel sv. Martina, stěny zdobeny mnohými českými nápisy, výňatky z Písma svatého, Otčenáš a snešení apoštolské (vyznání víry) ve fraktuře s ozdobnými iniciálkami. Tato výzdoba pochází z doby, kdy byl kostel v držení bratří. Při kostele byla také fara, která ze protestantismu zanikla. Však událost radostnější do této doby spadá, tisk a vydání slavné Bible kralické šestidílné, kancionálu a mnoho dalších knih ve zdejší tiskárně, umístěné na zdejší tvrzi. Kralice r. 1622 přifařeny do Mohelna, od r. 1785 do Jenošova.

5. **Koněšín:** patřival k opatství třebíčskému, zmínka o faře r. 1377. V dobách herese fara zanikla, po r. 1620 přifařen do Náměště. R. 1739 vznikla expozitura, r. 1784 lokalie a r. 1859 fara pod patronátem náměšťským.

6. **Křoví:** v listinách je nacházíme již r. 1371. Mělo různé pány, až se dostalo panu Karlu ze Žerotína a přešlo k protestantismu. Zda zde byla do té doby fara, není známo. Po válkách husitských bylo přifařeno do Bíteše. R. 1785 zde byla zřízena samostatná duchovní správa (lokalie).

7. **Mohelno:** s hradem se připomíná již ve 13. století jako statek zeměpanský. Bylo darováno r. 1234 panenskému klášter v Oslavanech, ovšem zboží brzy přešlo na majitele soukromé i s právem podacím. R. 1521 bylo toto právo opět při klášteru oslavanském, tento však zanedlouho vzal za své a v Mohelně úplně ovládl protestantismus, až do roku 1628. Pak zde opět ožila katolická duchovní správa pod patronátem panství náměšťského.

8. **Náměšť nad Oslavou:** 2,938 katolíků, 4 akatolíci, 41 židů a 1 bezvyznání. R. 1345 první zmínka o faře. Ve 14. století drželi Náměšť páni z Lomnice, později Kravařové. V 16. století přešla Náměšť v držení slavného rodu Žerotínů, který byl nejsilnější oporou sekty Bratrské a Náměšť se stala zvláštním útočištěm Českých Bratří. Náměšť byla vědecky i literárně povznesena zřízením knihtiskárny, později do Kralic přenesené. Po náboženském obratu roku 1624 pokus biskupa Františka, knížete Dietrichsteina o zakročení u Karla Žerotína ve prospěch věcí katolických neměl výsledku, až teprve roku 1630, když byla Náměšť prodána, byl dosazen katolický farář. Bylo však jemu, i jeho nástupcům zápasiti nejen s nouzí, nýbrž i se zatvrzelými bludaři a nad to ještě spravovati čtyři okolní osiřelé fary.

Při filiálním kostele sv. Marka ve Vicenicích na hřbitově bývala fara, která za převratů náboženských zanikla. Od roku 1662 jsou Vicenice přifařeny do Náměště.

9. **Pyšelo:** mělo rozličné pány, mezi nimi byli Osovští z Doubravice a roku 1555 přišlo v držení pánů z Lomnice na Náměšť, kamž patřilo i správou duchovní, tedy přešlo k protestantismu. Po obratu byly jednotlivé osady farnosti přifařeny dílem do Náměště, do Koněšína a do Vladislavi. Až r. 1788 zřízena zde lokalie a roku 1859 povýšeno na faru.

Slyšeli jsme tady jasný důkaz toho, že v 16. století byly skoro všechny fary, až na malé výjimky evangelické. Bylo to období největšího rozmachu evangelictví v Čechách a na Moravě a tato situace trvala až do bitvy na Bílé hoře 8. listopadu 1620. A tím se dostáváme do období protireformace, Aloisem Jiráskem nazvané dobou temna.

OBDOBÍ PROTIREFORMACE V TŘEBÍČI

Roku 1618, který je označován za počátek třicetileté války, vypuklo v Čechách stavovské povstání, které bylo 8. listopadu 1620 na Bílé hoře poraženo. Tato bitva měla pro obyvatele Čech a Moravy neblahé a dalekosáhlé následky, které ovlivňovaly a dá se říci, že ovlivňují náboženské poměry u nás dodnes. Touto událostí začíná v Čechách a na Moravě tzv. doba temna a doba tvrdé a násilné protireformace. Toto období je v knížce pana f. Buriana rozděleno do dvou částí, na protireformaci ve vlastním městě Třebíči a druhé o protireformaci na venkově třebíčského panství, hlavně v okolí Hor. Vilémovic. Protireformace byla prováděna nejprve v samotném městě Třebíči, a až tady bylo evangelictví, ovšem že jenom teoreticky zlikvidováno, zaměřila se činnost a úsilí katolické církve na třebíčský venkov. Protože tyto události spolu souvisí a mají určitou návaznost, připomeneme si i protireformaci v Třebíči a potom již zůstaneme jenom v H. V. a jejich okolí.

Pro další vývoj v evropských státech po třicetileté válce bylo rozhodující ustanovení vestfálského míru z roku 1648, které potvrzovalo tzv. *Ius reformandi* - právo každého panovníka stmelit i mocensky své území jednotným náboženským vyznáním. Proto v té době vznikly tzv. římskokatolické státy a státy protestantské (luterské neboli augšpurské, reformované neboli helvétské). Lutherská konfese byla uznána již r. 1555 augšpurským náboženským mírem rovnoprávnou s vyznáním římskokatolickým a reformované vyznání bylo k oběma předchozím připojeno až na konci třicetileté války r. 1648. Řeckokatolická církev, neboli unionovaná (spojená) vznikla v 17. století ze snahy spojit obyvatelstvo vých. Evropy uvyklé pravoslavným obřadům s papežským stolcem v Římě. V Uhrách platila určitá, byť omezená tolerance „nekatolíků“. Tato země se v průběhu věků stávala jednou habsburským, podruhé tureckým územím a proto zde nebylo možno stejně nekompromisně a systematicky postupovat v rekatolisaci jako v jiných habsburských zemích. Proto existovala možnost zákonné existence, jak luterské (v Horní zemi), tak reformované církve, ovšem s podstatnými omezeními. K veřejným bohoslužbám bylo možné využít několik tzv. Artikulárních chrámů, vymezených k evangelickým bohoslužbám na určitém území. Nešlo však o trvalý právní akt, ale o projev panovníkovy milosti, kdykoliv odvolatelné. Proto i v Uhrách občas docházelo k obdobnému pronásledování, jako v Čechách a na Moravě, k odsuzování duchovních na galeje apod.

Majitelé třebíčského a náměšťského panství, a vlastně větší část Moravy s tohoto povstání proti Ferdinandovi II. nezúčastnila. Za tuto věrnost si vyžádal Karel starší ze Žerotína

9. prosince 1620 od Ferdinanda ochranný list pro své statky a statky své ženy Kateřiny z Valdštejna. Na sklonku roku 1624 však byl vydán dekret, podle kterého všechno nekatolické duchovenstvo mělo opustit zemi. Toho roku evang. duchovenstvo na třebíčském panství opustilo své fary, ovšem chráněno svou vrchností, zůstalo dále na panství. Pod ochranu se sem uchýlovalo i mnoho evang. duchovních z jiných panství, kde protireformace probíhala rychleji a tvrději. Tohoto roku 1624 začala skutečná protireformace na Moravě. Tento rok také znovu spojuje s Třebíčí jméno J. A. Komenského. Toho roku se Komenský podruhé ženil a bral si v Brandýsi nad Orlicí 3. 9. 1624 Marii Dorotku, dceru třebíčského rodáka a seniora Jednoty bratrské Jana Cyrila.

9. ledna 1621 bylo v Třebíči už 13 uprchlých farářů. A podle lidové tradice konal ještě farář Jakub Petrozelín o Velikonocích 1629 v kostele u sv. Martina a farář Vavřinec Justin ve sboru na Jejkově pobožnost. Po ní ještě společnou pobožnost u zdi na konci bratrských objektů, tam kde nyní stojí kaplička sv. Petra a Pavla. Pak prý společně se svými souvěrci odešli do vyhnanství. Tento odcházející třebíčský farář Jakub Petrozelín byl otcem Jakuba Petrozelína, který působil jako farář v Červené Lhotě a tím současně i v Beneticích. Po odchodu do vyhnanství těžce onemocněl a ve Vratislavi 14. 10. 1633 zemřel. Do vyhnanství neodešli všichni kněží. Mnozí zůstali, třebaže jim hrozily nejpřísnější tresty a pokračovali dál tajně v církevní práci. Tam, kde bylo možno se nadít u vrchnosti určité ochrany, jako třeba v Třebíči, se nejeden z kněží skrýval a odtud navštěvoval svůj opuštěný sbor. Jejich hmotné postavení bylo však v porovnání s postavením před Bílou horou velmi svízelné. Žili vlastně jen z výnosu svého osobního majetku a z podpor, které jim udělovala města, která je skrývala, nebo vrchnost, pokud se toho odvážila. Ovšem tyto podpory se rok od roku menšily. Přesto však, pokud to bylo možno, faráři zůstávali, i když byli v nebezpečí života. Jaké v tom bylo nebezpečí, to ukazuje dekret kardinála Ditrichštejna z 24. května 1626, v němž kardinál nařizuje zatčení jednoho ze zbylých ukrývajících se evang. farářů "predikantů" Daniele Štefana v Krhově. Hrozí při tom ztrátou hrdla tomu, kdo by se pokusil jen nějak narušit, nebo znemožnit toto zatčení. A toto nebezpečí hrozilo všem kazatelům, kteří zde zůstali. 9. března 1628 vyšel císařský patent, podle kterého všichni svobodní obyvatelé Markrabství moravského, kteří nechtěli přijmout katolické náboženství, museli do šesti měsíců prodat svůj movitý majetek katolickým osobám a sami se vystěhovat ze země. Prodávajících bylo hodně a kupců ovšem málo, a proto mohli mluvit o štěstí ti, kteří svůj majetek prodali, alespoň za nějakou směšnou částku. Tak i Karel starší ze Žerotína byl nucen svoje panství prodat a odstěhovat se do ciziny. Stalo se tak 23. října, kdy vyjel z Přerova přes Olomouc do Vratislavi, kam dojel 30. října 1628.

Na Třebíčsku se ovšem ona doba šesti měsíců prodloužila na více než rok. I když bylo na císaři dosaženo určitých dílčích ústupků, přece jen císař prosadil svou. Prodloužil sice lhůtu k opuštění země o dalšího půl roku, potom do konce září 1629 a pak v listopadu toho roku ještě výjimečně o 14 dnů, ale svou prosadil. Od roku 1630 nebylo již na Moravě, s výjimkou Valašska, které se s rozdílným zdarem stále ještě bránilo, jiných evangelíků, než tajných a velice tajných.

To úplně neplatí o Třebíči, protože tam toho tajemí příliš nebylo. Třebíč mohla skutečně děkovat Adamu z Valdštejna, i jeho nástupci Rudolfu z Valdštejna, kteří převzali třebíčské panství po Kateřině z Valdštejna, kteří byli, ač katolíci, ve věcech náboženství velice shovívaví. Ale konečně je nutno děkovat i prvním farářům katolickým, kteří se konečně do města dostali, že neběželi hned se vším, co se jim doneslo, nebo co i sami zjistili, k nadřízené vrchnosti. Na to musel konečně po více než 12ti letech přijít žalobce odjinud.

Rekatolisace se prováděla i jiným způsobem. Kardinál Ditrichštejn se staral i o to, aby fary uprázdněné vypovězenými evang. kněžími byly alespoň v důležitých střediscích co nejdříve obsazeny katolickými kněžími. Měl s tím ovšem veliké potíže. Nejen, katolických kněží, kteří by ovládali alespoň částečně češtinu, byl veliký nedostatek, ale i majitelé panství, pokud byli evangelíci (teď již samozřejmě tajní) a panství jim nebylo zkonfiskováno, se velice bránili proti obsazení far katolickými faráři. Přišlo jim vhod, že způsob obsazování far se vrátil ke starému způsobu, že totiž fary obsazovali majitelé panství. Proto kostely jednoduše zavřeli a fary neobsazovali. To ale netrvalo dlouho. Kardinála to velice hnětlo, a proto se přičinil, aby císař vydal dekret, jímž kardinála zmocnil k tomu, nařídít takovým majitelům panství neprodlené obsazení far katolickými kněžími. Kdyby neuposlechli, měl kardinál právo obsadit takové fary sám. O výživu katolických kněží se ovšem musel postarat majitel panství sám.

Koncem roku 1631 vtrhli do Čech Sasové a Švédové a 15. listopadu obsadili Prahu. Exulanti i tajní evangelíci, kteří v zemi zůstali, doufali, že se všechno snad přece jen vrátí do starých kolejí. Než Švédové byli pány Prahy jen půl roku a jejich vliv se na Moravu nedostal. Obě vojska, jak Habsburkové, tak i Švédové se chovaly v Čechách jako v nepřátelské zemi a obyvatelé i šlechta museli přinést velké finanční oběti, které je v letech 1632 až 1634 úplně vyčerpaly. Došlo i na oběti i na životech. Během třicetileté války počet obyvatel Třebíče velice poklesl. Roku 1654 bylo v Třebíči jen 845 obyvatel, což je 30 procent z počtu z doby před vypuknutím třicetileté války. Velké procento úbytku bylo odchodem obyvatel do vyhnanství, ale velký podíl na úbytku měly též válečné události a

epidemie nakažlivých nemocí, které válka s sebou přinášela v daleko větší míře, než tomu bylo v době míru.

Na venkově to bylo poněkud jiné. Nesvobodný lid neměl volby a chtěl nechtěl, musel přijmout katolickou víru (emigrace). Na venkově pak řádilo císařské vojsko tak, že přímo, nebo nepřímo způsobilo smrt většího procenta obyvatelstva, než ve městech. Daleko méně takto byly postiženy obce, které zůstaly katolické, jako například obce kolem Radešína a Bobrové, na Bítovsku a Telčsku. Na třebíčském panství stále ještě působil značný počet evangelických kazatelů, kterým panující církev začala říkat predikanti. A lidé je ukřivovali a pečovali o ně tak, že se je nedařilo zadržet, a trestat je jako škůdce země. Kardinál Ditrichštejn dostával jen kusé zprávy o jejich činnosti. Stačily však, aby ho pobouřily a aby vždy znovu naléhal na majitele panství, hraběte Rudolfa z Valdštejna, aby na třebíčském panství udělal konečně ve věcech náboženství pořádek a uvedl, že pokud by se takové neřády nezastavily, byli bychom nuceni Jeho Milosti Císaři to v známost uvést. Téhož roku si stěžoval i budišovský, katolický farář na to, jakou má trampotu se svými farníky v Tasově na třebíčském panství, kteří, ačkoliv jím byli již mnohokrát vyzváni, aby chodili do kostela, stejně nechodí, a tím méně chodí ke zpovědi.

Luterství a Jednota bratrská se v té době ještě více sblížily, ale zatím nesplynuly. Ale již tehdy, třebaže obě církve měly svá tajná shromáždění po domech odděleně, se pak patrně účastnili bohoslužeb jedné skupiny i příslušníci skupiny druhé, zvláště tehdy, když některou z těchto skupin navštívil její kazatel. Roku 1644 se opět zdálo, že přece jen se vrátí všechno do starých poměrů, aniž se o to třebíčští evangelíci nějak přičiní. Švédské vojsko rychle postupovalo Moravou a dostalo se až do Třebíče. Tehdy se konaly v Třebíči veřejné evangelické bohoslužby s vysluhováním Sv. večeře Páně podobou způsobu. Švédové však museli stejně rychle Moravu opustit. Ani jejich ústup však neměl pro třebíčské evangelíky, kteří se za švédské vlády ve městě veřejně přihlásili k evangelickému náboženství nepříjemných následků, alespoň není žádných zpráv o nějaké persekuci. V Třebíči byl tedy zachován mír mezi panující církví a zbytky evangelíků ve městě. Mír, a zdá se i značná svoboda dodávaly třebíčským evangelíkům odvalu, že se se svým náboženstvím neskrývali, ba někteří i provokovali a to nejen v Třebíči, nýbrž i na svých cestách mimo město. Nemohlo proto dojít k ničemu jinému, než že najednou bylo město překvapeno a přepadeno tuhou a těžkou katolickou protireformací, z níž se již nevzpamatovalo. Přišlo to, o co si po tak dlouhou dobu Třebíčští říkali, a před čím je hned na počátku protireformace tak důrazně varoval jejich poslední farář, Jakub Petrozelín st., když jim vytýkal jejich lehkomyšlnost.

V Polné byl v té době děkanem Christopfer Kazimír Burešovský. Když se mu zprávy o situaci v Třebíči donesly, začal se o poměry v Třebíči hodně zajímat. To, co se dovídal, jej muselo úplně zděsit, a tak pan děkan po čtyři roky pilně sbíral materiál a svědecké výpovědi, aby je pak pečlivě zpracované v obsáhlou žalobu nepředložil nikomu menšímu, než samému císaři. V té době byl katolickým farářem v Třebíči P. Vlok, ale ani on, ani jeho nástupce od roku 1654 Jan Viktorin Slovák, nevystupovali nijak ostře proti nekatolíkům ve městě. Iniciativy se tedy ujal děkan Burešovský. Poměry ve městě ho poděsily. Město se mu jevilo jako naprosto kacířské místo, které až na výjimky nedodržovalo posty předepsané církví a služebníkům panující církve neprokazovalo předepsanou úctu. Naopak, byli mu k posměchu.

Když vyžadovalo úctu, jaká se tehdy předpokládala vůči posvěceným osobám, mohlo se jim lehce v Třebíči přihodit, a také se i přihodilo, že jejich požadavek, uctivého chování vůči nim měl výsledek zcela jiný. Ba ještě horší věci zjistil Burešovský v Třebíči. Na panství byli stále ještě evangeličtí učitelé, ba i kazatelé, a dokonce se v Třebíči zdržoval superintendent evangelické církve, který odtud navštěvoval široký obvod až na Chotěbořsko v Čechách. Našlo se pak dost lidí, kteří donášeli děkanu Burešovskému sami další věci na Třebíčské. Především to byl polenský svíčkař a mydlář Adam Ryvola, který již z konkurenčních důvodů měl spadeno na třebíčského mydláře Daniela Netoličku. U Ryvoly se zastavili, a patrně nějaký čas též pracovali tři vandrovníci, mydlářští tovaryši, kteří před tím pracovali u Daniela Netoličky. Nyní u Ryvoly vyprávěli, jak se u Netoličky zúčastnili roku 1654 bratrských bohoslužeb. Třebíčští tedy ještě tehdy nebyli ani trochu opatrní, když svá shromáždění neskrývali ani před vandrovníky, kteří naprosto nemuseli být stejného smýšlení s nimi, tak, jak se to ukazuje u oněch tří mydlářských tovaryšů. Tito tovaryši již o evangelících a o bratřích nevěděli nic, protože shromáždění u Netoličky popisují takto: Netolička oblečený v košili "tak jak z pelechu vylezl", četl evangelium a epištolu, pak kázal a pak podával všem páleného, pro něž před tím poslal. První si však zavdal sám. Lidí prý bylo u Netoličky nabito a když všechno pálené vypili, tak se rozešli.

V tomtéž udání si Adam Ryvola stěžoval, že roku 1655 jeho žena nedostala místo na trhu ve Vel. Meziříčí, protože tam byli samí mydláři a svíčkaři luteránští a pikardští z Třebíče. Ta "košile", v které byl Netolička při bohoslužbách a hlavně při vysluhování oblečen, nemůže být nic jiného, než komže. Tehdejšímu člověku bylo nemožné, aby mu bylo poslouženo svátostí bez "řádného" kněžského oděvu. Nevadilo mu již tak, že mu posluhuje nekněz. Obvinění, že se při shromáždění nekatolíků konaly pitky kořalky nutno však zařadit mezi pomluvy. To jen žaloba na třebíčské evangelíky chtěla patrně tendenčně vyvolat dojem, že

jde o shromáždění opilců. Panu děkanu Burešovskému se však musel zarazit dech, když při pídění po kacířích v Třebíči přišel na to, že se jejich působení dotýká i jeho vlastní farnosti.

Třebíčští faráři žádali na velké svátky vždy o výpomoc některého z řádových kněží. 4. března 1654 ale odepsal Joanus Claudius, rektor jihlavské jezuitské koleje třebíčskému

faráři, že mu na Velikonoce nepošle žádného kněze, protože jich je málo, a že se domnívá, že před kacířské svině je škoda házet perly. Kdyby tam měl někoho poslat, musely by se napřed v Třebíči podstatně změnit poměry. Aby došlo v Třebíči k podstatné změně, musela by především jeho milost hraběcí vyhodit arcikacíře pana hejtmána a dát do vězení kacířské konšely. Jinak se nic nezmůže.

Jeho receptu také bylo později použito. Konečně měl děkan Kazimír Burešovský dost usvědčujícího materiálu, a tak 13. září 1656 předložil císaři Ferdinandovi III. Úctyhodně obsáhlou žalobu na poměry v Třebíči. Sama žaloba má 10 folií a obsahuje úvod a šest kapitol. K ní je pak připojena ještě řada příloh. Burešovského žaloba byla opravdu dobře vypočítána a neminula se cíle. Císař předal Burešovského udání moravskému zemskému hejtmánovi, a uložil mu, aby vyšetřil stížnost polenského děkana. Zemský hejtmán pak pověřil 2. prosince 1656 tímto úkolem probošta Engelberta z Nové Říše a Heinricha ze Schaumburku na Mor. Budějovicích. Tato dvoučlenná komise měla celou věc vyšetřit a podat odborné zprávy. Komise si dala načas a vymlouvala se na Vánoční svátky a že pro nemoc probošta Engelberta nemohli dříve zahájit vyšetřování. Konečně teprve 3. února do Třebíče přijeli a ubytovali se v hospodě "U Černého orla". Pozvali si též hned sedm úředních osob, které označil třebíčský farář za dobré katolíky. Byl to primátor, purkmistr, dva radní, rychtář a dva měšťané. Přišel i třebíčský farář a polenský děkan. Takto rozšířená inkviziční komise pak začala svou činnost. Pátého února vyslechla a vyšetřila třebíčské nekatolické měšťany a zjistila, že v Třebíči je pět nekatolických skupin: husité, luteráni, pikarti, Boleslavští bratři, a pátá skupina nevěrci. Výsledek šetření inkviziční komise nám ukazuje, jaký byl poměr mezi třebíčskými občany. Můžeme tedy odhadovat, že nekatolíků byly v Třebíči ještě kolem roku 1657 nejméně dvě třetiny. Z nekatolíků bylo evangelíků 80 procent a příslušníků Jednoty 20 procent. Inkviziční komise pracovala velice rychle a již 7. února 1657 skončila na třeb. zámku své jednání.

Třebíčský farář společně s polenským děkanem Burešovským učinili ještě toto sdělení:

V Třebíči jsou dva nekatoličtí učitelé, kteří vedou děti ke svému náboženství. V Trnavě byl s vědomím pana hejtmána predikant a rektor po čtyři roky. Uprchli odtamtud teprve před třemi až čtyřmi týdny. Na panství jsou kostely, v nichž se nekonají katolické bohoslužby,

protože jejich příjmy zabrala vrchnost a přijde-li tam přesto třebíčský farář, je to osadníkům nemilé. Tyto obce jsou čistě nekatolické. Při chození při koledě našel třeb. katolický farář i u katolických měšťanů kacířské knihy, z nichž si četli. Když je chtěl zabavit, odmítli mu je vydat. Jeden, již katolík, mu takovou knihu vyrval násilím z ruky. Bratrský sbor je hnízdem a útlukem nekatolíků. Zdržuje se tam 11 osob, z nichž někteří jsou svobodní (ne poddaní), jako třeba panský myslivec Havel Kuthan. Na panství mimo město Třebíč, ale jen na území duchovensky spravovaném třebíčským farářem, je ještě asi 3 000 nekatolíků. Současně s tímto vyšetřováním probíhalo ve dnech 6. a 7. února 1657 zjišťování, kolik lidí z království českého se v tyto dny na panství třebíčském nachází. Soupis ukázal, že těchto uprchlíků je víc, než udával soupis děkana Burešovského.

Tato zpráva inkviziční komise pak otevřela brány protireformace v Třebíči a na Třebíčsku.

9. dubna 1657 nařídil zemský hejtman hraběti Františkovi z Valdštejna, aby zakročil proti sektám na svém panství. Na Valdštejnův náklad má být přikročeno ke katolické reformaci v Třebíči a to prostřednictvím komise, v níž má být kromě probošta též krajský hejtman, hrabě Tannazoll. Kacířské knihy je nutno na útraty vrchnosti nahraditi jinými knihami, hlavně knihami vydávanými Tovaryštvem Ježíšovým. Hejtman Tannazoll byl toho názoru, že Třebíčští jsou umínění, tvrdošíjní a neústupní, a že je proti nim potřeba postupovat rázně. Tak mohl tehdejší třebíčský farář Jan Viktorin Slovák napsat na první list matriky zemřelých: "Roku 1657 dne 8. května s pomocí Boha trojjediného a všemohoucího počala se v Třebíči reformace, na níž za prvé přišel s několika vojáky urozený pan Donaczol, tou dobou krajský hejtman jihlavský, s ním přišli 4 duchovní, totiž ctihodný p. Martin Lik, správce koleje jihlavské, ctih. p. Václav Petráček, ctih. p. Melichar Jaška a ctih. p. Jan Boltius, otcové Tovaryštva Ježíšova." Jak na příchod reformační komise reagoval třebíčský lid vyjadřuje báseň, napsaná na prvním listě matriky pokřtěných, založené farářem p. Vlokem roku 1651:

Krajský hejtman převznešený,
a vysoce vyučený,
patres jezoviti páni,
přijeli na reformírování,
s plnou mocí nás Třebíčský
učíc víře katolický,
pět paterů vše německých,

napomínaje Třebíčských,
aby víru katolickou
přijali a heretickou
opovrhli neprodleně;
jíť se zachovali věrně.
Jedni se z toho těšili,
jiní náramně děsili.

Je jistě obdivuhodné, že tato báseň byla zapsána katolickým farářem do matriky, a tak zachována dalším pokolením, třebaže celkem nezakrytě dává najevo své odmítavé stanovisko k celé misi. Rozpaky nad horlivostí krajského hejtmana jihlavského měl konečně i zemský hejtman. Krajský hejtman Tannazoll byl Španěl, který si za služby v císařském vojsku proti českým stavům vysloužil erb a dostal statek Cizkrajov. Proto již 11. května nabádal zemský hejtman krajského k mírnému jednání s poddanými, aby nedošlo k nebezpečí, že by utíkali z třebíčského panství.

Při příjezdu reformační komise do Třebíče tato nařídila hejtmanovi a městské radě, aby předvolali všechny nekatolíky na sobotu ráno na radnici, kde mají vyslechnout císařský patent a nařízení zemského hejtmana o reformaci víry. Mělo jich být podle seznamu 180 mužů, nekatolíků. V sobotu se jich však 68 nedostavilo. Někteří pro nemoc, jiní byli mimo město, ale byli mezi nimi i takoví, kteří prostě předvolání neuposlechli. Z těch, kteří přišli, přední vůdcové ostatních slíbili, že chtějí přestoupit ke katolictví. Tannazoll ovšem hned poznamenává, že tak učinili "dílem z žádné velké radosti". Kacířské knihy měly být pod velkým trestem odevzdány do 12. května do 20. hodiny.

Téměř všechny kacířské knihy byly také doneseny. Tyto dílčí úspěchy jistě podmínila přítomnost vojáků, protože město ještě velmi dobře vědělo, co to znamená voják ve městě.

O čtyři dny později, 17. května však píše p. Martin Lyck zprávu krajskému hejtmanovi podstatně zdrženlivější. Píše, že 16. května měli přijít nekatolíci do kostela k poučení, ale že tam bylo více katolíků než nekatolíků. Také se zpovědí a přijímáním není u nekatolíků kladný výsledek. Že se jedni vymlouvají na druhé, až ti druzí začnou, že začnou i oni. A nakonec kriticky dodává, že skutečnou situaci v Třebíči ukáží až příští svátky. Bylo získáno ke katolictví asi 60 měšťanů, a to především těch vznešenějších. Pak však všechno pokazil zámecký hejtman tím, že prozradil dekret o prodloužení lhůty a příkaz o používání mírných prostředků při provádění katolické reformace. Od té doby je prý lid tvrdošíjnější, vzdoruje misionářům, ano i uráží řád. Celá protireformace v Třebíči, pokud nebylo použito násilných prostředků, se nevyvíjela nijak slibně. Za 21 týdnů přestoupilo 75 osob. Když však přišel přímý příkaz od krále Leopolda, zalekla se přece i vrchnost a dala všechny nekatolické sousedy pozavírat s tím, že nikdo nebude z vězení propuštěn, dokud neslíbí, že bude živ jako katolík. To konečně zapůsobilo a v únoru 1658 byl vězením zlomen odpor všech nekatolíků. Akce reformační komise v Třebíči trvala tedy celý rok. I po ukončení činnosti zůstali dva jezuitští misionáři ve městě, aby hlídali jednotlivce, kteří byli ještě náchylni vracet se ke staré víře. Že šlo o více, než jen o jednotlivce, mělo se ukázat velice

brzy. V roce 1659 třebíčský farář Jan Viktor Slovák i jezuitští misionáři odhadují, že je ve městě stále ještě 167 bludařů, kteří velikonoční zpověď nevykonali, a 260 těch, kteří ji nechtějí opakovat. Dále farář doporučuje, že je potřeba věnovat zvláštní pozornost mlýnům a mlynářům. Nebudou-li vyčištěny mlýny od kacířského bludu, zůstane tu stále semeníště bludů a útočiště predikantů. Dále se věnuje poměrům na třebíčském venkově. Podle mého jsou náboženské poměry na venkově třebíčského panství ještě daleko horší než v Třebíči. Vladislav je prý téměř celá bludařská. V Kamenici jsou obyvatelé většinou nekatolíci. A ti, kteří jsou katolíci, byli převedeni do katolické církve jen kvůli sňatku. Kdyby nevykonávali předepsané obřady, nebyli by oddáni. V ostatních obcích panství je to prý stejně ubohé.

Na třebíčském venkově se s katolickou reformací započalo roku 1665, ale skutečné její provedení je nutno datovat do roku 1671. Tato skutečnost ukazuje, že k úspěchu katolické reformace nebyla třeba výměna vrchnosti, ale že k němu došlo po změně v osobě faráře. Třebíčský protestantismus tedy nezdolala ani první vlna protireformace v letech 1624 - 1635, ani druhá v letech 1657 - 1660, nýbrž až třetí, začínající rokem 1671. V tomto roce založil nový třebíčský farář P. Alexandr Halibodal matriku třebíčského děkanství. Vypsal v ní všechny fary a filiálky, i kostely, které k nim patřily. Podle této matriky tvořily tehdy třebíčské děkanství tyto fary: Třebíč, Stařeč, Rokytnice, Opatov, Heraltice, Kamenice, Rudíkov, Náměšť a Valeč. Filiálky pak tvořily: Vladislav, Červená Lhota, Čáslavice, Předín, Okříšky, Přibyslavice, Krahulov, Chlum, Benetice, Vícenice, Naloučany, Hartvíkovice, Koněšín a Dalešice. Bylo tedy 9 far a 14 filiálek. Ve výčtu kostelů, patřících k faře třebíčské je pak uvedeno: sv. Martin (farní kostel), sv. Marek (ve Stříteži), sv. apoštolové (v Trnavě), sv. Trojice (na starém hřbitově) a templum haereticorum, vulgo zbor (to je kostel po Jed. bratrské na Jejkově).

Adam František z Valdštejna nenadržoval tolik kacířům, jak by se zdálo z hlášení reformační komise. Byl mu patrně jen odporný násilný způsob, jakým reformaci prováděl jezuitský řád. On sám chtěl za tímto účelem do Třebíče uvést řád, který pracoval prostředky daleko mírnějšími, totiž kapucíny, ovšem za svého života se toho nedočkal. Kapucíni se v Třebíči usadili v objektech bývalého bratrského zboru až 21. června 1686 a právě jim je třeba hlavně přičítat úspěch této vlny protireformace v Třebíči. Co se nepodařilo po násilí volajícím a konečně i násilí používajícím jezuitům, to svou mírností dokázali kapucíni. Kapucíni měli velikého pomocníka i v tom, že se jedinečně dovedli přizpůsobit prostředí, do kterého přišli. I to, že kapucíni nezanedbávali a neodbývali kázání, pomáhalo přitažlivosti bohoslužeb v jejich chrámě. Vcelku však lze říci, že příchod kapucínů do Třebíče znamenal

konec evangelického života ve městě a těžiště evangelické církevní práce se přeneslo do Horních Vilémovic.

Období protireformace na třebíč. venkově hlavně na území hornovilémovského sboru

Třebíčský venkov, a tedy i Hor. Vilémovice měly do roku 1665 celkem klid. Evangeličtí faráři byli vyhnáni, fary byly většinou prázdné a na protireformaci na venkově se dosud ve větší míře nepřistoupilo. Teprve tohoto roku 1665 došlo i na venkov a misionáři se chlubili, že v tomto roce obrátili na katolickou víru 409 otců rodin, nepočítaje v to ženy, děti a služebnictvo. Tvrdili, že probrali tak důkladně město Třebíč a 15 okolních vesnic, že v nich zůstalo sotva sto kacířů. Celkem prý bylo na třeb. panství v tomto roce obráceno na katolickou víru hodně přes 2.000 duší. Největší potíže prý působil misionářům osmdesátiletý stařec Šembera, který zemřel den po tom, co byl konečně obrácen na katolictví. Další úspěch ohlašují misionáři za rok 1671, kdy prý ve třech vesnicích třeb. panství obrátili na katolickou víru 80 kacířů. Portál kapucínského kostela v Třebíči na Jejkově označuje Jednotu bratrskou a její dílo za "smrdutou stoku", která byla konečně zdolána (dodnes latinský nápis nad vchodem). V době, kdy byl tento portál vsazován, aby hlásal vítězství katolicismu, neměl pravdu v tom, že by v Třebíči, a tím méně na třeb. venkově nebylo již evangelíků. Po tomto probírání třeb. panství nezůstalo tu již patrně usedlých kazatelů. České země celkem pravidelně navštěvovali kazatelé ze Saska, Lužnice a Slovenska. Tito kazatelé se především zaměřovali na vysluhování sv. večeře Páně, kterou lid přece jen nejraději přijímal od pracovníků, k tomu církví ordinovaných.

V roce 1676 byl na novoměstsku zatčen kazatel Václav Trojan ze Žitavy, který při výslechu 13. srpna 1676 přiznal, že po tři roky pravidelně jednou za rok prošel tímto krajem. Jedním z míst, kde působil, byly také Hor. Vilémovice. To neznámá, že by vyšetřující před tím neměli tušení, že se Hor. Vilémovice staly novým střediskem kacířství na Třebíčsku. Výslech Václava Trojana jim však potvrdil správnost jejich tušení a obrátil pozornost vyslychajících k Hor. Vilémovicím. Celou situaci v 70. letech 17. století ve Vilémovicích vystihuje napomenutí, jehož se hornovilémovským občanům dostalo 2. července 1679 od vyšetřující komise, a po němž se museli přísahou zavázat k přijetí trestů za nevykonávání katolických obřadů. Tento dokument byl pořízen dvojmo, a to jeden pro kamenického faráře a druhý dostal rychtář vilím. svobodníků, Pavel Jaša. Tu se dovídáme, že vedoucími činiteli

hornovilémovického evangelictví byli tamní "dvořáci", to je svobodní sedláci, nazývaní též svobodníky. V tomto dokumentu bylo napsáno asi toto: "Dvořáci a obyvatelé Vilémovic s jinými mnohými okolními, samospasitelné katolické náboženství přijali, pevně stále je drželi připověděli a přísahou veřejné vyznání učinili. Protož pro jeho zpevnění ještě tento list zanechán jest. Jestliže by který děti své všechny v domě svým majíce u víře římské, bez který žádný spasen býti nemůže, vyučovati dáti se zpěchoval, je k tomu neměl a zrazoval, o přestoupení svém nejmenší znamení ukázal, aneb jakékoli nekatolické lidi přechovával. Obzvláště pak, a což nejhoršího by bylo, nějakého pod jakýmkoli způsobem a pretextem kněze podvodníka lutrianskýho, neb predikanta budoucně přijal, ihned tím jedním toliko vejstupkem všichni svý svobody, movitý i nemovitý jmění propadne a jakou přes to všechno ještě pokutu od slavného ouřadu snese, očekanlivě sezná. Poddaní, kdyby se něčeho podobného dopustili, dobrou peněžitou pokutou ku příkladu jiným ztrestání budou. Pakliže se v neděli a ve svátek více než jeden z každého domu vzdálí od bohoslužeb, bez vší všudy vejmluvy jednu libru vosku k chrámu Páně benetickému složití povinen bude. To vše s donucením a k tomu přičiněním rychtáře nadjmenovaného Pavla Jaši."

I slíbili jsou v Vilémovicích dne 2. července 1679 po naroz. Páně. Není divu, že Hornovilémovští byli takto nuceni a zavazováni k návštěvě kostela v Beneticích. Celá, veliká oblast patřila nyní farou do Kamenice. Až do protireformace roku 1665 byl kostel v Beneticích prázdný a mše se v něm nečetly. V šedesátých letech byli na Třebíčsku jen dva katoličtí faráři a v sedmdesátých to nebylo o mnoho lepší. hornovilémovští svobodníci tedy pod přísahou slíbili, že budou navštěvovat mše v Beneticích a že povedou své domy katolicky. Slíbili, protože museli slíbit. Jak to vypadalo ve skutečnosti, o tom svědčí události z roku 1692 kdy znovu byli hornovilémovští svobodníci a především jejich rychtář napomínáni pro kacífství. V tomto napomenutí je jmenován i hlavní představitel protestantismu na Třebíčsku Jan Nečas. Nařizuje se rychtářovi Pavlovi Jašovi, aby byl se vší pilností a ochotností chvalitebným způsobem nápomocen dvojctihodnému a vysoce učenému Pánu Martinovi Matlochovi, faráři kamenickému. Nebudou-li chtít dobrovolně od svých bludů odstoupiti, aby do Kamenice je dodati hleděl, jinak k nim příkře, a mnohem příkřeji než vetínským přikračovati by se muselo a přikračovati bude. Jaký trest stihl ony vetínské a čeho se dopustili a kdy, takže sloužili za odstrašující příklad pro hornovilémovské, se autorovi nikde nepodařilo zjistit (tito vetínští byli pravděpodobně votínští, protože se dále dočteme o votínském mlynáři, kterému byl za trest vypálen mlýn). Toto také ukazuje na to, že těsně před koncem 17. stol. nebyl postoj Hornovilémovských na Třebíčsku tak docela ojedinelý a osamocený. Všichni katoličtí kněží nebyli tak rigorozní, aby je touha lidu po

přijímání podobojí způsobou přiměla k nejradiálnějším zásahům, jak tomu bylo u polenského děkana Burešovského. Například v roce 1701 ještě účty v obci Hartvíkovicích na Třebíčsku vykazují položku "za víno pro komunikanty".

Protestantská církev začala získávat i nové členy. Jestliže 17. století znamenalo v protestantismu naší vlasti neustálý ústup, až téměř do zániku, století 18., i když je to neuvěřitelné, šlo opět do výboje. Hned jeho první desetiletí je ve znamení značné misijní činnosti, která vyvolala pozoruhodné přestupové hnutí. Mezi lidem kolovalo, že mají být náboženské poměry v Čechách a na Moravě upraveny tak, že budou povoleny dvě církve, katolická a evangelická, a že jeden druhého nebude smět tupiti nebo alespoň, že v každé zemi bude povoleno postavit jeden evangelický kostel.

Ovšem právě mezi těmito nově získanými členy se podařilo panující církvi zachytit stopu po činnosti a životě evangelické církve. Celá evangelizační činnost, vedoucí k vyvolání přestupového hnutí, má řadu drobných, ale nesmírně horlivých pracovníků. Nad ně pak vynikly postavy tří mužů: dvou lajků, bývalých vojáků, Ondřej Pelky z Malé Losonice a Václava Klusáka z Horních Vilémovic, a kazatele Daniela Stránského. V roce 1710 došlo k vyšetřování na panství novoměstském, jimramovském, kunštátském a bystřickém a vyšetřovatele vedla stopa opět do blízkosti Třebíče, do obvodu budoucího sboru hornovilémovského. Mezi sedmi středisky, která na jihozápadní Moravě zjistili, bylo jedno přímo v Hor. Vilémovicích. Mezi osmi hlavními svůdci byl mlynář Štěpán z Otína, který byl zřejmě jeden z těžce potrestaných otínských kacífů, kolem roku 1692, kterému byl za trest spálen mlýn a který potom působil jako svůdce po celé Vysočině. Druhý svůdce byl již jmenovaný Václav Klusák, vysloužilý voják, živící se podomním krejčovstvím a trvale usazený v chaloupce v Hor. Vilémovicích. Komise vedoucí celé vyšetřování měla toto složení: novoměstský farář Jan František Žák, jimramovský farář Josef František Indra a jezuitský misionář Jindřich Král. Komise přišla k závěru, že všichni svobodníci v Otíně jsou kacíři. Zároveň ještě upozornili gubernium, že jsou kacíři v Křižanově na panství velkomeziříčském (Václav Krejčí, švec Jakub Outrata, ještě nějaký provazník a pak výrobce mezulánu a zároveň pláteník). Dále na panství budišovském někteří svobodníci v Holubí Zhoří, na panství třebíčském ve městě soukeník Petr Pausech, jmenovaný též Stařečka, a nedaleko města mlynář Matěj Padrta, u něhož se učí mlynářem syn svůdce Maxy, který přivádí do země a provádí zemí luterské predikanty. Po těchto vyšetřeních a zjištěních, která trvala déle než rok, vydalo gubernium 30. října 1711 oběžník, v němž upozorňovalo příslušné vrchnosti na jejich výše jmenované poddané, kteří byli označeni jako kacíři. Po čase následují odpovědi majitelů panství guberniu, doložené výpověďmi místních farářů, že

jmenované osoby jsou dobří katoličtí křesťané. Pouze majitel panství křižanovského Jiří Václav, rytíř Schwalbenfeld ve své odpovědi připouští, že možná nějaké luteránství na jeho panství je, ale všechnu vinu dává místnímu faráři, který naprosto není příkladem svým farníkům a kdo jej vidí jako vzor, sotva se rozhoří pro katolickou církev. Vypisuje, že farář Bartoloměj Nedoválený své farníky téměř nevzdělává ve věcech víry a žije nepříkladným životem. Muziky, hry a ženské, o to má zájem, ale bohoslužby odbývá, jak může. Gubernium odepsalo rytíři Schwalbenfeldovi, aby udělal na svém panství pořádek, jak s farářem, tak s kacíři. Tento až po několika urgencích 1. srpna 1714 odpověděl a vysvětluje záležitost všelijak, ale nakonec prohlásil, že na jeho panství je už zase všechno v pořádku.

Ve sborníku Západní Morava, který vydává Okresní archiv v Třebíči společně s Okresním archivem ve Žďáře nad Sázavou a který byl vydán letos to je roku 2000, je článek o hrdelních soudech na Velkomeziříčsku. V oddíle o soudu křižanovském jsou vypsány jednotlivé případy, které soud za dobu své existence řešil a mezi jinými je tam napsáno, že v letech

1721 - 1725 byl v Křižanově souzen farář Bartoloměj Nedoválený pro znásilnění služebné.

Druhý případ, který souvisí s naším tématem a o kterém jsme četli asi o půl stránky zpátky je, že v letech 1724 - 1726 stáli před křižanovským soudem tkadlec Jakub Horníček se svými syny a švec Jakub Autrata obvinění z kacířství (držení zakázaných knih). Všichni byli potrestáni vězením.

Taková byla církevní situace, když na trůn dosedl poslední Habsburk císař Karel VI. Na jaře roku 1726, kdy se vítězné barokní katolictví v Čechách chystalo ke svému největšímu triumfu, k svatořečení Jana Nepomuckého, dovídalo se překvapené obyvatelstvo moravských měst, městeček a vesnic, že dědičné markrabství je nebezpečně ohroženo, a to kacířským jedem. Císař Karel VI. vydal ve Vídni dne 28. prosince 1725 reskripty, v nichž oznamoval svým poddaným, v českých zemích, že mu došly zprávy, že se znovu začíná objevovat kacířský blud a že se proto rozhodl po příkladu svých předků vystoupit s největší vážností proti tomuto škodlivému zlu, z něhož už v minulosti vzešlo Moravě tolik pohrom a neštěstí. V březnu roku 1726 se rozjeli rychlí poslové všech šesti moravských krajských hejtmanů, aby na zámcích, radnicích a farářích složili těžké břemeno přísných císařských patentů. Reskripty, které císař Karel VI. vydal ukazovaly, že se na Moravě událo opravdu něco mimořádného. Průvodní list zemské vlády a ještě víc tón a obsah patentu naznačovaly, že je císař hluboce roztrpčen a že jeho hněv dopadne tvrdě na každého, kdo by nesplnil jeho vůli. V následujících šesti paragrafech pak tvrdě nařizoval toto:

1. Aby každý venkovský poddaný, který se sám přizná nebo bude usvědčen z nějakého zjevného činu, např. z kacířského přijímání pod obojí způsobou, byl potrestán po prvé jednoletou veřejnou nucenou prací. Vrátil-li se během této doby samospasitelné katolické víře, bude propuštěn domů, ale zůstane pod bedlivým dozorem duchovenstva, krajských a vrchnostenských úřadů.
2. Provinilec, který by setrval při svém bludu, má být přidržen k nucené práci ještě druhý rok a po případě i třetí. Pak má být vypovězen ze země, a kdyby se vrátil, má být potrestán mečem na životě.
3. Ti, kteří po složeném vyznání víry, se vrátí do pravé katolické církve, ale později zase odpadnou, budou potrestáni pro dvojnásobný zločin odpadlictví. Budou-li to muži dostatečně tělesně silní, budou odsouzeni na neomezenou dobu na galeje. Budou-li to ženy nebo muži neschopni k veslování, budou potrestáni bitím a odsouzeni nejen ke ztrátě majetku, který případně vrchnostem, nýbrž také vypovězení navždy z dědičných císařských zemí.
4. Obyvatelstvo poddaných a vrchnostenských měst bude potrestáno stejně jako právě zmínění poddaní, čili selský lid.
5. Ale i svobodné měšťanské osoby (obyvatelstvo svobodných královských měst) budou potrestány jednoletou až tříletou nucenou prací a budou-li přistiženy při odpadlictví, prací na galejích a konfiskací jmění. Jedině kdyby kacířskému bludu propadly osoby urozené, radní nebo osoby v královských službách, soud před vynesením rozsudku si měl vyžádat královské rozhodnutí.
6. Kacířští kazatelé, jejich náhončí a přechovávači, jakož i ti, kteří pořádají tajná kacířská shromáždění a rozšiřují zakázané kacířské knihy, budou potrestáni mečem. Tomu pak, kdo je vypátrá a udá, má být vyplaceno z veřejných prostředků 100 zl. a tomu, kdo je dodá soudu, 200 zl. Jméno denuncianta mělo být uchováno v tajnosti. Kupci, formani a handlři „v krajkách, přizi a plátně“, kteří by byli přistiženi, že dovážejí z ciziny zakázané kacířské knihy, budou potrestáni mečem a jejich zboží jim bude zkonfiskováno. Třetinu z toho zboží dostane udavač.

Aby pak nikdo se neomlouval nevědomostí, nýbrž aby všichni věděli, podle čeho se mají řídit, chtějí-li se vyvarovat trestu, nařídil císař zemské vládě, aby tuto jeho resoluci vydala jako veřejný patent obou zemských jazycích a vyhlásila v celé zemi všem na výstrahu.

Tvrdé císařské mandáty vyvolaly v celé zemi vzrušení. Takové tvrdé zákony byly snad pochopitelné v době třicetileté války, ale od té doby uplynulo skoro celé století a do střední Evropy se prolamovalo ze západu osvícenství, které přinášelo s sebou nový názor na náboženské přesvědčení. Ovšem císařova výchova, již se mu dostalo ve Španělsku, udělala z

něho bigotního katolíka, a proto nedovedl pochopit, že by v jeho zemích mohlo být vedle panujícího katolického náboženství ještě náboženství jiné. A tak když se všechny jeho předchozí reskripty minuly cílem, vydal onen nelidský patent. Důvodem k tomu bylo, že kolem roku 1720 na sebe opět upozornila dvě živá a početně silná kacířská střediska. Jedno na západní Moravě kolem Třebíče a Vel. Meziříčí se středem v Hor. Vilémovicích a druhé na vých. Moravě mezi německým obyvatelstvem kravařska. Nás nyní bude zajímat ono středisko na jihozápadní Moravě. 15. července 1719 prozradila Magdalena Budařová, rozená v Dalešicích, služebná svobodníka Nečase z Hor. Vilémovicích jedné selce a potom rychtáři, že její hospodář se zúčastnil s ostatními svými domácími v noci tajného evangelického shromáždění u Václava Klusáka, při níž byla vysluhována sv. večeře Páně podobojí způsobem. Již koncem října bylo jasno, že toto shromáždění bude mít neblahé následky. O všem se dověděl kamenický farář Josef Karel Streitt a s ním farář Jakub Felix Pacher, kteří spolu vedli veliké vyšetřování. K podrobnému výslechu došlo 10. prosince 1719 a je z něho zachován velice podrobný zápis (strana 174). Z něho se dovídáme, že Jan Jurda, rozený v Budíkovcích, pacholek Karla Nečase, svobodníka vilémovského, slyšel na pastvě v důvěrnosti od bratra svobodníkovy, Tomáše, že by k nim v noci nějakí svatí muži měli přijít, kteří je zpovídají. To svěřil již zmíněné děvečce Magdaleně Budařové a ta hospodářovu rodinu sledovala. Zjistila, že se čistě oblékli a šli ke Klusákům. Ona šla za nimi a pod oknem, které bylo nějakou plínou zastřeno, poslouchala a malou škvírou v rohu i pozorovala. Poznala většinu přítomných na shromáždění a popsala celý průběh pobožnosti. Oba dva kněží z výslechu sestavili s velkou péčí podrobný soupis a doložili výsledky jednotlivých vyslychaných osob z celého kraje. Na vyšetřované si stěžovali vilímští katolíci, ale i vyšetřující páni faráři. Vyslychaní prý si z nich dělali posměch. A tak celou obsáhlou žalobu se vším materiálem podali olomoucké konsistoři. Ta celou věc předala politickým úřadům v květnu 1721. Případu se ujal jihlavský krajský hejtman a 23. května byli zatčeni: Karel Nečas, Václav Krčál, Jiří Trutna, Samuel Krčál, Tomáš Peštál a Mikuláš Caha. Byli však brzy propuštěni a teprve téměř po roce došlo opět k zatýkání, a tentokrát bylo již opravdu zle. 11. března 1722 byl zatčen Karel Nečas a ostatní asi o něco později. Byli stále vyslycháni a ze všech výslechů jsou také zachovány podrobné zápisy.

14. října, tedy po půl roce věznění, se uvěznění obrátili s pokornou prosbou na krajského hejtmana, aby se nad nimi smiloval a propustil je, aby mohli pečovat o své usedlosti. Nebylo jim vyhověno a vyšetřování se vleklo i po celý rok 1723. 27. dubna se konečně vilímovští evangelíci přiznali, ale jméno kazatele neprozradili. Většina zatčených byla propuštěna a uvěznění zůstali pouze Karel Nečas, Samuel Krčál a Václav Klusák. 12. října 1723 městská

rada v Kamenici píše krajskému hejtmanovi a mimo jiné prosí o brzké rozhodnutí, jak naložit s těmi třemi již tak dlouho vězněnými. Apelační soud odpověděl na tento dopis až začátkem března roku 1724 a to s tímto rozsudkem: že Václav Klusák pro takové přečinění své jednorozhodným, Karel Nečas a Samuel Krčál ale půlletním v poutech a železech (krom nedělních a svátečních dnů) vězením potrestáni býti mají podle práva. Ani tu však nedošlo ke konfiskaci jejich majetku a na vyhnanství. A tak teprve v září r. 1724 byli propuštěni z vězení Nečas a Krčál a o půl roku později konečně i Václav Klusák.

Deset let měli vilémovští svobodníci pokoj. Neznamená to, že by upustili od svého náboženství, nebo že by je úřady pustily ze zřetele. Panující církve naprosto nepomýšlela v případě kacírství v Hor. Vilémovicích vyklidit své pozice, ale naopak pečlivě sledovala všechny ty, kteří byli již jednou dopadeni a souzeni jako luteráni. Neukvapovala se však a čekala na příhodný okamžik. Vilémovští evangelíci byli nyní daleko nedůvěřivější a byli velice opatrní při přípravě a konání svých shromáždění. Přes všechnu opatrnost se však přece jen nepodařilo naprosto zahladit všechny stopy po tom, že ve skutečnosti zůstali při svém starém náboženství. Co se však nejvíce dotýkalo panující církve bylo to, že v evangelické víře nesetřívávalo jen několik hornovíl. svobodníků, nýbrž rostlo podezření, že evangelíky na Třebíčsku je nutno hledat též mimo Hor. Vilémovice. 28. května 1734 byl v Kamenici pořízen seznam osob podezřelých z luterství a husitství a po všech předběžných přípravách došlo tohoto dne a následující k zakročení proti těmto kacírům. Došlo opět k zatýkání a věznění. Krajský hejtman se rozhodl, že kacírství v Hor. Vilémovicích udělá rázný konec. Stáhl ze široko dalekého okolí hajné a myslivce, aby mohl obec obklíčit a přepadnout. Pro tuto akci určil ráno dne 4. června 1734. Na hornovílémovské svobodníky byla skutečně zorganizována leč jako na zvěř, a zdařila se. Akce šla tentokrát velmi rychle. Před svítáním 4. června podnikli myslivci a hajní hon na kacíře, a ještě téhož dne byli dopraveni před hrdelní soud v Jihlavě Pavel Nečas, Ondřej Svoboda, Martin Krčál, Matouš Krčál a mladý, ještě svobodný, Václav Klusáček. Nebyli zadrženi Karel Nečas, vdova Jašová, Samuel Krčál a Daniel Kostelecký, kteří nebyli ve Vilémovicích přítomní, protože byli na tento den předvoláni v jiné záležitosti do Brna královským fiaskem. Z vyšetřování vyšlo najevo, že evangelíků je stále hodně. Stejně byli zatčeni též všichni podezřelí z ostatních obcí, tak jak byli uvedeni na zmíněném soupisu. Byli rozmístěni k těmto hrdelním soudům: v Jihlavě, v Třebíči, ve Vel. Meziříčí, v Dačicích a Telči. 25. - 27. května došlo v Kamenici na faře k hlavnímu výslechu, kam byli obvinění předváděni. Došlo k dalšímu zatýkání. Jihlavský krajský hejtman podrobně vylíčil výsledek akce zemskému hejtmanovi dopisem z 28.6.1734. Referoval v něm o zatčení podezřelých osob i o nalezení podezřelých kacírských

knih. Vyslovuje také myšlenku, že císař sám bude žádat po hraběti Valdštejnovi, aby hornovilemovští svobodníci byli zbaveni svých práv, jejich dvory jim byly odňaty a dány zbožným hospodářům. Z archivních materiálů lze též vyvodit, že udavač Jiří Chromý označil za hlavního svůdce Jiřího Nečase a kolem něho se nyní rozvinula hlavní korespondence a jemu byl věnován hlavní zájem. Předseda soudu hrabě A. F. Herberstejn vyslovil názor, že má být Jiří Nečas ihned předán soudu pro kacířství, které je větším zločinem, než pašeráctví, a popřípadě má být vyhoštěn ze země. Ale to se zatím jenom blýskalo, aniž uhodilo. Doba se měnila a zájem vrchnosti byl též proti přísnému trestání. Jiří Chromý odvolal své obvinění proti Jiřímu Nečasovi a také nikdo jiný ho za kacíře neoznačoval, a tak byl Jiří Nečas obžaloby z kacířství zproštěn. Proto 8. 11. když se nikdo z tajných evangelíků nepřiznal, a tři hlavní svědci svou žalobu odvolali, byli z vězení všichni propuštěni, až na sedm osob, které označila krajská apelace, že mají být ještě vězněny. Kterých sedm osob to bylo a k jakým trestům byly odsouzeny, se nezachovalo. Jistě však tresty nebyly přísnější, než v roce 1724.

S nejednou osobou se ještě setkáme při dalších procesech s kacíři. K vyšetřování nemáme žádných přímých záznamů. Dovídáme se o něm jen mimochodem z dalšího velkého vyšetřování v roce 1761. Toho roku na svátek Božího těla našel čechtínský radní ve Vržanově schované ve zvonku tři evangelické knihy. Hned je také donesl do Kamenice na faru. Po blízkém okolí se to hned rozneslo a sedmdesátiletý Mikuláš Caha ze Smrčného se ještě týž den vypravil do Budíkovíc k příbuzným, aby je varoval. Když se však den na to vracel ráno domů, tu právě to, že se tak daleko vypravil chromý stařec, vyvolalo pozornost v Okřešicích u Šimona Navrkala, který udal, jaké má podezření. Na Mikuláše Cahu se tedy vrchnostenské úřady, které dostaly za úkol nový případ kacířstva na Třebíčsku vyšetřovat, zaměřily především. Mikuláš Caha napřed horlivě zapíral. Tvrdil, že když mu před čtyřmi lety kamenický kaplan Tomáš Prukner vzal všechny jeho knihy, tu se přece Mikuláš Caha vzdal všeho kacířstva, učinil v Kamenici náležité vyznání víry a od té doby se varuje všeho zlého. Velice si pohoršil odpovědí na otázku, proč nebyl na svátek Nanebevstoupení Pany Marie v kostele. On odpověděl, že poslal svoji dceru, sám však nemůže, protože je chromý. Vyšetřující mu odpověděl: "Poněvadž se chromotou vymlouváš, že do kostela, který blízko máš, chodit nemůžeš, tak pověz co tě pohnulo, žes na den Božího těla v podvečer se do Budíkovíc k svým přátelům šmatlal?" Mikuláš Caha zapíral, ale když pak 54 ran bejkovcem dostal a jemu Šimon Navrkal z Okřešic do očí mluvil, že to na své svědomí a duši bere a že chce ještě nejednu, ale dvě přísahy položit, že druhý den po Božím těle, v pátek ráno o osmi hodinách jeho okolo své stodole, kde povřísla dělal, viděl jít. Člověk trne, když čte, že teprve 54. rána býkovcem otevřela sedmdesátiletému člověku ústa a že bylo potřebí

ještě dalších, aby byl ochoten vypovídat. Po dalším "povzbuzení" teprve došlo k zoufalému vyznání. Mikuláš Caha prozradil všechny přátele v okolí, kdo jakou knihu vlastní a vyšetřující komise musela žasnout, kolik toho kacířského jedu na třebíčském a brtnickém panství ještě je. Kamenický farář byl jistě nemile překvapen výpovědí Mikuláše Cahy, že by nějaké knihy mohly být dokonce i v Kamenici. Výsledek byl ten, že na Třebíčsku bylo zabaveno více než

63 evangelických knih. Většina těchto knih nebyla zděděna po otcích, nýbrž byly to knihy vydané až v 18. století, to znamená, že musely být tajně propašovány přes hranice a zakoupeny. Knihy byly odebírány tak, že udaný majitel byl odveden k výslechu, u něho doma byla vykonána domovní prohlídka a on byl vyslýchán pomocí povzbuzovacích prostředků. Byli ovšem i takoví, kdo vydrželi všechny rány a nic neprozradili. Mezi nimi byla například žena Jakuba Zelníčka z Hostákova, sestra Matouše Veškrny z Budíkovíc. Tato byla jeden den vyslýchána, ale všechno obvinění popřela. Nebyla však puštěna domů, nýbrž uvězněna a druhý den opět vyslýchána. Setrvala na své výpovědi, i když dostala dvacet ran. Zůstala dál ve vězení a byla znovu vyslýchána, nepřiznala však nic víc, než že onu modlitební knihu koupila od Mikuláše Cahy. S evangelictvím na Třebíčsku to ovšem začínalo být na pováženou. Knihy jim byly odebrány a jestli nějaká ještě zůstala, tak byla výjimkou. Rodina Nečasova z Hor. Vilémovic se pak spříznila do Nosislavi. Jakub Nečas měl v Nosislavi bratránka. Nosislav byla baštou reformované církve před Bílou horou a udržela si toto postavení i po celou dobu protireformace. Do této doby to byla nejaktivnější evang. rodina v Hor. Vilémovicích a v době vydání Toler. patent jež jejich dům patřil vrchnosti a byla z něho fořtovna. Z toho vyplývá, že při některém soudu s vilémovskými evangelíky byla rodina Nečasova odsouzena k nucenému vystěhování, jaká se prováděla v padesátých letech tohoto století a jejich majetek připadl vrchnosti. Skutečnost, že v době náboženské nesvobody sehrál rod Nečasů významnou úlohu v životě hornovilém. protestantismu a nejhůře na tuto činnost doplatil. Povíme si o tomto roku trochu podrobněji.

V Hor. Vilémovicích žily čtyři generace rodu Nečasů:

- Matěj Nečas a Zuzana v 60. 70. letech 17. století
- Jan Nečas a Žofie na konci téhož století
- Karel Nečas v první polovině 18. stol.
- Jakub Nečas v době přežívání starých pořádků

Statek Nečasů byl jeden ze čtyř svobodnických gruntů. Svědectví o hornovilémovských Nečasech je archivní materiál, z kterého se dozvídáme, že byli známi jako lidoví lékaři a že

na svém gruntě měli jakousi nemocničku (předchůdkyni vesnických špitálů nařízených Jos. II.) a právě tato činnost jim umožňovala hrát významnou úlohu v životě zdejšího protestantismu.

Rod Nečasů nepatří k původním obyvatelům obce a jejich původ zůstává neobjasněn. Toto příjmení se vyskytovalo např. v Kamenici (1652 Duchoslav a Anna) a v Čichově (1644 Václav a Dorota) v Křepicích (1685 Jan a Kateřina) a rovněž v okolních farnostech třebíčské, rudíkovské a benetické. Prvními občany s tímto příjmením ve Vilémovicích byli Matěj a Zuzana Nečasovi. Jejich pokračovatelem na gruntu byl Jan Nečas s manž. Žofíí a měli 10 dětí. Třetím v pořadí byl Karel Nečas s manželkou Kateřinou. V matrice kamenické farnosti je napsáno toto: Dne 23. 3. 1707 se oženil poctivý mládenec Karel, pozůstalý syn po nebožtíkovi Janu Nečasovi, svobodném dvořákovi z Vilímovic s Kateřinou Hrdličkovou z Koutů. Děti neměli a Karel ovdověl. Dne 13. 1. 1710 se oženil jako vdovec podruhé s Kateřinou Cahovou z Hor. Smrčného. Narodilo se jim (12 ?) známých dětí, mezi nimi i

8. 7. 1728 syn Jakub další držitel gruntu. Ženil se mimo kamenickou farnost, a proto o jeho sňatku není žádný zápis. S Jakubem Nečasem zprávy o Nečasech v Hor. Vilémovicích končí. Doklady o tom za jakých podmínek a zda Nečasovi byli přinuceni k vystěhování nenacházíme. Že nevymřeli, svědčí to, že všechny kamenické matriky mlčí. Souvisí to patrně s úspěšným hledáním zakázaných knih na jeho statku v r. 1761 a předchozím věznění v r. 1734 jeho otce Karla. Ironií osudu se tak asi opravdu stalo a to pouhých dvacet let před náboženským uvolněním. Stejně zajímavé jsou i osudy Jakubova bratrance Václava, nar. 30. 7. 1734 z rodičů dle následujícího matričního oddacího zápisu: Dne 18. 11. 1721 oženil se poctivý mládenec Pavel pozůstalý syn po zemřelém Janu Nečasovi z Vilímovic s poctivou děvečkou Kateřinou, vlastní dcerou Víta Cejпка z Vilímovic. Dále si ocitujeme matriční záznam o sňatku syna Václava:

Dne 20. 8. 1759 oženil se počestný mládenec Václav Nečas z Vilímovic s počestnou dívkou Elisabethou Reinhatin ex Ungaria a Sto Jonne ita dict. Místo sňatku Nosislav.

Svědkové: Joan Georg Metzger, picter Seelovicensis a Matheus Napravnik; Nosislavicensis. Po necelých třech letech 28. 4. 1762 Václav Nečas, občan nosislavský, ve věku 28 let zemřel. Položme si závěrem několik otázek. Proč Václav Nečas, prokazatelně potomek protestantského, svobodnického rodu si bere za manželku dívku z Uher, ze Svatého Jana (jak udala) u Liptovského Svatého Mikuláše? Německého jména? Proč svědkem sňatku je známý malíř oltářních obrazů ze Židlochovic? Čím a jak se živili? Kde opravdu bydleli? V souvislosti s tvrzením kaplana Augustina Kratochvíla, autora Vlastivědy moravské,

židlochovického okresu str. 36 o víně pro nosislavské komunikanty a to s povolením světské vrchnosti v letech 1722 - 1751 a v kontextu s Becher: Jahrbuch für die Geschichte des Protestantismus in Österreich, strana 143 Bomische Pastoren svědčí o nosislavském protestantismu v uvedené době: „Že jeho vliv sahál dokonce za hranice Moravy“. Tolik o zmizelé rodině Nečasově.

Daleko více byla pobouřena veřejnost, a bylo též více výslechů s brancouzským mlynářem Martinem Knodlem (nebo Krodlem) v březnu 1767 Knodl jedl v postní dny maso a měl u sebe kacířské knihy. Všechno to a ještě další kacířstva na něj udal Blažek z Krásné Hory v Čechách. Mertin Severa z Chlumu vypovídal, že 8 let sloužil u Knodla a neviděl ho sám nikdy v postní dny jíst maso. Ale že si mu stěžoval učedník, že si toho všiml. Byli vyslechnuti ještě další svědkové, ale nic nového již nemohli v této věci říci. Opět nám chybí záznam o tom, jak všechno s brancouzským mlynářem dopadlo. O 17 let později při vydání Tolerančního patentu však již nebyl mezi těmi, kteří se přihlásili k evangelické víře, podobně jako rodina Nečasova z Horních Vilémovic.

Už za vlády Marie Terezie bylo zřejmé, že existuje dosud nevyhlášený konflikt mezi státními zájmy katolické císařovny a jejího okolí a mezi římsky orientovanou tradiční zbožností protireformačního typu. Císařovna již r. 1747 zakázala vizitace papežských nunciů a o dva roky později i vyhlášení papežských bul bez svého zeměpanského svolení. Marie Terezie se snažila plnit úlohu ochránkyň římskokatolické církve, nedotýkala se její nauky, za to tím zásadněji její praxe. V r. 1753 zakázala duchovenstvu prodávat voskové svíce a obětní fuguriny v kostele nebo i před ním. Chránila tak občanské voskaře před nedovolenou a někdy i lichvářskou konkurencí. Napříště neměly být dovoleny pověřivé modlitby a modlitební knížky. Zákaz postihl i církevní zaříkávání a zažehnávání. Přestupky proti tomu měl vyšetřit politický úřad a případné podvody potrestat. V roce 1767 byl zrušen tzv. Zpovědní krejcar, odváděný vždy při zpovědi kněžím. Od r. 1771 nesměli duchovní podepisovat závěti jako svědkové a rovněž nesměli odesílat peníze ze země. Od roku 1767 platila různá omezení při zakládání nových klášterů a od r. 1771 nebylo dovoleno zřizovat nová katolická bratrstva, to je sdružení římskokatolických laiků k pěstování zbožnosti pod dohledem církve. Bratrstva, která již existovala, musela projít revizí. Značným zásahem do života lidu byl zákaz všech procesí do ciziny. Při procesích v tuzemsku se poutníci neměli zdržet přes noc. Toto poslední ustanovení však narazilo na odpor, a tak se procesí i vícedenní konala i nadále.

Problém z ekonomického hlediska byla přemíra zasvěcených svátků a polosvátků, při kterých byli obyvatelé habsburských zemí povinni účastnit se mše a o svátcích také

nepracovat. Po dvojím obrácení na papeže bylo z původních 60ti svátků nakonec 41 zrušeno. Císařovna se ovšem starala i o rozvoj římskokatolické církve. 24. května 1777 bylo olomoucké biskupství prohlášeno za arcibiskupství a v Brně bylo zřízeno jeho sufraganní biskupství. Také v Uhrách se podařilo císařovně zřídit pět nových biskupství. Přes tuhý odpor zpátečnické šlechty se Marie Terezie snažila zlepšit sociální a právní postavení nevolných rolníků a zasáhla zásadně do školství a kultury. Zavedla všeobecnou školní docházku, což zvýšilo kulturu českého lidu po Bílé hoře. Školství bylo zbaveno dozoru jezuitského řádu a z rukou církve přešlo pod řízení a kontrolu státu. Podstatně se zvýšilo vydávání naučných spisů, mohly se dovážet četné knihy, jejichž šíření dříve církev nepovolovala a rovněž jejich cenzura byla jezuitům odňata. V r. 1773 byl jezuitský řád úplně zrušen. Ze jmění jezuitských kolejí a rezidencí, jež v Čechách činilo 8 milionů zlatých byl zřízen tzv. studijní fond, jako základ pro udržování škol.

A nyní si připomeneme i několik reforem, které s náboženstvím nesouvisí. V r. 1768 vydala Marie Terezie pro všechny své země nový hrdelní zákon, jímž byly mnohé příkré tresty, zejména mučení obviněných při výsleších zrušeny. V roce 1770 bylo provedeno v celé zemi sčítání obyvatelstva a domů, čili tzv. konskripce, při níž v Praze bylo napočítáno celkem 77.577 a v celých Čechách 2.528.711 obyvatel a 389.135 domů. Současně bylo nařízeno všem obyvatelům povinné číslování domů, které se od tohoto roku používá až dodnes. V

r. 1775 vydala císařovna patent, jímž robotní povinnosti selského stavu byly sníženy na polovic. K jednotnému řízení všech oblastí života obyvatel měl sloužit i zavedený jednotný státní jazyk - - němčina. Nešlo při tom ani tak o běžně chápanou germanizaci, ale o potřebu rychlé a jednoznačné komunikace v celé monarchii. Císařovna zemřela 29.11.1780 a jejím nástupcem se stal její syn Josef II.

Snahy o praktické řízení a zásahy do života římskokatolické církve se projeví nejvýrazněji až v období vlády tohoto císaře. Ukvapené a nedomyšlené známé nařízení o pohřbívání nebožtíků bez rakví, pouze v pytlích, vyvolalo takový odpor, že muselo být odvoláno. Dne 31. prosince 1780 byly zrušeny tzv. náboženské komise, které dlouhá desetiletí v pobělohorské době vyhledávaly a obracely „kacíře“. V návaznosti na to přestali působit i tzv. misionáři, kteří byli členy těchto komisí. Jejich přičiněním bylo mnoho tisíc lidí uvrženo do neštěstí a nesčíslné knihy byly spáleny. Počátkem května 1781 skončilo i pátrání po kacířských knihách.

Na to již následují zákonná opatření pro výstavbu funkční a moderní katolické církve podle představ Josefa II. Především měla být omezena moc klášterů, často propojených se

zahraničím, především římským ústředím a tyto vazby, zatěžující stát ekonomicky i politicky měly být přetřhány. Měla být ukončena provázanost a do budoucna dát šanci jen těm řeholníkům a řeholnicím, kteří konají společensky prospěšnou práci. Tak zaniklo okolo 60ti klášterů, rozjímavých řádů, poustev, bratrstev a při všech těchto akcích přišlo nepochybně nazmar mnoho kulturních hodnot. Císař sám ovšem vydával pouze směrnice, konkrétní provedení leželo v rukou těch, kdo je uskutečňovali a na stupni jejich odpovědnosti a vzdělanosti závisel často osud památek značné, či dokonce nenahraditelné ceny. Z financí a hodnot ze zrušených objektů byl zřízen tzv. náboženský fond, či náboženská matice. Z nich pak měla katolická církev hmotné zabezpečení svých dalších potřeb v život uváděných reforem. Z tohoto jmění se hradila mimo jiné i výstavby nových kostelů.

Josef II. zasahoval i do církevní praxe, pokud se mu jevila jako přežilá, či nevhodná. Zakázal nošení velkých cechovních korouhví při slavnostech Božího těla, provozování obchodů na poutních místech o nedělích a svátcích, nadměrnou výzdobu, osvětlování soch a vystavování ostatků svatých, nařídil omezení počtu procesí apod. Známa je i jeho (marná) snaha zavést pouze jediné, tzv. císařské posvícení. Císaři ležely na srdci i bohoslužby, především kázání, které má být podle něho jejich páteří, a proto sám vydal návod, jak má toto kázání vypadat. Všechna kázání musela v případě vizitace být předložena ke kontrole. Nejzávažnějším opatřením Josefa II. byla snaha o restrukturalizaci katolické církve. Počátkem roku 1782 si vyžádal zprávu biskupů a farářů o jednotlivých farnostech a již v září vydal pravidla pro zřizování nových farností a tzv. lokálií (místní kaplanky).

V průběhu roku 1781, v prvním roce samostatného panování Josefa II., se začíná urychleně řešit také otázka náboženské tolerance. Bylo by jistě správné, aby všichni obyvatelé byli stejného vyznání, jako panovník, ale co dělat, když tomu tak není. Věznit je, vystěhovat, odsoudit k smrti, - nebo tolerovat a tím využít jejich lidského i pracovního potencialu. Počátkem léta 1781 přišla do Vídně žádost o náboženskou svobodu z obcí jižně od Brna (tzv. žádost nosislavská). Tato byla ještě oficiálně roztržena na důkaz své neoprávněnosti. V září 1781 se císaři dostává do rukou další z žádostí evangelíků o náboženskou svobodu, tentokrát z kunštátského panství severně od Brna (tzv. žádost olešnická). Ta už neskončila roztržením a události dostaly rychlý spád. Dochází k dohadování mezi císařem, dvorskou kanceláří a státní radou, kteří se snaží toleranci omezit. To přimělo Josefa II. K rozhodnutí. Následovala „Císařská odpověď“ dvorské kanceláři ze dne 13. října 1781“, což byl základ tolerančního patentu. Konečný text byl připraven ve státní radě 20. října a ještě téhož dne byl rozeslán zemským úřadům k zveřejnění. Jako skutečné datum prohlášení byl stanoven

13. října, tedy datum, kdy císař o tolerančním patentu ve státní radě rozhodl.

Po těžkém zápasu těch, kteří zůstali věrni víře otců, a za velkých ztrát, bylo po 160ti letech protireformace dosaženo toho, že bylo evangelické náboženství v českých zemích opět povoleno. Jistě, že na vydání tolerančního patentu 13. října 1781 měl svůj podíl nový duch, který se již dral dlouhou dobu i do rakouskouherské monarchie, ale jistě i důležitým činitelem tu byl nový panovník, Josef II., který podle své představy, ale k malé radosti představitelů katolické církve reformoval katolickou církev ve své říši. Zůstane však velikou skutečností to, že Toleranční patent byl především výsledkem vytrvalosti a věrnosti drobného, venkovského, evangelického lidu. Po 160ti letech byla evangelická církev, která mohla opět veřejně vystupovat, církví venkovskou. Na Moravě s výjimkou dvou měst, Vsetín a Nového Města na Moravě nemají přihlášky k evangelické víře, které následovaly po vydání Tolerančního patentu a po jeho vyhlášení 27. října 1781 ve městech početního významu. V mnohých městech, která platila před Bílou horou za sloupy některého ze čtyř evangelických vyznání, u nás v té době panujících, se nepřihlásil k víře otců nikdo. V Třebíči na Podklášteří se přihlásil jediný člověk, podruh Josef Drobný, ale i ten již v roce 1782 bydlil v Hor. Vilémovicích. A tím končí období pobělohorské, doba protireformace, a dostáváme se do období po vydání Tolerančního patentu, to znamená do doby zakládání a vzniku evangelického sboru v Hor. Vilémovicích.

Z historie sboru

Minule jsme si tady říkali o době protireformace, jak byli naši předkové pro svoji víru pronásledováni, jaké tresty museli vytrpět a dostali jsme s až k době vydání Tolerančního patentu a to je k počátkům našeho sboru. Tyto věci byly vybrány převážně z knihy, kterou napsal pan f. Burian, a to "Dějiny protestantismu na Třebíčsku a v Hor. Vilémovicích." Dnešní povídání je z větší části ze sborové kroniky další část z knihy "Edice tol. přihlášek k evangelickým církvím na základě Tol. patentu v letech 1781 - 1782, kraj jihlavský", a za třetí z knihy vydané farářkou Dr. Evou Melmukovou "Patent zvaný toleranční." Nejprve bych Vám řekl pár slov o sborové kronice a pak se vrátíme k Tolerančnímu patentu.

Sborová kronika

Původní sborovou kroniku založil a začal psát čtvrtý hornovilémovský kazatel dvojctihodný pán Josef Gerža a pokračoval v ní i jeho nástupce dvojctihodný pán Jan Fabry. Oni zaznamenali do této kroniky mimo jiné neslušnými slovy nějaké nechvalitebné věci o

některých členech sboru. Po odchodu dvojct. p. Fabryho ze sboru se tato kronika dostala do rukou těm lidem, o kterých v ní bylo neslušně psáno. Oni tyto listy z kroniky vytrhli, spálili, a tak byla kronika zničena. Potom v psaní asi 5 roků nikdo nepokračoval, až v r. 1811 přišel do sboru jako osmý farář mladý vikář Jan Wavruška, který založil novou kroniku. Bez jakéhokoliv vysvětlení o původní kronice a jejím zničení uplynulé období to je dobu skoro třiceti let dodatečně do nové kroniky zapsal. Podklady k zápisům bral částečně ze staré poškozené kroniky a částečně z ústního podání členů sboru. Období svého působení ve sboru popsal v kronice velice podrobně, ovšem již v roce 1817, tedy velice mladý a pouze po šestiletém působení ve sboru zemřel. Je velická škoda, že po něm v psaní kroniky 80 roků nikdo nepokračoval. Až r. 1897 přišel do sboru farář Jarosl. Urbánek a ten toto minulé období opět částečně do kroniky popsal a období svého působení ve sboru, tj. 27 roků zaznamenal velice podrobně. Po jeho odchodu je s výjimkou p. f. Nedvěda kronika psána pravidelně. Samotný text kroniky psaný f. Wavruškem je psaný krasopisně, starým pravopisem, který lze s určitou námahou přeloučit. Na začátku zápisu je několik obsáhlejších podčárníků, které tam dopisoval Wavruškův nástupce farář Voškrda a které vysvětlují původ a zánik původní kroniky. Tyto zápisy jsou psány jiným, nečitelným rukopisem a musely být čteny za pomoci odborníka a nyní bychom si je přečetli.

Zpráva p. f. Voškrdy o původní kronice

Již jednou byla historie církve tejto sepsaná, od začátku až do r. 1806 řádně odvedená. Čtvrtý kazatel, dvojctihodný pán Josef Garža, práci na to vynaložil, aby některé paměti hodné věci a příběhy, které se hned od začátku církve až do času jeho zde kazatelství zběhly, vyhledal, spolusebral a do církevní knihy na budoucí památku v krátkosti sice, ale slušným pořádkem zaznamenal. Jeho nástupce dvojctihodný pán Jan Fabry tu práci dále vedl, a za časů jeho zde kazatelství, všechny,

i malé, a tak řkouc ani sem nepatřící příhody zaznamenal. Ale právě zapsáním mnohých daremností a titěrek příčinu i příležitost k zmaření tu již hezky hrubé historické knihy zaval.

Nebo po jeho odchodu z tejto církve, ta pamětní kniha dostává se do rukou těch lidí, o kterýchž v něco nechvalitebného poznamenáno bylo, pro mnohé neslušnými, a tak řkouc ubližujícími slovy vyjadřující věci, k svévolnému roztrhání a spálení přišla. Toliko jména a příjmení těch mládenců a panen, kteří roku 1804 na zbudování nového, mosazného kalicha obětovali, a pak to, co si pan Gerža zaznamenal, zanechali. Toto přítomné poznamenání, které jsem dne 8. března 1819 psati začal, jest veskrz nové, neb původní to jest z úst mnohých hodnověrných pamětníků a očitých svědků vzata. Aby ten snad po časy podobný

jeho soud nebyl jako toho prvního, tuto nějakou výstrahu neb ponaučení pro ty, kteří by budoucně některou knihu církevní svévolně zmařit, spálit, neb roztrhat se usmyslili, připojiti za potřebné jsem naznal.

Žádný církevní spoluoud, tím pak méně někdo jiný, nemá právo, aby některou pamětní knihu církvi proto rušil, a zmařil, že v ní něco jemu odporného poznamenáno jest. Poněvadž pamětní kniha musí všechny pravdivé příběhy v sobě obsahovat, nechť by ony chvalitebné neb potupné byly. V každé knížce, i v samém Písmu svatém něco někomu odporného se nalézá, kdyby národ židovský Písmo svaté byl pro věci odporné v něm se nacházející mařil, aneb z něho ty věci vymazal, které jemu na věky k potupě složití budou, tak bychom žádných písemných důkazů, ba ani Písma svatého, již nyní v celosti neměli, jaká škoda by to pro nás byla. ku poučení, neb vzpomínání těch, kteří by snad po mě tuto historii dále psali, to poznamenávám: by vždy dobře rozvážili, co znamenat budou a z mrzutosti, v hněvu, neb zuřivosti žádné daremné a jen ku pohoršení směřující věci neznamenal. Když pak by něco protivného, neb nechvalitebného o někom zaznamenat za svou nevyhnutelnou povinnost uznávali, tedy radím, aby to zkrátka a jak dalece možné, slušnými a pokojnými slovy přednesli, zlých věcí nikdy nemnožili, alebrž raději málili.

V dalším textu, který je asi třikrát tak dlouhý, jako tento předešlý a který nebudu číst, jsou velmi podrobně vysvětlovány různé názvy, například velice zkráceně řečeno název protestanté vznikl od toho, že knížata a stavové evangeličtí se postavili v roce 1529 na odpor (protestovali) proti rozhodnutí knížat a stavů katolických a stěžovali si až u samého císaře. Dále jsou vysvětlovány pojmy jako evangelíci, konfese lutherská, augšpurská, reformovaná, helvetská, husitská, bratrská a tak dále.

A nyní se vrátíme k vlastnímu zápisu v kronice, psaném f. Wavruškou.

Kronika má na titulním listě nadpis: Paměti hodní příběhové, kteří se při Církvi evangelické podle hlevetského vyznání Vilimovické, panství třebíčského přihodili. Vlastní zápis v kronice začíná takovým úvodem k Tolerančnímu patentu.

Ve jménu nejsvětější a nerozdílné Trojice Boha Otce, Syna i Ducha svatého, začínají se opět znovu vypisovati a pérem znamenat pamětihodné věci a příběhy, které se při církvi evangelickoreformitské, podle vyznání helvetského v Hor. Vilémovicích od jejího začátku až do nynějšího času skutečně staly a sběhly. Všemohoucí a samovládny Hospodin, Bůh náš milostivý, chtěje konec utlačování pro náboženství v krajinách pod římským panováním stojících učiniti, vzezřel okem dobroty a milosrdenství na ono všeliké trápení a pronásledování lidu, které již dosti dlouhý čas přes 160 roků v těchto krajinách pro čistější

vyznávání pravdy Boží snášeli. Protože naklonil srdce nejjasnějšího velikomocného zemědržitele a pána našeho Josefa Druhého, císaře římského, krále uherského, českého, haličského a lodomerického, arciknížete rakouského, knížete burgundského a lotrinského, markraběte moravského atd., aby okovy nucení náboženství ve všech svých dědičných zemích roztrhl, svobodě svědomí, jí patřící vážnost zaopatřil a milostivě povolil, by jeden každý, kdo by podle vnitřního přesvědčení svého dle způsobu jednoho, nebo druhého náboženství protestantského, buď to podle vyznání augšpurského, aneb helvetského Boha svého ctíti a vyznávati chtěl, měl právo a svobodu náboženství své veřejně vyznávati, Bohu svému dle způsobu téhož náboženství sloužiti a jej v potřebách svých v pokoji a bez překážky ku pomoci volati. Tento slavné paměti monarcha Josef II. hned na začátku svého panování roku 1781 13. října poručení do všech svých dědičných zemí a krajin vydal, aby bez prodlení opravdová křesťanská snášenlivost tolerance všady vůbec uvedena byla. Trápení a pronásledování protestantů, kteří od panování Ferdinanda II. až dotud v Čechách a na Moravě naskrz trpěni nebyli, aby se konec učinil. V naší moravské vlasti od zemského gubernia pod datem 27.10.1781 tištěné cirkuláře v té důležité věci vyšly, kteréž tady od slova k slovu poznamenat za slušnou a potřebnou věc uznávám.

Já sám jsem osobně znění celého Tolerančního patentu dříve neslyšel, a proto si myslím, že neuškodí, když si ho tady připomeneme celý. Než ho přečtu, řekl bych ještě pár slov od
p. faráře Buriana.

Kvůli přesnosti je třeba dodat, že spíše než o jednom tolerančním patentu musíme hovořit o různých Tolerančních patentech pro jednotlivé země habsburské monarchie. Rozmanitost textů byla dána především odlišnou historickou situací příslušných zemí. To co bylo někdy neslýchanou novotou a nepředstavitelným ulehčením životních podmínek, bylo jinde dávno skutečností, případně tato skutečnost byla výhodnější než nyní vyhlašované tolerance. Uvedeme si v překladu celý německý text Tol. patentu vydaného pro č. a m. země.

Veškerým c. k. zemským úřadům. Milí věrní! Přesvědčení jednak o škodlivosti všeho nátlaku na vědomí a jednak o velikém užitku, kterýž pro náboženství a stát z právě křesťanské tolerance pochází, viděli jsme se pohnuti vyznavačům augšpurského a helvetského náboženství, pak nesjednoceným Řekům povolití všude s o u k r o m é vykonávání jejich náboženství bez ohledu na to, zda-li kdy stávalo, nebo kdy zavedeno bylo čili nic. Katolickému náboženství samojedinému zůstatí má přednost v e ř e j n é h o náboženského vykonávání. Obojímu protestantskému náboženství však, jakož již stávajícímu nesjednocenému řeckému má na všech místech, kde se to podle níže uvedeného počtu lidí a

podle možnosti obyvatel učiniti dá a kdy nekatolíci práva veřejného vykonávání náboženství nepožívají, soukromé vykonávání dovoleno býti. Zejména pak svolujeme k tomu:

Za prvé: Aby nekatolíci poddaní kde sto rodin žije, byť i v místě modlitebny aneb duchovního správce nebydleli, nýbrž část jich byla vzdálena několik hodin, směli sobě vystavěti vlastní modlitebnu a mimo to školu; vzdálenější pak do nejbližší, avšak v c. k. dědičných zemích se nacházející modlitebny, kolikrátkoli by chtěli, se vypraviti mohou, též jejich duchovní z dědičných zemí svých domácích víry navštěvovati a jim i nemocným potřebným vyučováním, duchovním a tělesným potěšením přísluhovati, však nikdy, pod uvarováním nejtěžší odpovědnosti, nemají překážeti, aby tím nebo oním dožádaný katolický duchovní povolán nebyl. Co se týče modlitebny, nařizujeme výslovně, aby kde toho ještě není, taková modlitebna neměla žádného zvonění, žádných zvonů, věží ani veřejného vchodu z ulice, jenž by představoval chrám, jinak však mohou ji vystavět z jakékoli hmoty chtějí, též posluhování jejich svátostmi a vykonávání služeb Božích jak v místě samém, tak přenášením jich nemocným v příslušejících filiálkách, potom veřejné pohřby s průvodem jejich duchovního mají být úplně dovoleny.

Za druhé: zůstává se jim na vůli, aby ustanovili své vlastní učitele, kteříž od sborů vydržování býti mají, na které však naše tamější školní ředitelství má dohlížet, co se vyučovacího způsobu a pořádku týče. Podobně povolujeme.

Za třetí: Nekatolickým obyvatelům nějakého místa, jestliže své duchovní správce sami vydržují, volbu jich, kdyby toto však na sebe vrchnosti chtěly vzít, musely by ovšem požívatí práva prezentačního potvrzení však vyhrazujeme si tím způsobem, kde se protestantské konzistoře nacházejí, toto potvrzení jimi, a kde jich není, buďto protestantskými konzistořemi trvajících již na Těšínsku a v Uhrách uděleno býti má, pokud by toho okolnosti nevyhledávaly, aby v zemích byly zřízeny vlastní konzistoře.

Za čtvrté: Školní poplatky zůstanou, jako ve Slezsku, vyhrazeny řádnému faráři.

Za páté: Soudnictví ve věcech náboženství nekatolíků se týkajících milostivě ukládáme našemu politickému zemskému úřadu s přibráním jednoho nebo druhého z jejich duchovních a bohoslovců, kterýž má podle jejich náboženských zásad věc posouditi a rozhodnouti, proti čemuž však se zůstává odvolání k našemu politickému dvorskému místu.

Za šesté: Od dávání dosud obvyklých reverzů při sňatcích ze strany nekatolíků v příčině vychování jejich dětí v římskokatolickém náboženství má se od nynějška úplně upustiti, poněvadž při katolickém otci všechny dítky, jak mužského, tak ženského rodu, mají být vychovány beze všeho dotazování v katolickém náboženství, což se za přednost panujícího

náboženství pokládá, kdežto naproti tomu při protestantském otci a katolické matce dítky pohlaví následovati mají.

Za sedmé: Nekatolíci by mohli příště dispensací býti připuštěni ke koupi domů a statků, k právu měšťanskému a mistrovskému, k akademickým hodnostem a civilním službám a nemají býti přidržováni k žádnému jinému způsobu přísahání než tomu, jež se s jejich náboženskými zásadami srovnává, ani k obcování průvodům nebo služebnostem panujícího náboženství, leč by sami chtěli. Také se má bez ohledu na rozdíl náboženství při všech volbách a všelikém prospěchem se děje, zevrubný zřetel vzíti jediné na poctivost a způsobilost uchazečů, pak na jejich křesťanské a mravní obcování. Podobné dispenze k nabytí držebnosti pak práv měšťanských a mistrovských buďtež v poddanských městech krajskými úřady, v královských a věnných městech pak, kde měšťtí komoří jsou, těmito, a kde jich není našim zemským guberniem beze všeho ztěžování udělovány. V případě však, že by se při dožadovaných dispensacích vyskytly překážky, pro které by měly být odepřeny, budiž o tom pokaždé Našemu guberniu a odtud sem podána zpráva spolu s důvody, abyste si opatřili naše nejvyšší rozhodnutí. Kde však běží o občanské právo vyššího stavu, tam necht' udělit dispensaci po předchozím vyslechnutí zemského úřadu Naše česko-rakouská dvorská kancelář. Toto Naše nejvyšší rozhodnutí to zn. tento Tol. patent oznámíte krajským úřadům, městským radám a panstvím zvláště tištěnými oběžníky, kterých větší počet než obyčejně jindy vydán býti má, tamním nakladatelským knihtiskařům pak dáte povolení, aby každému, kdo jich žádá, takové tištěné oběžníky vydati směli, a tak dostatečné rozšíření i v jiných zemích umožnili.

Ve Vídni dne 13. října 1781.

Po vyhlášení Tol. patentu museli tajní evangelíci, neboli všichni občané, kteří se chtěli veřejně přihlásit k evangelické víře a stát se evangelíky, podat všichni jednotlivě na vrchnostenský úřad přihlášku k evangelickému náboženství. Tyto přihlášky byly podávány dosti brzy po vydání Tol. patentu. Ovšem současně s tím se po kraji šířily různé poplašné zprávy, které měly lidi odradit od podávání těchto přihlášek. Například se mezi lidmi rozhlašovalo, že Tol. patent je falešný a že byl vydán jenom proto, aby se tajní evangelíci sami dobrovolně přihlásili a potom že budou všichni pochyťáni a krutě potrestáni. V kronice je to zapsáno takto: mezi lidem se rozšířila pověst, že přijde na ty, kteří se za protestanty vydali a zapsat nechali, komis, která takovým jejich statky, jmění a všechno, cokoliv mají, pobere a je do Benátek na věčné otroctví a k tahání šífů houfně zahnat nechá. Výsledkem

tohoto zastrašování bylo, že již 6. února 1782 zasílá třebičská vrchnostenská kancelář nadřízenému úřadu seznam 60ti osob z třebičského panství, kteří požádali o návrat zpět do katolické církve. Byly to tyto osoby:

Seznam odpadlých občanů z třebičského panství, kteří požádali o návrat zpět do římskokat. církve:

Budíkovice:

č. 10 Anna, žena Jana Veškryny

č. 13 Anna, žena Matěje Cahy se synem Janem (4 roky) a dcerou Marianou (0,5 roku)

Benetice:

č. 11 Kateřina, žena Josefa Čapka s dcerou Annou (0,5 roku)

Radošov:

č. 7 Polexina, žena Jiřího Novotného

č. 9 **Jiří Pokorný**

č. 10 Martin Caha, se synem Martinem (15 roků), Matouš (13 roků), Josefem (11 roků),
Tomášem (5 roků) a dcerou Alžbětou (7 roků).

č. 14 Jan Rychlý s ženou Justinou, synem Bartolomějem (20 roků) a dcerou Rozinou (30
roků).

č. 17 **Tomáš Houdek**, bratr Pavla Houdka (26 roků) a **Tomáš Krčál**, čeledín 15 roků.

č. 20 Václav Pařízek s manželkou Rozálií a novoroz. dcerou Marianou.

č. 20 Polaxina, žena Jiřího Pařízka se syny Matoušem 11 roků, Františkem 7 roků, dcerou
Kateřinou 20 roků a Terezií 17 roků.

č. 20 Mařena Novotná, vdova s dcerou **Annou 18 roků.**

č. 22 **Matouš Molák**, čeledín Jakuba Pařízka 29 roků.

č. 24 Matěj Caha se ženou Kateřinou a bratry Eliášem a Martinem.

č. 25 Tomáš Novotný s ženou Polexinou a syny **Janem 24 roků** a Tomášem 20 roků.

Čechtín:

č. 22 Kristinán Sochor

Smrčné:

č. 1 Jakub Martin, nevlastní syn Jakuba Cahy s manželkou Annou.

Svatoslav:

č. 8 Jan Pařízek

č. 36 Mariana, žena Jakuba Cahy s dcerou Veronikou 12 roků a Marianou 7 roků.

Číměř:

č. 5 Martin Caha

Kouty:

č. 12 Jiří Procházka se syny **Matějem 20 roků**, Janem 15 roků, Josefem 6 roků a dcerami Kateřinou 17 roků a Polexinou 8 roků.

č. 17 Tomáš Konečný s ženou Salomenou, synem Janem 18 roků a dcerami Justinou 16 roků,

Johanou 13 roků a Annou 15 roků.

32 mužů, 28 žen, celkem 60 osob.

Z těchto 60ti lidí ovšem 7 osob ještě během dvou měsíců do zasedání komise své stanovisko změnilo, přihlásili se opět k evangelické víře a byli již v dubnu účastni u vyšetřující komise. Ti, kteří vyvoleni byli, nedali sebou každému větru sem a tam zmítat a ačkoliv těžkost pronásledování ještě v dobré paměti měli, přece ani tím se od svého úmyslu odstrašit nenechali, nýbrž osmělujíce se a utvrzujícíce sebe vespolek v předsevzetí svém nepohnutě stáli a jmenované komisi v bázni sice, však s dobrou nadějí čekali. Tato komise se na třebíčském panství konala 26, 27. a 29. dubna 1782. Na jiných panstvích se takové případy návratu ke katolické církvi pravděpodobně také staly, ale neexistuje o tom žádný písemný záznam.

Po přihlášení k evangelické víře se musely všechny osoby od věku 12 let dostavit na vrchnostenský úřad před komisi k výslechu, kde bylo vše psáno do protokolu, který musel nakonec vyslýchaný podepsat. Předvolaní byli shromážděni ve společné místnosti (na vrátnici a p.) a odtud byli jednotlivě podle vsí předvolávání před komisi. Po skončení výslechu byl tento člověk jiným vchodem vyveden ze zámku a dráb ho dovedl až daleko za zámek, aby se nemohl setkat s těmi, kteří u výslechu ještě nebyli, aby je nemohl seznámit s průběhem výslechu a oni aby se nemohli připravit na to, jak mají odpovídat. Členové vilímského sboru se nejprve přihlásili k vyznání augsburskému.

Připomeneme si seznam osob, které se přihlásily k evang. víře a účastnily se před komisí na jednotlivých panstvích.

Panství třebíčské

Seznam těch, kteří se na třebíčském panství slavnostně přihlásili k nekatolické víře od 13.1. do 29.4.1782 a byli zapsáni do protokolu komise, která se konala ve dnech 26., 27. a 29.4.1782, k níž se dostavili.

Horní Vilémovice:

		manželka	synové	dcery	celkem
č. 1	Václav Jaša senior	Anna	3	2	7
č. 1	Václav Jaša junior	Veronika	2	-	4
č. 1	František	Jaša bratr Václava Jaši	-	-	1
č. 4	Pavel Bureš	Kateřina	-	-	2
č. 4	Pavel Trnka	Marianna podruh	1	3	6
č. 5	Teresie Jašová	vdova	1	2	4

		manželka	synové	dcery	celkem
č. 9	Pavel Kostka	Alžběta	2	3	7
	Jakub Kostka	svobodný bratr			1
č. 10	Pavel Jaša	vdovec	2	-	3
č. 12	Jan Krčál		2	-	3
č. 17	Jakub Voda	Anna	1	3	6
č. 18	Martin Odpovídal	Rozina	4	3	9
č. 22	Václav Voda	Rozina	5	3	10
č. 24	Jan Voda	Anna	1	1	4
					67

Budíkovice:

č. 3	Anna Vávrová				1
č. 10	Jan Veškrna	vdovec			1
č. 10	Matouš Veškrna	Mařena	1	-	3
č. 10	Kateřina Veškrnová	vdova	-	1	2
č. 12	Anna Cahová	vdova	2	1	4
č. 12	Jakub Caha	svobodný syn			1
č. 12	Mařena Cahová	vdova, příbuzná			1
č. 12	Alžběta Vodová	služebná			1

č. 13	Matěj	Caha	Anna	1	1	4
						18

Věstoňovice:

č. 3	Jan	Jaša	Anna	3	1	6
č. 3	Mařena	Přenosilová	vdova	-	1	2
č. 3	Josef	Voda	Rosina st. hospodář	-	-	2
č. 3	Jan	Caha	sloužící			1
č. 3	Mařena	Zemanová	sloužící			1
č. 4	Josef	Dvořáček	Anna	2	1	5
č. 4	Mařena	Vodová	vdova, sestra hospodáře			1
č. 4	Václav	Caha	sloužící			1
						19

			manželka	synové	dcery	celkem
<u>Nová Ves:</u>						
č. 39	Josef	Drobný	Rosina podruh	1	-	3
č. 39	Anna	Drobná	svob. sestra			1
						4

Bentice:

č. 11	Jiří	Čapek	st. hospodář	1	-	2
č. 11	Josef	Čapek	syn	-	-	1
č. 12	Jan	Hověz	Veronika	-	1	3
						6

Radošov:

č. 9	Jiří	Pokorný	Rosina	1	3	6
č. 17	Pavel	Houdek	Kristina	1	2	5
č. 17	Tomáš	Houdek	bratr	-	-	1
č. 17	Tomáš	Krčál	čeledín	-	-	1
č. 18	Matěj	Toufar	Alžběta	3	2	7
č. 20	Jiří	Pařízek		-	-	1
č. 20	Anna	Novotná		-	-	1
č. 22	Jakub	Pařízek	Kateřina	-	-	2
č. 22	Matouš	Pařízek		-	-	1

č. 22	Matouš	Molák	sloužící	-	-	1
č. 25	Jan	Novotný	syn Tomáše Novot.	-	-	1
						27

Trnava:

č. 28	Jakub	Veškrna	Dorota	1	1	4
č. 28	Jan	Veselý		-	-	1
č. 28	Rosina	Veselá		-	-	1
						6

Chlum:

č. 23	Jan	Jurkas	Kateřina	1	3	6
	Matěj	Caha	Rosina podruh	1	-	3
						9

			manželka	synové	dcery	celkem
--	--	--	----------	--------	-------	--------

Smrčné:

č. 1	Jan	Caha	Anna	2	1	5
č. 1	Rosina	Cahová	vdova	-	-	1
						6

Svatoslav:

č. 36	Jakub	Caha		1	-	2
č. 36	Anna	Pařízková u příbuzného		-	1	2
						4

Kouty:

č. 12	Matouš	Procházka	syn Jiřího Procházky	1	-	2
						2

Valdíkovo:

č. 8	Jakub	Nečas	Anna myslivec	3	2	7
						7

Střížov:

č. 4	Matouš	Veškrna	podruh	-	-	1
č. 9	Jan	Veškrna	podruh	-	-	1
						2

Celkem na třebíčském panství 177 osob.

Panství Brtnice

Protokol osob přihlášených k evangelické víře ze dne 22.2.1782.

<u>Komárovice:</u>	synové	dcery	celkem
Šebestián Pavlíček s manželkou	5	7	7

Malé:

Jakub Pavlíček s manželkou			1
			1

	manželka	synové	dcery	celkem
<u>Střížov:</u>				
Jan	Pokorný s manželkou	5	2	9
Václav	Pokorný -"-	3	2	7
Šebestián	Kružík -"-	1	2	5
Martin	Kušta -"-			2
Jan	Fila -"-	3	4	9
František	Hons -"-	1	4	7
Petr	Kružík -"-	2	3	7
František	Smolík -"-	3	-	5
Pavel	Smolík -"-	4	3	9
Šebestian	Chalupáček	-	1	3
Matouš	Chalupáček -"-	1	-	3
Mariana	Chalupáčková, dcera	-	-	1
Vavřinec	Smolík -"-	-	1	3
				70

Přímělkov:

Jan	Málek -"-	1	-	3
Jan	Kružík -"-	4	1	7
Martina	Němec -"-	3	2	7
Jakub	Kružík -"-	1	-	2
				19

Smrčná:

Martin	Řídký	""	1	-	3
Václav	Kabátek	""	3	5	10
					13

Jestřebí:

František	Smolík				1
					1

Brtnice:

Martin	Hlaváček	""	1	3	6
					6

Čichov:

		manželka	synové	dcery	celkem
Pavel	Jeřábek	""			1
					1

Celkem 118 osob.

Statek Puklice

Protokol osob přihlášených k evangelické víře ze dne 24.3.1782 a 31.10.1782.

Puklice:

č. 31	Tomáš	Němec	Alžběta	2	3	7
č. 6	Leopold	Pokorný	Regina	4	2	8
č. 52	Jan	Brizdel	Magdalena	-	1	3
č. 53	Josef	Pokorný	Tekla	1	-	3
č. 53	Jiří	Pokorný	bratr	-	-	1
č. 53	Magdalena	Pokorná	sestra	-	-	1
						23

Panství budišovské:**Zhoř:**

č. 17	Jakub	Svoboda	?	?	5
					5

Tasov: :

č. 9	Jakub	Palas	Ludmila	5	4	11
č. 25	Rosálie	Zelinková		-	-	1
č. 68	Jan	Švanda	mlynář	1	-	2
						14

Panství Vel. Meziříčí

Protokol osob přihlášených k evangelické víře ze dne 6. - 11.5.1782 a 19.6.1782

<u>Velké Meziříčí:</u>		manželka	synové	dcery	celkem
Jan	Studený	Marie Anna	1	1	4
					4

Otín:

č. 1	Josef	Kolouch	Marie Anna	-	3	5
č. 1	Tomáš	Kolouch		2	-	3
č. 1	Antonín	Dřímál	pohůnek	-	-	1
č. 2	Matěj	Příhoda	Pavčina	1	-	3
č. 3	Matěj	Čermák	Alžběta	2	2	6
č. 5	František	Čermák	Marie Anna	4	1	7
č. 5	Jiří	Jaša	čeledín	-	-	1
č. 6	Josef	Čermák	Jana	-	1	3
č. 6	Tomáš	Krča	pohunek 14 roků	-	-	1
č. 7	Josef	Moravec	Antonie	-	1	3
č. 7	Pavčina	hospodářova sestra-		-	1	
č. 7	Jakub	Krčál	Kateřina	2	1	5
č. 7	Tomáš	Moravec	10 roků	-	-	1
č. 12	Matěj	Svoboda	Veronika	2	2	6
č. 12	Jiří	Svoboda	vdovec	-	-	1
č. 12	Jenověfa	Dřímálová	schovanka	-	-	1
č. 9	Kateřina	Sojková	vdova	1	1	3
č. 11	Jan	Brodský	Marie Anna	5	1	8

č. 15	Martin	Střecha	Marie Anna	2	1	5
č. 15	Kateřina	Šindelková	žena Víta Šindelky	-	-	1
č. 17	Jakub	Bárta	Alžběta	-	-	2
č. 17	Josef	Šindelka	Kateřina	-	-	2
č. 18	Václav	Příhoda	Rozálie	3	1	6
	Tomáš	Barta	Anna	1	1	4
č. 18	Rosálie	Vlachová	žena Tomáše Vlacha	-	-	1
			manželka	synové	dcery	celkem
č. 18	Dorota	Šindelková	děvečka	-	-	1
č. 20	Kateřina	Doležalová	žena Jakuba Doležala	-	-	1
						82

Přeckov:

č. 18	Jakub	Trutna	Marie Anna	1	3	6
						6

Francův Zhořec:

č. 14	Jan	Jaša		1	-	2
						2

Uhřinov:

č. 6	Tomáš	Čermák	24 roků	-	-	1
č. 6	Vavřinec	Čermák	syn Václ. Čerm. č.14	-	-	1
č. 7	Jan	Krčál	hostinský	-	-	1
č. 11	Josef	Vala	Kateřina, mlynář	1	-	3
			střečovský			
č. 15	Tomáš	Sojka	hostinský	-	-	1
č. 15	Antonín	Sojka	jeho bratr	-	-	1
č. 15	Vavřinec	Sojka	jeho bratr	-	-	1
č. 17	Matěj	Květoň	Marie Anna	2	-	4
č. 17	Jan	Květoň	Barbora	1	1	4
č. 20	Matěj	Čermák	Veronika	1	2	5
č. 26	Josef	Vala	Anna	2	-	4
						26

Horní Heřmanice:

č. 5	Václav	Chyba	Teresie	-	-	2
č. 8	Václav	Svoboda	Marie Anna	3	1	6

č. 9	Bartoloměj Dvořák	Rosálie	1	2	5
č. 10	Martin Dvořák	Marie Anna	-	-	2
č. 20	Matouš Dvořák	Kateřina	1	1	4
č. 24	Kašpar Podhradský	Markéta	1	2	5
č. 25	Marie Anna Kloudová	vdova	1	2	4
					28
<u>Horní Radslavice:</u>		manželka	synové	dcery	celkem
č. 30	Matěj Novotný	Anna	-	2	4
č. 30	František Střecha	24 roků	-	-	1
					5
<u>Dolní Heřmanice:</u>					
č. 41	Alžběta Hančová		-	-	1
č. 41	Teresie Švandová	nevlastní dcera 17 r.	-	-	1
č. 41	Marie Anna Švandová	-"- 13 r.	-	-	1
					3
<u>Olší:</u>					
č. 19	Šimon Křehlík		-	-	1
č. 24	Antonín Křehlík	Veronika	-	2	4
č. 43	Matěj Podvala	vdovec	-	-	1
					6

Dokud neměli ještě svého faráře, navštěvovali bohoslužby a k účasti Večeře Páně sousední, již obsazené sbory jak augsburského (Velká Lhota), tak reformovaného (Nosislav + Nové Město na Moravě) vyznání. Při cestě do svých domovů porovnávali oba dva druhy bohoslužeb a způsoby vysluhování Sv. večeře Páně a došli k názoru, že je jim bližší a že se jim lépe líbí reformované vyznání, protože je bližší biblickému pojetí a že je při Sv. večeři Páně podáván chleba. U augsburského vyznání se v některých věcech ustanovení lidské k tomu připojuje. Došlo k rozkolu mezi přihlášenými a vypadalo to, že reformovaní se připojí k Novému Městu na Moravě, augsburští k Velké Lhotě, nerozhodní se vrátí ke katolictví a že se žádný sbor ve Vilémovicích ustavovat nebude. Bylo vyřízeno povolení ke dvěma návštěvám vysoce učeného a dvojtihadného pána reformovaného faráře z Nosislavi Michala Blažka. Při první návštěvě na neděli sv. Trojice 1783 a při druhé na 1. neděli adventní byla veřejná služba Boží s vysluhováním Sv. večeře Páně ve Vilémovicích v domě Václava Jaši a ve Střížově v domě Jana Pokorného. Kromě toho na mnohých místech jako v Puklicích, Uhřinově a Hluboké při návštěvě a posluhování nemocným byly menší

shromáždění s výklady, modlitbami a zpěvy. Mimo tyto dvě návštěvy navštívil vilímovský sbor ještě farář augsburského vyznání z Velké Lhoty. Již při přihlašování u komise měli tři znalejší a Písma sv. povědomější muži jako Jan Pokorný ze Střížova, Jan Veškna z Budíkovice a Matouš Svoboda z Votína chuť a zření přihlásit se k reformovanému náboženství. Mimo to jistý muž z Votína jménem Václav Příhoda, paprskář, donesl při návštěvě služeb Božích v Nosislavi katechismus Gruntové víry křesťanské, kterýž si mnoho lidí z Votína, Vilémovic, Radošova a Střížova přečetlo a to velice přispělo ke změně vyznání. Při hodnocení obojího pojetí byla velká většina příznivců augsburského vyznání přesvědčena a bylo žádáno o převedení k církvi reformované. Žádost o převedení z aug. vyznání k helvetskému musela být za každého člověka podána také jednotlivě na vrchnostenský úřad a jejich vyřizování bylo na každém panství rozdílné. Někde asi stačilo, když se dostavili pouze zástupci obce, a na jiných panstvích museli přijít všichni žadatelé, jako při té první komisi. Mám tady několik poznámek z jednotlivých panství z obvodu hornovíl. sboru, a tak bych Vám je přečetl. Toto není opsáno ze sborové kroniky, ale jsou to informace z knihy Edice tolerančních přihlášek k evangelickým církvím na základě Tol. patentu v letech 1781 - 1782, kraj Jihlavský.

Přehlašování z aug. vyznání na helvetské

Toto přehlašování se provádělo asi na každém panství rozdílně.

Panství brtnické:

Vyslychající komise se konala již 22. února 1782.

Přechod k helvetskému vyznání 14. září 1782 se konal takto: na panství se dostavili Jan Pokorný, Pavel Smolík a Petr Kružík ze Střížova a prohlásili, že nejsou AV, ale HV. Mluvili pravděpodobně za 23 rodin, o žádném dalším řízení není zmínka. Následuje zpráva kraje guberniu, ve které se říká: 23 rodin to je 119 osob HV připadne k Novému Městu, či jinam. ostatních 67 rodin či 311 osob AV nestačí pro založení sboru v H. Vilémovicích, proto případnou k Velké Lhotě. Je to skoro 6 mil., ale blíže nic není, tak si to musí dát líbit.

Statek Puklice:

Na statku Puklice se vyšetřovací komise konaly dvě: 23.3.1782 a 31.10.1782.

U přestupu k HV bylo všech 23 osob a je zachován tento zápis:

Protokol z 1.12. s 23 osobami, které přestoupily k nekatolické víře: v odpovědi se vyjadřují, že chtějí zůstat u HV i když někteří z nich se při první komisi přiznali k AV. Tedy od toho odstupují a dají se vyučít v HV a spojují se s ostatními na panství Brtnice v obci Střížově s připomínkou, že si přejí být připojeni k té modlitebně a pastorovi jako Střížovští.

Panství velkomeziříčské:

Vyšetř. komise se konaly také dvě: 6., 10. a 11. května. a druhá 19. června 1782.

Přehlášení se konalo také ve dvou termínech a to 24. září a v prosinci 1782.

Na vrchnostenské kanceláři museli být účastni také asi všichni, protože ve zprávě je napsáno, že na výzvu laskavými slovy k návratu k pravověrné církvi jednotně odmítli. AV a příslušného pastora odvrhli a chtějí v duchovních věcech náležet k helvet. pastorovi v Novém Městě.

Panství třebíčské:

Vyšetřovací komise na třebíčském panství se konala ve dnech 26., 27. a 29. dubna 1782.

Je velice zajímavé, že ačkoliv dekret povolující zřízení hornovilémovického sboru byl vydán císařskou kanceláří ve Vídni až 17. listopadu 1783, již dne 9. června 1782 byly vrchnostenským úřadem v Třebíči určeny a schváleny tyto věci:

- 1) Místo pro stavbu modlitebny v Hor. Vilémovicích,
- 2) Dokud nebude modlitebna postavena, byla vyhlédnuta místnost v Odpovídalově domě,
- 3) Pastor bude zatím bydlet v chalupě č. 11 a
- 4) pro učitele bludaři v obci nějaký byt vyhledají

Žádost o přestup k helvetskému vyznání, nebo zápis o jejím vyřízení na třebíčském panství není. Je tam ale jiný zápis a to o přijetí 13 rodin z panství náměšťského. Je o tom tento zápis: My níže podepsaní Hornovilémovští přijímáme z náměšťského panství z kraje znojemského a sice z dědiny Jestřabí a z Velké Bíteše 13 familií k augsburské konfesi a k našemu duchovnímu otci do Horních Vilémovic. Podepsaní: Martin Odpovídál, Václav Jaša a Václav Voda. 3.8.1782.

Ne všichni přihlášení k AV se rozhodli pro změnu vyznání a stále nebyl dostatečný počet rodin a tím se založení sboru oddalovalo. Soupis evangelíků ref. vyznání na celém území tvořícího se sboru vykazoval 20. září 1783 celkem 93 rodin. Teprve 6.10. přestoupilo z

luterství ke kalvinismu 5 rodin z Hor. Vilémovic, jen kvůli zachování jednoty a zřízení sboru, nikoli z přesvědčení. Soupis pořízený 11. října vykazoval tedy již 98 rodin, to je 483 duší. Protože chyběly jenom dvě rodiny, podal jihlavský krajský hejtman dne 15. října guberniu žádost o zřízení evang. reformovaného sboru v Hor. Vilémovicích, současně se žádostí o dispens. I Hornovilémovští poslali v této věci prosebnou delegaci do Vídně, vedenou Martinem Odpovídalem, a tak konečně 17. listopadu 1783 byl vydán dekret, který povoloval, že na panství Vel. Meziříčí, Třebíč, Brtnice a Puklice si helvetští poddaní mohou zřídit vlastní modlitebnu a povolat pastora. Toto byly informace z knihy Edice tolerančních přihlášek k evang. církvím na základě Tol. patentu v letech 1781 - 1782, kraj Jihlava.

Když se vrátíme ke sborové kronice, tak zjistíme v údajích dosti značné rozdíly. V kronice je uveden jmenný seznam všech původně přihlášených rodin a počet jejich členů podle jednotlivých obcí. Podle tohoto seznamu bylo přihlášeno celkem 122 rodin, to je 656 duší ze 39 vesnic. Tento rozdíl vznikl hlavně tím, že v tomto seznamu přibyli členové z 12 nových obcí, které v předešlém seznamu nebyli a hlavně tím, že tento seznam v kronice byl pořizován až po dvou letech existence sboru a to znamená, že za ty dva roky další členové do sboru přistoupili.

Seznam přihlášených rodin

dle sb. kroniky

Vesnice	Rodin	Duší
Horní Vilémovie	12	73
Benetice	1	6
Věstoňovice	2	18
Budíkovice	3	17
Trnava	1	4
Dolní Strážov	2	4
Číhalín	3	11
Chlum	1	9
Horní Smrčné	1	5
Radošov	8	52
Svatoslav	1	3
Horní Strážov	11	70

Přímělkov	3	23
Dolní Smrčné	2	12
Čichov	2	10
Brtnice	4	16
Komárovice	1	8
Puklice	5	34
Vesnice	Rodin	Duší
Nový Rancířov	2	10
Votín	12	83
Přeckov	1	6
Uhřinov	6	21
HorníHeřmanice	8	33
Dolní Heřmanice	1	3
Hrbov	1	4
Volší	1	1
Raclavice	1	6
Zhořec	1	2
Svařanov	4	15
Tasov	4	21
Měřín	4	9
Roznatín	1	7
Náměšť	1	2
Sedlice	1	7
Hluboké	6	29
Krokočín	1	8
Slavětice	1	6
Stanoviště	1	2
Rosice	1	6
Celkem	122	656

Přihlášky k evangelické církvi probíhaly i v roce 1783 a později, ale jejich vyřizování bylo daleko složitější. Rok 1782 byl označen za rok milosti a v tomto roce k přestupu stačilo podat přihlášku k ev. církvi a dostavit se na vrchnosten. úřad před komisi a tím byl přestup

hotový. Od 1. ledna 1783 musel každý občan, který podal přihlášku, prodělat šestinedělní cvičení, kterému se také říkalo hádání, na katolické faře. Tím se staví hráz přílivu evangelíků, protože katolický farář toto cvičení často protahoval na dlouhou dobu, někdy delší než půl roku a tím se snažil podlomit žadatelovu trpělivost, znechutit toto cvičení a tím ho odradit od vlastního přestupu.

V tomto roce 1783 byli lidé v našem okolí, kteří se přihlásili k evangelické víře, vystaveni rozličným urážkám a protivenstvím z katolické strany. Toto se projevovalo nejvíce při pohřbech, které oni toho roku bez katolických kněží, a protože svého faráře dosud neměli, tak sami vykonávali. Skoro největší protivníci byli v Červené Lhotě, kamž se z Budíkovíc tehdy kladli. Po třikrát, když s tělem na hřbitov šli, kamením proti nim a po nich házeli, křičíce, že toho berana tam nepřijmou. A skutečně ani těm mrtvým tělům pokoje nedali, jak to příběh s mrtvým tělem Mariany Cahové, svobodné osoby z Budíkovíc č. 12 dosvědčuje, kteréž po tři dny nepohřbené v trhle ležet muselo, poněvadž ho tam nikterak pochovat nedali. Až přišlo poručení od Krajského úřadu, tu ho teprve hrobař bez přízně ledasjak zahrabal.

FOŘT

V té době, když se chrám Páně stavěl, měly se ve Vilémovicích dle vypravování mnohých hodnověrných pamětníků a očitých svědků přihodit dvě divné věci. Byl tady na myslivně, která dříve patřila nejhorlivější evangelické rodině ve Vilémovicích, rodině Nečasově, jeden myslivec, zvaný Anderka, který byl i s celou svojí rodinou velký nepřítel evangelického náboženství. On i jeho dcera církevní shromáždění, které se v té době ještě u Sládků konalo, mnohými hanlivými řečmi a posměchy bez potřeby tupili. Kazatele sviní nazývali a ostatní věřící prasatama jmenovali. Když někdo zemřel, říkali, že už zase jedno prase zdechlo. Dcera se pak provdala do Třebíče na Podklášteří za nějakého koláře. Brzy potom onemocněla a rodiče si ji vzali domů na ošetřování. Její nemoc se horšila, její tělo tak oteklo, že sebou ani pohnout, ani na posteli leže nemohla, pouze ve spací, ramenaté židli sedět musela, v které také v sedě svůj pozemský život dokonala. Stalo se tak v noci, její ošetřovatelé na ni zapomněli a do rána její tělo tak zdřevěnělo, že se již nedalo natáhnout a narovnat. Truhlář proto musel takovou širokou a neforemnou truhlu udělat, v jakém tvaru bylo její tělo. Na poslední noc před pohřbem ji dali s trhlou do stodůlky, víko dobře nepřikryli a vrata snad důkladně nezavřeli. V noci se do stodůlky dostaly svině a její tělo až k hrůze zohavily. A tak čím ona v životě hřešila, tím také její tělo potrestáno bylo.

A druhá věc byla tato: Její otec pak, když se chrám Páně zakládal, díval se z okna a mezi jinými proklínajícími řečmi i toto mluvit měl: aby radši toho svinskýho chlíva neviděl. V nedlouhé době se jeho žádost vyplnila. Než se chrám Páně dostavěl, docela oslepl a pak již nejen chrám Páně, ale ani světla Božího více neviděl.

Mnoho takových a jiných protivenství museli snášet a díky vlastní trpělivosti a dílem pak utíkáním se ke Krajskému úřadu je přemáhali. Skrze toto protivenství někteří nestálí od evangelické víry odstoupili a navrátili se do církve římskokatolické. Ostatní, tak řkouc na truc všem překážkám sem tam rozptýlené rodiny i samotné osoby se ve víře sjednotili, do společenství církve vstoupili, vlastního kazatele si povolali a také vlastní dům k modlení na příhodném místě vystavěti se uradili a domluvili.

Vybrali tři muže: Martina odpovídala z Horních Vilémovic, Matouše Chlupáčka z Brtnického Střížova a Josefa Šindelku z Votína a poslali je do Vídně na poradu k Agentovi (advokátovi) Drozdíkovi jak získat vlastního kazatele a povolení ke stavbě Domu modlení. Tento jim sám žádost napsal a k císařskému dvoru odeslal. Na tuto žádost v brzké době přišlo povolení, aby vlastního kazatele sobě povolali a ve Vilémovicích dům k modlení vystavěli, poněvadž v prostředku této církve leží, největší počet duší tam je a taky nejzámožnější familie se tam nachází.

Sbor písemně povolal dvojtihodného pána Štěpána Wassrrheliho z Uher, který byl v Horních Kloboukách. Tento nebyl ještě vysvěcen, proto mu Vilímovští 16 rakouských zlatých a 20 krejcarů na útratu poslali, aby on co nejdříve do Uher do Miškolce k vysoceučenému a dvojtihodnému pánu Samuelovi Salai superintendentovi boršodskému pro posvěcení ku kazatelskému úřadu jel, a po vysvěcení nastoupil v Hor. Vilémovicích. 4. dubna 1784 na Květnou neděli měl první kázání v domě Václava Jaši, hornovilémovského svobodníka.

5. dubna jel k slavnému královskému úřadu do Medřiče, aby se tam se svým vysvědčením a potvrzením prokázal. Dne 7. dubna jel na slavný vrchní hospodářský úřad třebečský a tam se na kanceláři u p. direktora Jiříka Václava Neubera se svým atestátem legitimoval, kterýž jemu dal povolení k vykonávání všech služeb Božích, včetně vysluhování svátosti Večeře Páně a sprovázení pohřbů. Až potom mu přišlo úplné dovolení od Veleoslavného zemského gubernia dne 16. května 1784 k vykonávání všech výše jmenovaných věcí. Načež se také skrze pana Čihala, v ten čas komisaře císařského z Jihlavy vyslaného dne 22. máje 1784 jeho instalace vykonala a tu teprv začal jakožto řádný kazatel slova Božího služby Boží řádně vykonávati.

Na Svatodušní svátky 30. dubna byly bohoslužby na dvou místech. v domě hornovilemovského svobodníka Martina Odpovídala a ve Střížově v domě jednoho souseda Jana Pokorného.

Pořad služeb Božích:

Výroční svátky mimo neděle některé světili dva dny jako Vánoce, Velikonoce a Svatý duch, některé pak jeden den jako Nový rok, Velký pátek a Vstoupení na nebe. Mimo tyto, jiné svátky církev nesvětila. Na katolické svátky pro vyvarování se pohoršení toliko od venkovních prací se zdržovali, domácí práce však konali.

Pořad služeb Božích a vysluhování sv. večeře Páně:

V neděli a o svátečních dnech před polednem okolo 10. hodiny držely se hrubé služby Boží, totiž napřed se zpívaly žalmy a písně, dokud se lid do shromáždění scházel, potom skrze kazatele byla konána hlasitá modlitba, kterouž lidé potichu za ním říkali, pak se přečetlo evangelium, nebo nějaký text z Písma svatého, na to následovalo kázání, neb výklad, který lidé poslouchali, potom se opět konala hlasitá modlitba skrze kazatele a dávalo se lidem požehnání. Konečně zpíváním některého na předešlé kázání se šikujícího žalmu neb písně se pocta Boží zavírala. odpoledne letního času o třech, v zimě o dvou hodinách bylo modlení, katechizování a cvičení mládeže v náboženství a zpěvu. Krom toho bylo třikrát v týdnu modlení.

Večeře Páně se vysluhovala 6krát v roce:

1. v půstu, 2. o Velikonocích, 3. o sv. Duchu, 4. ve žních na nový chléb, 5. na podzim na nové víno a 6. o Vánocích.

K hodnému požívání této svátosti takto se církev připravovala: již v předcházející neděli drželo se připravující a k pokání probuzující kázání, z kazatelny se přisluhování té svátosti na příští neděli celému shromáždění oznámilo, k zanechání všelikých hříchů, k srdečnému jich litování a želení, též k opravdovému polepšení samých sebe i k odpouštění vin jedni druhým a k smíření se s Bohem byli napomenuti. Celý příští týden byl kající, proto se v něm častěji než jindy k společnému se modlení shromažďovali. V den přisluhování předně se pocta Boží skrz nábožné zpěvy, modlitby a kázání vykonala, potom

se lid připravoval k té svátosti způsobem ještě posavad v užívání jsoucím a při rozdávání posvátného chleba a vína zpívaly se žalmy a písně. K přijímání přistupovali podle věku a pohlaví předně muži a sice starší, pak mladší a mládež a potom ženské osoby ve stejném pořadí. Žádný ze shromáždění svatého dotud neodešel, pokud přísluhování se neskončilo. Privátní vysluhování svátosti, kteréž se místama na žádost některých samostatných osob koná, v této církve hned od začátku v obyčeji nebylo, leč v tuze potřebných případnostech při nemocných nebo věkem tuze sešlých lidech. Každé přísluhování modlitbou, napomínáním a probuzováním k dobrému, požehnáním a společným zpěvem se skončují. Přitom byla také hned od počátku v obyčeji dobrovolná oběť nebo ofěra na potřebné církevní vydání.

Druhá svátost:

Totíž křest svatý také hned na začátku ne jinde než v těch domech, kde se služba Boží držívala a sice když to jen mohlo být, při úplném shromáždění církve se konala. Také i zdavky nejinde než v těch domech vykonávané bývaly. Sprovázení mrtvých těl do země takto se konat začalo: v domě neb příbytku zemřelého se zpívaly pohřební písně, pak skrze kazatele konala se při dítkách toliko modlitba, ale při lidech věku dospělého bývalo v domě mrtvého také kázání, potom se zpěvem na cestě až k hrobu bylo sprovázeno, kdež se předně opět modlitba vykonala a při kladení těla do hrobu a zahrabávání ho se zpívalo.

Organizace sboru (staršovstvo):

Církevní údové měli také starost o to, aby i slušný zevnitřní pořádek mezi sebou uvedli a církevní kázeň zřídili. K tomu účelu ze svého středu vybrali deset mužů rozumných a prozřetelných, které staršími nebo představenými církve nazývali. V čele těchto desíti starších byl Martin Odpovídál, který byl nejen starším, ale i hlavním církevním hospodářem, jinak také řečeno početvedoucí a asi v roce 1817 je poprvé k této funkci připojeno pojmenování kurátor. Martin Odpovídál byl mužem, který se nejvíce zasloužil o založení sboru. Tomuto počestnému muži veliké pochvale a zvláštní dobré památce slouží mezi jiným i to, že on byl církve této původcem a zakladatelem. On šel nejprv s některými, které on osměloval a utvrzoval po vydání Tol. patentu k veřejnému vyznání na vrchnostenskou kancelář třebskou. On vyřkl hned při komisi na kanceláři, že ve Vilímovicích na kopečku je dobré místo pro kostel. On nejvíce na to tlačil, aby se církev tato od augs. vyznání na reformované obrátila on byl ve Vídni u agenta pohledávaje povolení k stavění chrámu Páně a povolání vlast. kazatele, on byl pro prvního kazatele v Kloboukách. V jeho domě se držela veřejná pocta Boží od začátku až do doby než se chrám Páně vystavěl, totiž od r. 1784 - 1788. On na to nejvíce tlačil, aby kostel ve Vilímovicích stál brzy však zemřel a jeho

vystavění se nedožil. Mimo samého kazatele jiných osob, jako církevního učitele, zpěváka nebo kostelníka církev nedržela. V Horních Vilémovicích byli dva zpěváci: Francek Jaša domkář a Francek Krčál, svobodník, aby dva bez peněžité odměny. Na brtnické straně vedli zpěv sami starší jako Jan Pokorný a obzvlášť Matouš Chlupáček. První kazatel měl roční plat 200 zlatých, 20 mír žita, 16 sáhů měkkého dřeva a ofěru při sv. večeři Páně. Bydlel v chalupě pod číslem 10 v Jašově zahradě, kterouž sám Jaša bez náhrady církvi půjčil. Při slavení sv. večeře Páně se konala ofěra do pytlíčku nebo pokladničky na mimořádné vydání sboru.

V kronice je také zmínka o hornovilémovských svobodnících z roku 1745, to znamená asi 36 roků před vydáním tolerančního patentu. V tuto dobu byli ve Vilémovicích tito svobodníci: Martin Krčál, Václav Jaša, Václav Kocmánek a Daniel Kostelecký.

Stavba kostela:

Kostel se začal stavět 14.6.1787. Druhý početvedoucí, aneb hlavní církevní hospodář byl Franc Krčál, svobodný syn Jana Krčála, hornovilémovského svobodníka, za jehož působení v této funkci se prováděla stavba kostela. Kostel se stavěl na kamenitém pozemku, možno říci na veliké, kamenité mezi, kde se říkalo "na kopečku". Před stavbou ho okolní občané používali na bílení plátna. Pozemek byl pravděpodobně majetkem všech čtyř svobodníků, to znamená obecní. Přivlastňoval si ho jako vlastní svobodník Krčál, ale v kronice je uvedeno několik důvodů pro vlastnictví obecní. Toto stavební místo bylo darováno sboru bezplatně a bez jakýchkoli problémů. Velké nepřátelství mezi sborem a rodinou Krčálovou vzniklo už kvůli stavebnímu místu při stavbě fary roku 1793 a 1794, ale o tom je zmínka později. Na stavebním místě pro kostel byla na polovičce velká dolina a na druhé pak velký kamenitý břeh, takže to bylo velice pracné, než se místo připravilo ke stavbě. Kameny musely být odstraňovány, rozstřílením střelným prachem, kterého bylo spotřebováno 18 Funtů. Kostel byl vyměřen 5 sáhů široký a 10 sáhů dlouhý vnitřní míry. Protože se zdál některým lidem moc veliký, bylo na délce půl sáhu ubráno. 14. června byla na tomto místě vykonána pobožnost a u dolního rohu u cesty byl připraven základní kámen, kterýž měl do základů svalit sám pan vrchní třebíčského panství. Pan vrchní se ale nedostavil, a proto starší sboru Jan Krčál vedle dveří na pravé straně první kámen do gruntu vložil, a tak stavbu zahájil. Jeho svobodný syn Franc Krčál dělal hlavního církevního hospodáře a to znamená, že vybíral od členů církve dobrovolné dary, vyplácel řemeslníky a platil nákup různých potřeb. Mimo to byl na stavbě Pavel Krčál, voják, jako církevní dohlídač nebo dráb, který byl na stavbě od začátku až do konce. Řídil pomocné dělníky u zedníků a sám při tom připravoval zedníkům lešení, aby se nemuseli meškat a mohli pořádkem stavět. Zednický mistr byl Franc Smolík ze

Střížova a Jakub Kružík z Přímělkova. Zedníci měli smluvený plat úkolem a to za kvadrát sáhu zdiva 1 zlatý. Pro chudost sboru se zdi stavěly na maznou hlínu. Tento rok se stačily postavit jenom zdi, ale zakrýt střechou se již nestihlo. Příští rok pracovali na stavbě tesaři. Mistrem byl Václav Satoria, tesařským stavitelem Pavel Běhounek, oba z Třebíče. Tovaryši Franc Dudr a Totar Jakub. Tesaři měli také smluvenou cenu za všechnu práci a to 68 zlatých. Na střechu padlo

11 tisíc a dvě nebo tři hranice šindelů a 15 tisíc šindelových hřebíků. Dřevo na strop a střechu dávali členové dle možnosti darem. Někdo dal tři trámy, někdo dva páry krovů, někdo trakař nebo dva šindelů. Mimo tyto věci byly i peněžité dary a to od jednoho a půl zlatého do 10 zl.

Celkem se sebralo na stavbu kostela 300 zlatých a 20 krejcarů. Přitom vydání za plat řemeslníkům a za potřeby, které se musely koupit bylo 344 zl. 48 krejcarů. Rozdíl, to je přes 44 zlatých musel církevní hospodář zaplatit ze svého. Z toho něco církvi odpustil a zbytek dostal až za kazatele Jana Fabryho v letech 1801, 1802 a 1803, to znamená přibližně po 15ti letech od stavby kostela.

Postavený kostel byl posvěcen 30.11.1789 v první neděli adventní skrze vysoce učeného a dvojctihodného pana superintendenta církví moravských podle vyznání helvetského Michala Blažka, který měl první kázání. Druhé kázání držel domácí farář Štěpán Wasserheli. Třetí kázání při nešporech měl dvojctihodný pán Aron Štětinius z Nového Města. Při této slavnosti byly také pokřtěny dvě nemluvňata ženského pohlaví a obě stejné jméno Kateřina dostaly. Církev tato hornovilemovská povinovanou taxu za posvěcení svého chrámu Páně na slavnou konzistoř hned zaplatila, totiž tři zlatky. V roce 1789 obdržel z Curychu k společnému užívání českou bibli v Hale Magdeburském v roce 1766 tištěnou a tu samou dostali i Střížovští.

V roce 1790 dostal sbor dar od její vysoké milosti paní hraběnky Rachel Kendefi, pozůstalé vdovy po jeho Excelenci, milosti panu hraběti z Betlémů ze sedmihradské země. Posvátné nádoby k vysluhování svátosti večeře Páně a to stříbrný, zevnitř pozlacený kalich a stříbrný, z vrchu pozlacený talířek. Na obou byl vyrytý nápis a letopočet 1789. Při tom dostal dva čisté, bílé mušelinové šátky, jeden větší, zlatem a stříbrem vyšíváný a jeden menší, zlatem, stříbrem a hedvábím vyšíváný k přikrývání posvátného nádobí při posluhování svátostí večeře Páně. Stejný dar obdržel ještě sbor prusinovický a javornický. Jmenovaná hraběnka při udělování tohoto dobrodiní svou vůli k jakému konci ona to jmenované posvátné nádoby obětuje, zřetelně oznámila: "aby totiž ta církev, která je dle uznání představeného superintendenta dostane, je nikdy pod žádným zámyslem neproměňovala,

nýbrž v případě, že by snad pominouti měla, čehož ale dobroto Boží nedopouštěj, aby tyto nádoby jiné, nejpotřebnější moravské církvi předala a v případě, že by všechny moravské církve pominouti měly, toto nádobí zpět na rodinu oné hraběcí dobrodincové odvésti musí". Za tento vzácný dar tehdejší kazatel, důst. pán Štěpán Wassarheli jménem církve písemně poděkování v uherském jazyce jmenované paní hraběnce do sedmihradské země poslal. Poděkování podepsali duchovní pastýř Štěpán Was. a starší, Šebestián Kružík, Franc Krčál a Jan Jaša jménem celé církve.

V roce 1791 pořídil sobě sbor obzvláštní církevní pečeť, kterou se od té doby všechny sborové dokumenty pečeti.

V roce 1792 dostal sbor od veledůstojného pana superintendenta 8 kusů matrik, za kteréž jemu, pět zlatých položili. od toho roku máme mnohé věci pro budoucí památku zaznamenány.

5. dubna 1792 dostal dvojctihodný pan kazatel Štěpán Wasserhali povolání od sboru veselského na panství kunštátském a protože měl neshody se sborem, toto povolání přijal a 16. června z Vilémovic odešel.

Představení a starší hornovilémovského sboru ještě před jeho odchodem 20. května 1792 uzavřeli smlouvu s dvojctihodným pánem Jakubem Theofilem Štětinou, toho času kazatelem sboru lhoteckého na panství telečském. Nějaký čas, než si lhotečtí povolali nového kazatele, do Vilémovic jedenkrát za 4 neděle zajížděl a 15. května 1793 se do Vilémovic přestěhoval. Jeho povolání záleželo z 230 zlatých ročně, 24 měřic žita a 16 sáhů měkkého dřeva. Mimo to ofěra v první den při každém vysluhování večere Páně. Ihned po jeho příchodu do Vilémovic se začala stavět fara, neboli příbytek pro kazatele.

Stavba fary

Kvůli stavebnímu místu pro faru bylo mnoho rozpakování, různic, křiků a soudů. Někteří ji chtěli stavět na místě, kde stojí kolářova chalupa, ale tomu Jašovi a zvláště pan kazatel odporovali. Jiní, i sama komise navrhovali, aby církev Sklenářovu chalupu i se zahradou koupila, a tam se fara stavěla. S tím ale nesouhlasili Veškrna Budíkovský a Jaša, a říkali, kdo si to vezme na svědomí, aby se měl Sklenář o svůj příbytek připravit. naposledy se přišlo na to, aby se stavěla za kostelem, na tom místě, kde kdysi stávala, ale i proti tomu Krčálovi silně brojili a odvolávali se dokonce až ke krajskému úřadu. Krčálovi říkali, že je to pozemek jejich a nechťeli ho na stavbu fary dát, všichni ostatní tvrdili, že je to pozemek obecní. Na to, že byl obecní, tady kronika uvádí několik důkazů, které Vám přečtu, ale proti záznamu v kronice velice zkráceně.

1.) Martin Odpovídal hned při komisi toto místo na chrám Páně určil, čehož by se nemohl odvážit, kdyby toto místo ke Krčálovému gruntu patřilo a kdyby ostatní vilímovští svobodníci a tedy i on sám stejného práva s Krčálem k němu neměli.

2.) Matěj Jaša ze sklenářovy chalupy č. 5 má nájemní smlouvu z r. 1745, podepsanou všemi čtyřmi svobodníky, kterou mu pronajímají část obecního pozemku k postavení chalupy a na zahradu, za což má platit 5 zlatých ročně do obecní pokladny. Na zbytku tohoto pozemku se pak stavěl kostel a fara. Kdyby to byl pozemek Krčálovy rodiny, naplatil by nájem do obec. pokladny.

3.) Před časy ve Vilímovicích toliko jeden svobodnický dvůr byl, který potom na více dílů k rozdělení přišel, ale kdy a kterak se to rozdělení stalo, na to ani pamětníků, ani žádných hodnověrných důkazů nyní není, tím pak méně se to dosvědčiti může. Domníváme se, že dokud zdejší dvůr vcelku, nerozdělen byl, toto místo bylo skalnaté, prázdné a bez užitku, kteréhož si snad ani žádný nevšiml, a proto zůstalo nerozděleno, a že ho tehdejší lidé za méně výnosné a užitečné drželi, než aby za rozdělení stálo. Přitom dost možná, že rozdělení toho dvoru na více částek ne najednou, nýbrž po časech se stávalo a kdo nějaký díl gruntu od tohoto dvoru obdržel, spolu s tím obdržel také právo k užívání toho společného kamenitého pozemku, a tím se stalo vlastně obecním.

4.) Ještě jeden důvod tam je uváděn a to rovina hranic mezi sousedy, ale to je dneska těžké vysvětlit a pochopit.

Rodina Krčálova stavbě zabránit nemohla, protože na poručení krajského úřadu přijela na prohlížení toho místa komise z třebečské kanceláře a nakonec sám Franc Krčál svou stížností a žalobou proti vystavění fary na tom místě u krajského úřadu zadanou nic poříditi nemohl, celá rodina se na tuto církev tak rozzlobila, že nejen na stavbu fary ani penězi, ani prací, neb přivážením potřebných materiálů nápomocna nebyla, ale na překážku a navzdory všechno církvi dělali, do kostela všichni chodit přestali, Franc Krčál ze zlosti církevní hospodářství složil a k večeři Páně po ten čas do Nového Města chodil. Tímto chováním rodiny Krčálovy se ani církev, ani p. kazatel Štětina od předsevzatého díla nedali zastrašit a pan kazatel nejen úřad kazatelský, ale ještě úřad Hlavního církevního hospodáře snažně a náležitě zastával. Kolik stavby stála, není nikde zaznamenáno, toliko někteří praví, že ta fara měla 500 zlatých košťovat. (kostel 344 zl.) Stavěli ji ti samí mistři, jako kostel a vystavěla se vlastním nákladem, aniž by se někde jinde o nějakou pomoc žádalo. Roku 1794, hned na jaře, se ta fara náležitě dostavěla a připravila k bydlení. Ještě toho léta se pan kazatel Štětina z chalupy na Jašově zahradě pod č. 10 do fary nastěhoval, ale tuze málo v ní pobyl, neboť ještě toho roku dostal povolání od církve prosečské v Čechách a na Tři krále 1795 se tam odstěhoval.

Třetím hl. círk. hospodářem byl Václav Jaša, od p. faráře Štětiny k tomu úřadu vyvolen a představen a vykonával tento úřad asi půldruhého roku. Církev tato po odstěhování p. f. Štětiny byla skoro půldruhého roku prázdná bez kazatele. V té době sem přijel třikrát vykonávat sl. Boží D. P. Aron Štětina z N. Města, jednou D. P. Jiří Bori, který byl toho času bez církve a jednou zde byl V. D. P. superintendent Michal Blažek, farář jimramovský, který při tom také církevní vizitaci vykonal a France Krčála již podruhé za cirk. hospodáře vyvolil a představil. Toho roku vyhotovila církev povolání pro p. Antonína Štorka, toho času školního učitele v Rovečném. On povolání přijal a po Velikonocích r. 1796 se sem přistěhoval. za jeho působení dostala zdejší církev darem od náměšťské milost paní hraběnky dva dukáty, které na opravu fary a chr. Páně vynaloženy a obráceny byly.

V září r. 1797 zakázal střížovský kaplan Jakub Janson střížovským evangelíkům vykonávání filiálního shromáždění bez přítomnosti p. kazatele. Střížovští si podali k sl. krajskému úřadu žádost, v níž si stěžovali na zbavení svobodného užívání slova Božího a prosili, aby jim bylo dovoleno v obecním domě k poctě Boží se shromažďovat, anebo aby jim bylo dovoleno ve Střížově nějaký malý, asi pět, nebo šest sáhů dlouhý filiální kostel na své útraty vystavět, k čemuž Rančířovský mlynář Matouš Dobrovolný 200 zlatých hotových peněz obětovati slíbil. Jaká odpovědnost jim přišla se nezachovalo. Oni ale kaplana střížovského v dobrotě si předešli a on jim povolil, aby opět se mohli shromažďovat v každou neděli v obecním domě u Jana Pokorného. To trvalo, dokud kaplan byl ve Střížově, tedy do r. 1804. Mezitím přijal pan f. Štorek povolání od církve veselské a také se tam začátkem r. 1789 odebral a Hor. Vilémovice odtud administroval. A dokud církev hornovilímovská vlastního kazatele nedostala, po třikrát k vykonávání pocty Boží z Veselého sem přijel.

Po něm přišel čtvrtý kazatel D. P. Josef Gerža a to 10. července 1789. Za jeho působení ve Vilémovicích se zde zakládal nový hřbitov.

Hřbitov:

V roce 27.10.1798 povolilo veveslavské zemské gubernium, aby se ve Vilémovicích slušný hřbitov vyhledal a ohradil. Slavná krajská komise 31.5.1799 na gruntě Pavla Vody, souseda vilémovského na místě "Hlolubí kopec" zvaném hřbitov vyměřila a byl určen pro oboje náboženství. Několik evangelických nebožtíků tam odpočívá, katolík ani jeden (zapsal farář Wavruška okolo roku 1815). Katolíci o to pracovali, aby hřbitov byl zakázán a nový v Beneticích byl založen. Kde se tento starý hřbitov nacházel, nikdo ze současných pamětníků neví. Při této příležitosti bych připomněl jeden zápis z obecní kroniky, který ale s tímto starým hřbitovem asi nesouvisí. Je tam zapsáno, že v roce 1923 při stavbě silnice "za hory"

při prokopávání terénu nad vsí, kde silnice vchází do lesa, přišlo se na 11 lidských koster a nezjistilo se, v které době byly mrtvoly pochovány. Nebylo pamětníka toho pohřebiště, ani záznamu, který by o tom něco bližšího udával. usoudilo se, že to bylo pohřebiště z doby protireformační. Kostí byly uloženy na místní církevní hřbitov, který byl založen roku 1856. Původní hřbitov tedy sloužil pouze 58 roků.

Střížov:

Ve Střížově konal p. farář bohoslužby jedenkrát za čtyři neděle. Z počátku ho vozili vilímští občané, za což jim Střížovští platili 15 krejcarů za jednu cestu. Potom, když Vilímští příležitost dávat nechtěli, chodil pan farář pěšky. V jeho nepřítomnosti také jim nebylo zbraňováno k počtě Boží se shromažďovat, skrze společné zpěvy, modlitby, čtení evangelia a výkladů z postily se vzdělávati. Oni ale toho r. 1789 silně a věrně o vystavění filiálního modlitebního domu ve Střížově pracovali. Skrze dvojctihodného pana superintendenta asi po třikrát prosbu s iberšlokem, rysem a s vypsáním, co která rodina na vystavění toho fil. modlitebního domu z lásky a dobrovolně dá, k slavnému zeměřiditelství zadali, však povolení žádným způsobem dosáhnout nemohli. Také samému císařovi Josefovi, když toho roku skrz Jihlavu jel, písemnou prosbu podali. Přišla odpověď, je-li tomu tak, jak v memoriálu udali, aby stavěli. Ono to tak nebylo, protože písař prosby jim udělal zle tím, že tam místo 35 rodin napsal 305 rodin, a proto byli guberniem opět odmrštěni.

Roku 1802 - 1804 povstala mezi Vilímskými a Střížovskými velká nevole. Vznikla proto, že Vilímští chtěli, aby se Střížovští odpovídající částkou podíleli i na nákladech na stěhování farářů a Střížovští to odmítali. Dále Vilímští na začátku slíbili, že budou jednou za měsíc za

15 krejcarů faráře do Střížova vozit. Když však z nějakého záští přestali tento slib plnit a Střížovští také pro kazatele dojíždět, důstojný pan kazatel tam musel k vykonávání počty Boží docházet pěšky. V době tohoto nedorozumění se do Střížova dostal jiný kaplan Elias Ošner. Tento zpočátku evangelíkům slíbil, že žádnou jejich činnost nebude rušit a také to tak víc než půl roku bylo.

Střížovští mu ale v něčem nevyhověli a on, aby jim pomstil, nejprve jim zakázal vykonávání pobožností bez kazatele a potom dokonce i kazatelovi o Svatodušních svátcích v roce 1804 cestu do Střížova zamezil. Kaplan udal na kanceláři v Brtnici, aby bylo oznámeno na sl. krajském úřadě, že nejen vilímský farář ve Střížově vykonává, ale že i lhotecký kazatel Incedy se odvažuje do jeho kolatury chodit křtít a do rančářovského mlýna večeri Páně veřejně vysluhovati. Od krajského úřadu přišla záповěď, že kromě katechyzírování podle oznámeného způsobu a uvádění šestinedělek, žádné jiné počtobožské povinnosti se ve

Střížově vykonávat nesmějí. Tento zákaz Střížovské přiměl k tomu, aby opět pracovali o vystavění fil. kostela ve Střížově. Tehdejší brtnický pan vrchní Jan Ernest Schlejfer jim v tom přál, nechal sepsat počet duší a staral se i o místo na stavění toho domu. Střížovští tedy podali 29. srpna 1804 žádost na slavný krajský úřad do Jihlavy o povolení k stavění fil. modl. domu ve Střížově. Když to zvěděl střížovský kaplan, sám do Jihlavy jezdil, aby skrze arcikněze u kraj. úřadu toho docílil, aby povolení nedostali. Na jejich žádost jim přišla tato odpověď: "Podle Tol. patentu je dovoleno postavit modl. dům pouze tam, kde je 100 rodin nebo 500 duší. Tento dům byl povolen postavit v Hor. Vilémovicích a po odtržení Střížovských by nespĺňovali tuto podmínku ani Střížovští, ani Vilímští, a dále, že by se při stavbě kostela dostali do velkých útrat, které by nebyli schopni nésti, a proto takové stavění dovoleno býti nemůže, a oni se od stávajícího modl. domu odtrhovati nemají. Oni by vše takto od svého úmyslu odmrštění, přišli k panu kazatelovi do Vilémovic a prosili ho, aby ještě jednou v té věci na slav. krajský úřad napsal, což on skutečně udělal. Na svou prosbu, podobně odmršťující dopis dostal. Střížovští, když viděli, že se jim nedaří, domnívali se, že sám pan kazatel, nebo Vilímští, s kterými ještě nesjednoci byli, jim to kazí, a proto ještě větší zlost proti nim v nich povstala. lhotecký kazatel, důst. pán Jan Incedy jako neopatrný muž tyto různice skrze tajné podchlebování rozmnožoval a ke svému prospěchu obracetí hleděl. Celá tato brtnická strana od Vilémovic odtrhnouti a ke Lhotě připojit se chtěla. Když to bylo oznámeno V. D. P. superintendentovi, ten se rozhodl osobně přijeti a tu rozepři skoncovati. Nařídil církevní vizitaci na 19. července a na 23 července 1804 svolal do Rančářovského mlýna k porovnání oné rozepře všechny znepřátelené strany, totiž Střížovské a okolní údy církve a V. D. pány kazatele lhoteckého a vilímského, aby sobě z očí do očí před V. D. P. superintendentem a D. P. Tekůšem, kazatelem a starším aug. církve brněnské mluvíti mohli, co proti sobě mají. Shledalo se, že všechny strany částečně chybovaly, nejmenší vinu měl D. P. Fabry, prostřední Střížovští a mlynář a největší pak D. P. Incedy, kterýž od V. D. P. superintendenta ostrou domluvu hned dostal, musel se omluvit a vilímského kazatele za bratrské prominutí a odpuštění především požádati musil. Mlynář pak a ostatní dostali ponaučení, aby při svém domě modlení zůstali, že cesta do Lhoty je mnohem delší a že by toho brzy litovali. Střížovští pak dostali od veveslavné konsistoře vídeňské konečné zamítnutí odtrhnutí se od vil. církve a D. P. Incedy od stejné konzistoře přísnou domluvu a napomenutí obdržel. Tím skončila ta různice a žádaný pokoj a svornost se do vil. církve navrátily.

Teď se vrátíme zase asi o 4 roky nazpátek. V roce 1800 přijal D. P. Josef Gerža povolání od církve novoměstské, kamž se také 9. října 1800 odebral. Ještě za jeho působnosti poslali

starší církve písemné povolání D. P. Janu Fabrymu, kazateli církve roustecké na panství vsetínském, kraji hradištském. Skoro celý rok zůstala hornovil. církev neobsazena a administroval ji opět její bývalý kazatel, nyní novoměstský. Nový kazatel se přistěhoval do Vilémovic v říjnu 1801 a jeho přestěhování stálo církev 78 zlatých. Jeho největší a nejpřednější starostí bylo, aby církev od jejich dluhů osvoboditi mohl. Tyto dluhy byly od častého stěhování kazatelů a nějaký ještě od stavby kostela. Na zapravení těchto dluhů se starší usnesli, aby při každém vysluhování svátosti večere Páně, mimo obvyklé ofěry na chléb a víno, ještě jiná, zvláštní ofěra vyhlášena byla, z které by se tyto dluhy pomalu splácely. Po tři roky takto církev činila a r. 1804 byly již všechny dluhy splaceny. Za jeho působení ve Vilémovicích se pořizoval nový kalich k vysluhování sv. večere Páně.

Nový kalich:

S darovaným kalichem od hraběnky sedmihradské se používal ještě starý, cínový kalich, který byl tak zděravělý, že už nebyl ke správě. Proto byla vyhlášena 20. května 1804 dobrovolná ofěra mezi mládeží obojího pohlaví na pořízení nového kalicha. Pan kazatel je požádal, aby skrze dobrovolné dary památku své svobodnosti v církvi pozůstavili, kteří také toto povzbuzování bez užitku a prospěchu nenechali, nýbrž skrze štědré a ochotné oběti ve třech měsících takovou sumu spolu složili, že se za ni mohl koupit nový, mosazný, zvenku i zevnitř dobře pozlacený kalich, stejný jaký dostali zpočátku darem. Sbírká dělala celkem

37 zlatých 25 kr. Za kalich se zaplatilo v Jihlavě 35 zlatých a ostatní pak 2 zl. 25kr., které z této částky zbyly, utratil na cestě pan kazatel, kterýž z příčiny tohoto kalicha dvakrát pěšky cestu do Jihlavy musel vykonat. V kronice je uveden jmenný seznam všech dárců, kteří na zakoupení nového kalicha přispěli, i s částkami, které darovali. První vysluhování s tímto novým kalichem bylo 12. srpna 1804 a pan kazatel měl k mládencům a panám, kteří na tento kalich darovali, zvláštní kázání na text z 2. listu ke Korintským 9. kap. 7. verše: "Ochotného dárce miluje Bůh". Při tomto prvním vysluhování sv. večere Páně s tímto kalichem byl změněn pořádek v přistupování ke stolu Páně. Mládež, která jindy pravidelně přistupovala jako poslední, tentokrát na počest toho, že z jejich darů byl tento kalich zakoupen, přistupovala ke stolu Páně jako první.

Tohoto dne při téže pobožnosti byla přijímána do sboru a účastnila se sv. večere Páně Anna Řídký, rozená Málek z Přímělkova, manželka Jana Řídkýho, řezníka z Dol. Smrčného, která přistupovala z římskokat. církve. Prodělala před tím šestinedělní vynaučení, neb tak řečenou hádku u kat. kněze ve Střížově a při ní bez ustoupení od svého mínění vystála.

20. listopadu 1804 přišel do Hor. Vilémovic a samozřejmě i do jiných sborů z veleslavné konsistoře dotaz, jestli by nebyl na Moravě kazatel znalý německého jazyka, který by byl ochoten jít na německý sbor do vých. Haliče. Dvojct. pán kazatel Fabry se na tuto výzvu ihned přihlásil a dovolení od veysl. konsistoře obdržel. V říjnu 1806 se z H. V. odstěhoval a zanechal po sobě vilímskou církev sice proti sobě drobet rozdvojenou, ale všech dluhů veskrz čistou.

Jakkoliv církev sama, i V. D. P. superintendent ještě před odchodem D. P. Fabryho snažně na tom pracovali, aby hornovil. sbor byl brzy obsazen novým kazatelem, tento až v červenci 1807 dosazen byl.

Šestým kazatelem sl. Božího v H. V. byl D. P. Matěj Hikl, rozený Moravan ze Zábrdovic na panství bohutickém. Po vyjití uherských škol byl dosazen za administrátora do Nosislavi a když si tam vlastního kazatele povolali, on byl povolán do Hor. Vil. Následujícího roku zemřel církevní hospodář Václav Voda, řečený Dvořák. K zastávání tohoto úřadu byli vyvoleni dva vilímští sousedí, a to Franc Krčál, již potřetí ustanoven na tuto funkci a jemu ku pomoci byl daný Vencel Jaša mladší. Těmto dvěma starším a D. P. kazateli k pochvale slouží to, že dokázali uchránit ono stříbrné nádobí, darované ze Sedmihradska před odevzdáním, což se jiným moravským církvím nepodařilo. Patentem bylo nařízeno toto darované stříbrné nádobí od prosince 1809 do konce dubna 1810 do císařských minciřských důchodů odvésti a oni se snažili od tohoto odvodu osvoboditi a stříbrnými penězi vyplatiti. Opět dostal D. P. kazatel Hikl povolání od církve lhotecké, kam se koncem měsíce června 1810 s velkou radostí a ochotností také odstěhoval.

Po něm následoval a 7. farářem v H. V. se stal D. P. Jan Josef Janko, který se z vých. Haliče do H. V. 15. října 1810 přistěhoval. Ačkoliv celý neduživý, věkem sešlý a k obsluhování této rozsáhlé církve naskrz nedostatečný, byl od církve přijatý a také útraty na cestě učiněné, jemu 30 zlatých a jeho formanovi 100 z. církve zaplatila. Když církev viděla, že on se všemožně snaží svůj úřad věrně a pilně zastávat, ale pro starost a neduživost těla nemůže, měla nad ním útrpnost a ještě i to, co nebyla povinna, jemu dala. Mimo zmíněné útraty na cestě učiněné, ještě 19 zl. na Veysl. gubernium za něho zaplatila. On jak dalece mohl, poněkud tuto církev obsluhoval a o opravu chrámu Páně náležitou starost a péči měl. Podařilo se mu, že v roce 1812 byl chrám Páně na větším díle novým šindelem pokryt a také jeho pobízením dva zámožní mlynáři pohnuti byvše, novou kazatelnu a stůl Páně do tohoto kostela ctí a darem darovali. Roku 1812 se jeho nemoc den ode dne tak horšila, a tak ho zemdlela, že na čtvrt roku ani do kostela vejíti nemohl a konečně pak 11. srpna do hrobu vložila a nedovolila mu, aby alespoň jednou z té nové kazatelny kázat, a při tom stolu Páně

jedinou modlitbu vykonati mohl. Skrze jeho drahé přistěhování, jeho brzkou smrt a nějaké dluhy z dřívější doby se církev dostala do velmi bídného stavu. Kromě toho vdově po zemřelém kazateli ještě celou půlroční službu kazatelskou měli dát a o jiného kazatele se starat. V této době byla církev v nejbídnějším stavu, a proto i představení se začali lekat, aby se nerozešla. Ale opatrování Boží i v tak veliké potřebě a nouzi umělo tomu maličkému stádečku ku pomoci přispět a z té nouze ho vysvobodit. Předně nejpotřebnější bylo, aby se opatřil nový, statečný kazatel a stalo se to takto. Právě tu neděli, co měl pohřeb D. P. Jan Josef Janko, byl v jimramovském chrámu Páně ordinován Jan Vavruška, který se již po pět neděl zdržoval u pana superintendenta.

Tento jel následujícího dne do H. V. k uspořádání potřebných věcí mezi církví a vdovou po zemřelém kazateli a vzal s sebou toho ordinovaného pana kandidáta pouze na podívání. Tento na žádost církve jen kvůli panu superintendentovi slíbil zůstat pár neděl ve Vilémovicích a to za polovinu platu, poněvadž druhou polovinu brala jmenovaná vdova. Bez další domluvy mu přišlo po krátké době od konzistoře, tak i od gubernia, že jest ustanoven vikářem v H. V. Církev ho také žádala, aby od ní přijal povolání, ale on byl do svého rodiště zvaný a povolávaný, přivolit nemohl a nechtěl, ale přeci ve Vilémovicích nejen na jeden rok, ale i na další časy uvízl, a tak tedy osmým kazatelem slova Božího v H. V. se stal D. P. Jan Vavruška, Moravan, z Prosetína na panství kunštátském rozený. I první rok by byl celou přislíbenou mzdu dostal, ale on pro ušánování církve jen polovičku byl spokojen. Tímto lehoučkým způsobem byla církev novým kazatelem slušně zaopatřena a to bez jakéhokoliv dalšího vydání. Také ostatní dluhy církve v brzké době náležitě zapravila. Jan Caha, neb Mrázek budíkovský jemu patřičný díl sám z lásky a dobrovolně církvi odpustil, a druhý Franc Krčál vilímovský svého dluhu na církvi pohledávati se styděl, pročež ho taky daroval. Hned téhož roku 1813 netoliko všechno přísluhování kazatele zastával, ale i na jeho napomínání se pořídil bílý, tažený ubrus na přikrývání stolu Páně, poněvadž ten, kterým se doposud zakrýval, na mnoha místech hrubě dřavý a veskrz zvětšely byl. Též toho roku darovaly tři dcerky, sestřenice, totiž Rozára Trutnová, dcera Jakuba Trutny z Přeckova, Františka Střechová, dcera Josefa Střechy, mlynáře v Raclavicích a Josefa Kůnradova, řečená Vítova z Uhřinova ctí a darem jeden dykytový šátek růžové barvy, okolo zlatými portičkami lemovaný na přikrývání posvátného nádobí při vysluhování sv. večeře Páně.

Roku 1814 vilímští hospodáři a sousedi a to: Franc Krčál, Vencel Jaša mladý, Jan Krčál, jinak Sládek řečený, Jan Czaha, dvořák a Pavel Voda, strnad řečený, oddělili kousek obec. místa na zahrádku při faře. Toto místo bylo kamenité a pracné na zahrádku. Bylo

potřeba 4 Funtů střílného prachu a pan kazatel s Pavlem Krčálem asi pět neděl na tom pracovali.

29. května 1814 na Svatodušní svátky dostala tato církev darem jednu novou cínovou asi devíti žejdlíkovou konev na víno při sv. večeři Páně od Jakuba Jaše, svobodníka v Jestřabí na panství náměšťském, kteráž za 14 zl. v Brně koupěna byla. Evangelíci ve jmenované osadě, kteří tam byli hned od přihlášení po Tol. patentu, nebyli dosud pro vzdálenost přivtěleni k žádné církvi. Tímto dnem se přivtělili k hornovil. církvi a jmenovaný Jakub Jaša za celou svoji rodinu, která pozůstávala z 9 duší, tuto jmenovanou konvu obětoval na důkaz toho, že v budoucnu za opravdové údy hornovil. církve od ostatních spolubratří uznávání býti chtějí.

Roku 1815 se přistavovala k faře malá komůrečka a došlo k tomu takto: U farské budovy praskla na jednom rohu zeď, a to tak, že tam byla škvíra již na šířku dlaně. projednávalo se to několikrát na staršovstvu a dohodlo se, že se k puklé zdi přistaví široký pilíř, který tuto zeď zapře, aby dále neuhýbala. Oprava se stále odkládala a když to kazatel znovu připomněl, Franc Krčál na to řekl: "To, co tady D. P. kazatel přednesl, to jsem již minulého roku několikrát oznamoval, ale žádný na nic jiného nedbá, jen aby mohl co nejspíš z kostela utýct. Budete-li to dále oddalovat, tak zeď spadne. V brzké době se stalo, že někteří hospodáři navštívili pana kazatele a při prohlídce zdi společně s kazatelem došli k názoru, že než stavět nákladný pilíř, že bude užitečnější a ne o moc nákladnější přistavět k puklé zdi malou komůrečku, která u fary velice chybí. U této domluvy nebyl ale Franc Krčál, který když se o té změně dozvěděl, velice se rozzlobil, že se to rozhodlo bez něho. Okamžitě složil funkci církevního hospodáře a od té doby se na církev a chrám Páně rozhněval a opět přestal do kostela chodit. Na několik neděl pozavíral vrata, aby Medřičtí nemohli přes jeho dvůr do kostela chodit, a mnoho jiných schválností církvi a panu kazatelovi činil. Například svoji služce poručil, aby močůvku, která tekla z jeho dvora, stružkou svedla do studánky, z které kazatelova rodina používala vodu. Starší rozhodli, že se církev obrátí o pomoc k soudu. Pan kazatel tuto žalobu stále oddaloval a doufal, že svojí mírností přiměje France Krčála k tomu, aby se s ním a s církví usmířil. Ten se mezitím ale rozstonal, přišel se naposledy ve svém životě podívat do kostela, který se právě opravoval a tam se rozplakal, neví se ale jestli z lítosti, nebo ze zlosti. Za krátký čas zemřel, a naposledy byl do kostela donesen už jenom v rakvi.

15. října 1815 obdržela tato církev od Maryany, manželky Jakuba Koczmana, souseda hornovil. katolíka, jeden bílý, Komrlůchový šátek na přikrývání posv. nádobí při příležitosti vysluhování sv. večeře Páně.

V první svátek vánoční 25. prosince 1815 pan Matouš Dobrovolný, mlynář v Novém Rancířově hornovilémovskou církev slušným darem, to je 400 zl. rakouské valuty poctil. K tomuto daru byla sepsána dvoustránková smlouva, zkráceně asi s tímto obsahem: Pan mlynář přestal koncem tohoto roku hospodařit a umínil si z tohoto svého jmění, kterým ho dobr. Bůh za času jeho hospodaření požehnal, určitou částku na slávu Boží pro tuto chudou a rozptýlenou církev obětovat. Starší církve mají tyto peníze řádně opatrovat, nesmí je na nic použít, pouze na 5 % úrok je půjčovat tento úrok se může použít, ale zase jenom na opravu chrámu Páně. Samotný kapitál pouze v případě, že by chrám Páně v nějakou velikou zkázu, například ohněm přišel, a že by členové církve nebyli schopni sami ho opět vzdělat, v tom případě by se svolením r. Dobrovolnovy mohla polovina těchto peněz použít. Samotné úroky, kdyby se několik let při chr. Páně neopravovalo, a bylo by jich již 100 zl., musely by se přidat k samotnému kapitálu a spolu dobře opatrovat. Peníze se mohou půjčovat jenom do takového místa, kde by k zmaření nepřišly a dlužník musí vždy ustanovit dva zámožnější členy církve, kteří by za něho ručili. Když bude chtít peníze vracet, musí to starším církve půl roku předem oznámit, aby oni mohli zavčas opět dobré a jisté místo pro ty peníze obstarat. Představení církve budou povinni každoročně dávat rodině Dobrovolných jistou vědomost, neb výkaz, kde ty peníze jsou a kolik se z nich platí úroků. A to samé i dvojeť. panu superintendentovi. Při církevní vizitaci. Poněvadž tento dar z lásky k Bohu a k církvi pochází, dobrodinec jiné odměny od církve nežádá, než aby ona z lásky, ne-li vícekrát, tedy aspoň jedenkrát každoročně v neděli po Matoušovi za něj a za jeho potomky ve svatém shromáždění veřejnou modlitbu vykonat nezapomínala. Podepsáni byli. Matouš Dobrovolný, slova Božího kazatel a starší církve.

2. března 1817 v druhou neděli postní dovezli Jan Dobrovolný, mlynář z Přímělkova a jeho bratr Jakub Dobrovolný z Bítovčic s sebou na služby Boží truhláře Josefa Fabryho, aby pro jejich rodiny v chrámu Páně stolice udělal. Tyto stolice pořizovali na své náklady a byly společné pro rodiny Dobrovolnovy a Krčálovu. Na pravé straně vedle dveří byly pro muže z obou rodin a na levé straně pro ženy. Toho roku byly tímto truhlářem také pavlače v kostele přiopraveny a otáflovány.

V červenci r. 1817 byly položeny v kostele kamenné dláždění. Ještě před příchodem faráře Vavrušky do sboru slíbil jeden člen církve, a to Josef Kabátek z Dol Smrčného, že on nechá kostel cihelnými dlážděními položit, jen aby ostatní bratři z toho místa, kde se ty cihly vypálit dají, je do Vilémovic zadarmo dovezli. Když Kabátek svůj slib kolik roků neplnil, dohodli se starší, že cihly se dají jenom pod stolice, a chodníky a místo okolo stolu Páně se položí kamennými dlážděními, které jsou trvanlivější, a tak brzy se nevyšlapou. Tyto dláždění se

nechaly dělat v Třešti a to jeden sáh po 15 zl. Protože se toho roku nejen podlaha, ale i strop a pavlače spořádaly, byla vyhlášena na tuto opravu sbírka. Od dospělých členů sboru bylo vybráno 559 z. a od mládeže 126 zl. 30 kr., celkem tedy 685 zl. 30 kr. Celá tato sbírka akorát stačila na prováděné opravy. V kronice je jmenný seznam všech dárců i s obnosem, jakým kdo přispěl, dovozců dlážek z Třeště, kteří je zadarmo vozili a soupis výdajů na co byly tyto darované peníze použity. Dlážky pokládali v kostele od 16. do 19. července 1817 dva zdejší zedníci Jakub a Antonín Kružíkovi a třešťanský kameník Josef Zedník.

A nyní poslední událost zapsaná p. farářem Vavruškem. V r. 1817 přišlo nařízení od církevní konzistoře z Vídně ke slavení 300letého výročí obnovení a napravení křesťanského náboženství. Bylo to vlastně 300leté výročí vystoupení reformátora dr. Martina Luthera. V tomto přípisu, který je psaný německy, a jeho originál je přilepen v kronice jsou napsány modlitby i proslov k této slavnosti. Slavnost se konala po dva dny. V sobotu 1. listopadu byl přípravný den a ve shromáždění veřejná pocta Boží vykonána byla. Hlavní slavnost byla druhý den, v neděli. Do kostela šli v průvodu kazatel, školní dívky, starší církve a 24 vybraných, vystrojených mládenců a panen. Je popsán celý průběh bohoslužeb, ovšem tento zápis není úplně dokončen, protože jak jsme již slyšeli, pan farář Vavruška ještě v tomto roce 1817 náhle zemřel. Po jeho smrti nastoupil ve Vilémovicích jako devátý farář Jan Voškrda. Jak jsme si již řekli v kronice zapsal a vysvětlil počátek a zničení původní kroniky a po skončeném zápisu faráře Vavrušky napsal do kroniky tento zápis:

Zápis Vavruškova nástupce f. Voškrdy

Až potud běží tato církevní historie, kterou bývalý dvojctihodný pán Jan Vavruška, osmý kazatel této církve z částky z úst hodnověrných svědků, z částky ze své zkušenosti sepsal. Poněvadž jak se nikde žádné zaznamenání nenalézá, které by o příbězích církevních od

r. 1817, v kterém se tři staletá památka slavila a ke které já, devátý kazatel Jan Voškrda, této církve kazatel ničeho přidati nemohu, jedině tu změnu, smrt totiž bývalého dvojctihodného pána a jeho zásluhu o tuto církev přes čas jeho kazatelství přednesu a pak dobrým svědomím a vědomím vyprávím, co se již za mě přihodilo.

Ján Vavruška, rozený z Prosetína, panství kunštátského na Moravě dostal se za dvojctihodného pastýře do této hornovilémovské církve v roce 1812. Od tohoto času svou příčinlivost a snažnost k tomu obrátil, aby tuto církev v duchovním i v tělesným způsobu vzdělával a zaléval tak, aby netoliko pravá nábožnost, křesťanská vzdělanost a známost

evangelického náboženství se rozmnožovala, nýbrž také aby v stavu zevnitřním (?) a hospodářském se rozmáhala. Aby pak toto obojí dobré napomoženo bylo, bylo dvojího od duchovního pastýře zapotřebí, totiž aby duchovní pastýř netoliko slovem, ale i skutkem, nejen učením a napomínáním, nýbrž také životem a svým obcováním osvědčil se věrný dělník na vinici Páně býti.

Pak-li ale dvojctihodný pán Wavruška tyto vlastnosti v sobě měl, a podle nich svůj ouřad zastával, to i jeho oučinkování pozorováno býti může. Za malého a nedostatečného já se pokládám, abych nad jeho vlastnostmi a dokonalostí jaký soud vznášeti mohl, než když všeobecného hlasu následuji, který se v celé této církvi o něm ozývá, a jenž z žalu nad jeho brzkou smrtí pochází, nemohu se udržeti od toho, abych toho hlasu na potomné časy nezachoval, a toho písemně nezaznamenal.

Pan Wavruška byl od církve této milovaný a vážený, protože v pravém smyslu spojoval v sobě takové vlastnosti, které se od kazatele evangelického reformovaného vyhledávají, on nejen v smyslu evangelického slova Boží věrně hlásal a do srdcí lidských štěpoval, ale obzvláště sám v svém životě potvrdil své učení a ukázal svým příkladem, kterak křesťan podle přikázání Božích živ býti má. On byl ochotný a přívětivý ke všem sebe milujícím. Ačkoli pak láskou a přívětivostí každému on toho hoden byl, vstříc vycházel a s každým se srdečně sdílel, však předem při zastávání věcí církevních, jak proti venkovním, tak proti domácím víry stálý byl.

Farář Jan Voškrdla byl prvním farářem, který byl ve sboru delší dobu, a to celých 50 let. Mimochodem si vzal za manželku vdovu po svém předchůdci. Podle pamětníků to byl kazatel horlivý a muž vážný. Ze sboru odešel pro finanční nesnáze, protože mnozí neochotně a liknavě platili salár, zvláště pak jistý Příhoda z Hor. Heřmanic prý onu neochotu podněcoval. Odešel roku 1886 do Liptálu, kdež se i seniorem stal a zůstal tam až do své smrti. Přesto prý f. Voškrdla později litoval, že se z Hor. Vilémovic do Liptálu přestěhoval. Jeho syn Alois Voškrdla, nedávno zemřelý, (psáno po roce 1900) býval hospodářským správcem ve Stránecké Zhoři a zemřel na odpočinku ve Znojmě. Odkázal vilímskému sboru r. 1903 obnos 400 korun, které byly použity na splacení dluhu. Farář Voškrdla do kroniky doplnil pouze zápisy svého předchůdce, ale ze svého padesátiletého působení ve sboru nenapsal ani řádek. Taktéž ani jeho nástupce v spaní kroniky nepokračoval a to znamená, že je tam 80ti letá mezera.

Až v roce 1897 přišel do Vilémovic farář Jaroslav Urbánek, který se opět kroniky ujal a důležité události z uplynulých let do ní zapsal. To znamená, že co si budeme dále říkat, zapsal do kroniky pan f. Urbánek.

Hmotné svízele spojené s vybíráním saláru nepřestaly ani za 10 faráře Karla Adolfa Švandy. Tento byl veliký ekonom, z části ze záliby, z části snad i z nutnosti, aby svou vzrůstající početnou rodinu vyživil a zaopatřil. Záliba jeho v hospodářství polním, lesním a ve včelařství byla neobyčejná, takže jeho práce pastorační až újmu tím trpěla. Přece však právě za něho vznikla roku 1884 kazatelská stanice v Náměšti nad Oslavou. V pozdějších letech povstalo napětí mezi farářem a sborem. Příčiny byly různé, ale vesměs hmotné. Spory byly trapné, protože se stupňovaly až v podezírání ze zpronevěry peněz. Jmenovitě používání takzvaného rezervního fondu, darovaného Matoušem Dobrovolným, o kterém jsme již dříve slyšeli, dělalo zlou krev, protože klesl až pod 100 zlatých. Kromě toho duchovní chtěl, aby odkaz po Františce Prokopové, bývalé důchodní v Třebíči z roku 1885 v obnosu 1.000 zl. byl použit proti určení testátorčině, která ho určila na stavbu věže, k fondu ditačnímu, jehož arcí sbor převelice potřeboval. Mimo to použil 200 zl., věnovaných sestrou oné důchodní na fond stavební. Ačkoliv byl úmysl duchovního dobrý, protože byl proti úmyslu zakladatelek, nebyl pochopen staršovstvem, ani církevníky a způsobil jistou nespokojenost, a tato dostoupila vrcholu tím, že si farář koupil a přestavěl domek v Hor. Vilémovicích č. 4 (to je u kostela u Večeřů), kde potom svoje hospodářství a včelařství provozoval. Sbor pak koupil domek č. 8 (to je u Jurdů, nyní u Pojerů) k účelu zřízení konfesijní školy. Účelu toho dosaženo nebylo pro různé obtíže, a nedorozumění, mezi nimiž bylo i to, že prý pan farář chtěl usadit na tuto školu svého bratra, který by dělal učitele a při tom by si v témž domě zřídil hospodu. Proto byla koupě zrušena a peníze vráceny. Jak dalece se toto se skutečností shoduje, nedá se už dnes přesně zjistit, tolik však je jisto, že církevní hospodářství ode dávných dob řádně vedeno nebylo, a až dosud duchovní církevního hospodáře dělat musel.

V roce 1893 se konala v Kralicích památná slavnost k 300letému výročí vydání Bible kralické. Účast jak ze strany evangelického duchovenstva, tak i lidu byla veliká. Průběh této slavnosti a pronesené řeči jsou v brožuře vydané v. d. pánem Ferdinandem Císařem s názvem "Kralická v Kralicích", která je uložena ve sborovém archivu.

Farář Švanda v roce 1894 náhle zemřel na zápal plic. Po jeho smrti zůstal ve sboru po 3 roky prozatímním farářem jeho syn Jindřich, pod zodpovědností administrátora v. d. pána Františka Císaře z Klobouk.

Jedenáctým farářem byl sborem zvolen 30. listopadu 1897 Jaroslav Urbánek, dosavadní vikář v Sázavě. Tím nastalo pro sbor nové období. V roce 1899 vznikla nejpočetnější kazatelská stanice v Třebíči. Byla zahájena kázáním v. d. pána Ferdinanda Císaře,

superintendentského náměstka na slova I. Korint. 12, 3. v. O něco později byl založen konfesijní hřbitov v Hlubokém, protože trpěli nesnášenlivostí faráře jinošovského.

Za jeho působení ve sboru byly prováděny velké opravy. V roce 1899 byl pokryt kostel cementovou křidlicí nákladem 1.100 Kč. V roce 1901 pokryta fara černým plechem, stejným nákladem. V roce 1902 přistoupeno ke stavbě věže a konfirmační síně. Přístavba věže byla dávným přáním mnohých údů, avšak nyní dal podnět ke stavbě Edvard Homolka, továrník ve Vídni, bratránek zdejšího kurátora Josefa Jaši, který řekl: " Stavějte věž, a já Vám dám zvony". Tento pak návrh i vybidnutí poslal i písemně. Ve schůzi staršovstva 2. března 1902 bylo usneseno nechat vypracovat plány u pana stavitele Wolfa v Třebíči, a to se také stalo. Současně se stavbou věže byly pořízeny také varhany za 2.000 Kč, na něž se po dvě léta dobrovolná sbírka konala, která vynesla 840 Kč a věžní hodiny od firmy z Čáslavi. Dále byl rozšířen chór o jedno křídlo. Do 6. září 1902 byly všechny opravy dokončeny. Mimo věž, varhany a hodiny i oba zvony zavěšeny, nátěr stropu a chóru o jedno křídlo zvětšeného pořízen a síň konfirmační úplně dohotovena. Zvony o váze 3,5 metr. centu nesly nápisy: Jeremiáš XXII. kap. 29 verš a Lukáš 2,14. verš a pocházejí od firmy Adolfa Hilznera z Nového Města.

Dne 7. září 1902 byly věž a konfirmační síň svému účelu slavnostně odevzdány. Přítomen byl v. d. pán superintendent Ferdinand Císař a v. d. pan Viktor Opočenský. V. d. pan superintendent Císař promluvil na schodech u dveří na text: II. Korint. 4,16, verš, poukazuje na to, že stavby duchovní je důležitější a trvanlivější, než ta zevní. Kázání v kostele vykonal d. p. Viktor Opočenský, farář v Nikolčicích a jeho bratr Oskar Opočenský, farář klášterský, kázal lidu shromážděnému venku na louce Fr. Cahy. Z duchovních byl přítomen ještě d. p. Jakub Caha, vikář d. p. Jana Nanaty, pěvce Sionského, jenž také k této příležitosti proslovy pro mládence (Josefa Cahu č. 17) a družičku (Boženu Pujmanovou č. 12) zaslal. Zato tu bylo více hostů jiných: Dárci zvonů Edvard Homolka se svou paní a synem, jakož i oběma bratry, c. k. okresní hejtman Josef Schoch s c. k. okresním komisařem Josefem Urbánkem, farářovým příbuzným, pan učitel F. Mašek z Horní Krupé, jenž hrál na varhany a jiní. Těmito stavbami a opravami vznikly arci dluhy, jež splácel sbor hlavně přirážkami, to znamená, že v roce 1902 - 1909 se platil dvojnásobný obnos saláru.

V roce 1907 přikročeno k vnitřní úpravě chrámu Páně. Podnět k tomu dala paní Aloisie Kadlecová z Mor. Budějovic, která složila u kazatele 50 Kč s podmínkou, že jich bude použito na malbu chrámu Páně. Malba byla provedena jednoduchá, stěny byly rozděleny sloupy s řeckými hlavicemi na jednotlivá pole, v kterých byly uprostřed věnců biblické nápisy. Malbu provedl F. Skřivánek, malíř pokojů z Třebíče za 260 Kč. Poněvadž by byla

dlažba chrámová, jakož i nenatřené lavice svou nedostatečností rušily dojem, byla pořízena nová, betonová dlažba za 280 Kč a natřeny lavice společně s dveřmi za 260 Kč. V tu dobu se budovala okolo kostela nová silnice a protože se snížila oproti staré cestě, bylo nutno prostranství před kostelem také snížit a znovu předláždít. Při tom též Farský dvůr nově vydlážděn byl.

Duchovního se nejtrapněji dotýkal nedostatek pracovny. Od té doby, co byl kazatel po osmiletém manželství obdařen roztomilým křiklounkem, byl už docela konec s prací ve světnici. Této nedostatečnosti fary si všiml při vizitaci 26. července 1908 d. p. senior Josef Dobeš z Nového Města a dal podnět ke zřízení farní kanceláře. Tato se zřídila tak, že se v ní proměnil takzvaný "kumbál", mezi kostelem a farou, nad dolní síní v 1. patře ležící. Vyměnilo se tam okno za větší, koupila skříň a byla kancelář hotova.

Za účelem lepšího pastoračního rozptýleného sboru byly vedle Střížova zřízeny ještě dvě kazatelské stanice, v Náměšti a v Třebíči. Do Náměště dojížděl jednou měsíčně d. p. Václav Pokorný, cestující kazatel se sídlem v Brně, Třebíč pak byla navštěvována až do roku 1898 reformovanými duchovními z Moravy, hlavně z Klobouk a od té doby hlavně farářem domácím. Třebíč se stále domáhala cestujícího kazatele, který jí byl slibován a posléze opravdu dán. Stal se jím d. p. Lubomír z Tardy, do té doby cest. kazatel v Lounech v Čechách. Jeho instalace byla vykonána na svátek nanebevstoupení Páně roku 1908 v německé škole na náměstí, poněvadž z české školy u kostela, jež jim byla původně propůjčena, byli vyhnáni hrozbami děkana P. M. Nevorala, jenž prohlásil, že je musí vypudit, byť i měl svolat za tím účelem demonstrační tábor lidu. I jinak bývaly poměry v třebíčské stanici málo utěšené. Místo ke stavbě chrámu Páně, jakož i domek pro bohoslužebná shromáždění byly koupeny již v roce 1901 panem Matějem Dobrovolným nájemcem dvora Lhoty u Klučova, k čemuž sám 1.000 Kč složil. Větší část stavební plochy náležela třebíčské obci, menší stavitelovi Hudcovi. Městu se platily 4 Kč za 1m², stavitelovi mnohem víc, takže celé místo, to je 7arů 52 m² stálo 3.768 Kč. protože tahle suma mohla být splácena jen po částech, kvůli úrokům byl splacen obnos mnohem vyšší. Téhož roku zakoupen byl domek ve Střelkově ulici č. 7, zrovna proti stavebnímu místu za 7.800 Kč. z čehož až dodnes 3.600 Kč na dluhu zůstává. Jedna strana domku byla upravena za prozatímní modlitebnu a služby Boží tu byly konány až do příchodu cest. kazatele. Druhá strana pronajata za ročních 100 Kč, s podmínkou udržování čistoty v modlitebně. Radost Duchovního nad těmito kroky kalila ta okolnost, že podnět k nim vyšel od člena stanice, Josefa Večeři, mistra krejčovského na Podklášteří č. 26, jenž vedle svých dobrých vlastností,

zvláště úslužnosti, byl podroben velikým křehkostem, zvláště neřesti pijáctví. Zprznil 16leté děvče a skončil ve 3 dnech zánětem plic, jež zdá se úmyslně si přivodil.

Brzy po zakoupení st. místa dal pan Dobrovolný vypracovati plány kostela panu stavitelovi Zlatohlávkovi ve Vídni, učinil potřebné kroky k zanesení knihovnímu a komisionelní schválení stavebního místa a plánů. Pan kazatel měl nejprve plány stavěti církevní dům, to je modlitebnu s farou a to na obecním pozemku u dráhy, který by byl lacinější, a sám než by se to postavilo, že si pronajme byt ve městě. Avšak ač se velmi přičinil, tyto návrhy neprosadil, zato však mnoho nepříjemností si způsobil. Nakonec musel ustoupit a podle opravených plánů Zlatohlávkových v září 1909 stavbu kostela započít. Sám však příhodného bytu ve městě nenašel a proto se rozhodl upravit domek ve Střelkově ulici za svůj a své rodiny příbytek.

Stavba kostela byl zadána na základě vypsání konkurzu stavitelům Veselému z Prahy a Kosíkovi z Třebíče, z nichž první plány ještě poněkud upravil a druhý stavbu prováděl. Ač byl podzim dosti dlouhý, nestačilo se stavbu přivést pod střechu a dohotovení zůstává úkolem roku příštího. Bude také nutno nejméně 20.000 Kč si na zaplacení vypůjčit.

Mateřský sbor také zápasí s finančním nedostatkem. Poněvadž mu zbyl dluh od jmenovaných staveb 4.000 Kč, a téměř každoročně musí přikračovati k menším opravám, je nucen zvyšovat míru salárních příspěvků.

Padesáté výročí protestantského patentu zavdalo též duchovnímu podnět, aby ve spojení s faráři Jaromírem Stehlíkem z Javorníka a Vladimírem Šebestou ze Soběhrd vydal svolání ve prospěch myšlenky abstinence v lidu evangelickém. Tato výzva našla ohlas a byl založen celocírkevní spolek "Evangelická abstinentská rodina", jejímž předsedou byl zvolen p. farář Urbánek. Tento hlásal, že bez abstinence nepůjdeme ani duchovně kupředu. V srpnu 1914 se měl konat abstinentský sjezd, jehož konání zabránila všeobecná mobilizace. Tato protialkoholní činnost byla velice záslužná a její ovoce bylo viditelné ještě celé půlstoletí. Podle mého názoru podobná činnost je velkým úkolem pro všechny křesťanské církve do následujícího období. Zatím se hovoří pouze o škodlivosti drog, ovšem o tom že alkoholismus je nejvíce rozšířená a také nebezpečná droga, o tom se zatím mlčí.

V březnu 1913 dal kazatel jménem hornov. staršovstva na seniorátním konventu v Brně podnět, aby na památku kralické bible třetího vydání z roku 1613 byla uspořádána slavnost v Náměšti nad Oslavou, sídle Žerotínském, a v Kralicích, kde byla bible tištěna. Skutečně také 15. srpna 1913 k té slavnosti došlo. Konala se na louce u náměštské střelnice za hojného účastenství hlavně našeho evangelického lidu. Přítomen však také byl správce c. k. okresního hejtmánství v Třebíči pan Viktor Kulentík, dále zástupce města a Sokola pan

nadučitel Trubáček. Kázání o pokladu skrytém v poli vykonal pan farář František Prudký z Olomouce, po něm pronesl slavnostní řeč o bibli jako knize knih hornovilémovský kazatel a původce slavnosti. Odpoledne se šlo přes hraběcí oboru do Kralic, kde na školní zahrádce u prozatímního základního kamene k pomníku, jenž tady má býti jednou postaven, promluvil pan farář Bednář o Karlu st. ze Žerotína. Do památného kostelíka s bratrskými nápisy příslušný farář v Jinošově vstup nedovolil, stejně jako v roce 1893! O slavnosti projevíli velikou ochotu a službu správce školy Josef Šabacký z Náměště nad Oslavou a nadučitel trojtřídní školy v Kralicích. Týž je veliký znalec kralických památek a domluvili se s kazatelem zakoupit obydlí (kuchyň se dvěma světlicemi) pro evangelickou církev hornovilémovskou, jenž by tu upravila stánek pro bratrské muzeum. Kazatel o tom podal zprávu panu superintendentovi Ferdinandovi Císařovi, a ten předal do správy zdejšího staršovstva skladní knížku na něco přes 1.000 Kč. Z pěkného plánu ale sešlo.

4. července 1915 se konaly vzpomínkové oslavy 500. výročí upálení Mistra Jana Husa. Byly plánovány velké oslavy celocírkevní, ovšem vzhledem k válečnému období se nekonaly a byly oslavy pouze v jednotlivých sborech. Ve Vilémovicích bylo rozhodnuto k tomu výročí zhotovit pamětní kámen. 4. července, kdy vzpom. slavnosti probíhaly, nebyl ještě kámen, který vyráběl kameník Vratislavský z Hor. Vilémovic č. 26 hotov a proto byla tohoto dne jen přípravná slavnost a vlastní slavnost byla až za týden 11. července. Celý průběh slavnosti a přednesené přednášky jsou doslovně v kronice zaznamenány. Pozdě na podzim roku 1915 byly zasazeny pod školou lípy, ovšem tyto byly zasazeny více na památku roku válečného než roku Husovu. Po skončení 1. světové války byly k těmto lípám zasazeny další dvě a v obecní kronice je o tom tento zápis: Když 28.10.1918 skončila 1. světová válka, vsadili občané na památku dvě lípy svobody (k těm které tam již byly od r. 1915) a to v kopci vedle schůdků a druhá vpravo jak stával transformátor v rohu u školní zahrady (ale ta uschla). Zapsal to pan Šabacký a dále píše: Bylo mě 4 a 3/4 roku, takže si již pamatuji. Lípy byly ověnčené, a učitel Adolf Pospíšil měl proslov k shromážděným lidem. Ukončil naší hymnou.

Od té doby se pak 6. července po mnoha roků dělala na kopci vatra s přednáškou a zpěvem "hranice vzplála" na počest upálení Mistra Jana Husa. Po skončení 2. světové války byla vsazena na návsi před domem č. 20 opět lipka svobody. Učitel Jaroslav Suchánek u ní měl proslov, zazpívaly se obě naše hymny a následovala lidová veselice. Lipku sázel p. Miloš Šabacký a p. Josef Kružík. Protože se v okolí lipky nachází elektrické vedení, byla lipka velice nešetrně ořezávána a měla nehezský vzhled. Proto byla před asfaltováním návsi zkáčena.

V 1. svět. válce v roce 1916 byl z kostela odebrán k válečným účelům zvon "Jeremiáš", měděná krytina věže a později i cínové píšťaly od varhan. Podle zápisu v obecní kronice byl větší zvon "Jeremiáš" odebrán v 1. svět. válce k válečným účelům a byl na něm nápis:

"Ó země, země, slyš slovo Hospodinovo". A ten menší zvon, (oba dva darem od p. Edvarda Homolky z Vídně) byl zase odebrán ve 2. svět. válce a na něm byl nápis: "Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobrá vůle". Tolik zprávy z obecní kroniky. O odebrání tohoto druhého zvonu není ve sborové kronice žádná zmínka. Oba tyto zvony měly obsahovat nějaké nepatrné množství zlata, čemuž nasvědčoval jejich zvuk. Kdy byl pořízen současný zvon, pravděpodobně nejmenší z nich, není v žádné kronice uvedeno. Určitě to bylo před 2. svět. válkou a všechny tři současně jistě na věži nebyly, proto to muselo být v období mezi 1. a 2. svět. válkou.

28. května 1916 bylo ve sboru vzpomínáno mučednické smrti mistra Jeronyma pražského. Také z této vzp. slavnosti je celé kázání zapsáno v kronice.

28. října 1917 bylo slaveno 400leté výročí vystoupení dr. M. Luthera.

27. dubna 1924, těsně před odchodem faráře Jar. Urbánka, byl odhalen na hřbitově v Hor. Vilémovicích památník mladým lidem, kteří v 1. svět. válce padli, nebo jejími útrapami zhynuli.

Členové hornovil. sboru v I. světové válce:

V legiích byli:

Veškrna	Josef	z Trnavy
Sláma	Josef	z Hroznatína
Chyba	Stanislav	z Hor. Heřmanic
Sláma	Jaroslav	z Hrbova
Halámek	Gustav	z Měřína

Z ruského zajetí se vrátili:

Jaša	Vilém	Horní Vilémovice
Večeřa	Tomáš	Horní Vilémovice
Pospíšil	Josef	Horní Vilémovice
Svoboda	Jan	Horní Heřmanice č. 20

Svoboda	Antonín	Horní Heřmanice č. 20
Šabacký	Alois	Horní Heřmanice č. 2
Trutna	František	Hroznatín
Voda	František	Hrbov

Během války padli:

Fábry	Josef	Horní Vilémovice
Číhal	František	Vaneč č. 1
Pospíšil	Vladimír	učitel ve Vel. Meziříčí
Málek	Adolf	Radošov
Nevrkla	František,	syn Marie Nevrklovy z Hor. Heř., provdané Machové H. V. č. 28
Příhoda	Jan	Čechtín
Jaša	Václav	ženatý, Bochovice č. 22
Jaša	Josef	svobodný, Bochovice č. 22
Svoboda	František	Hluboké č. 3
Šabacký	František	Hor. Heřmanice č. 2, zemřel v nemocnici v Karlovci
Caha	Václav	Radošov č. 17, zemřel v nemocnici v Hallu
Večeřa	Karel	Horní Vilémovice, zemřel na Ukrajině na zápal plic
Dvořák	Josef	Velké Meziříčí, prý byl zabit bolševiky

Doma zemřeli následkem válečných útrap:

Caha	Václav	Horní Vilémovice č. 14, španělská chřipka
Voda	Jan	Jabloňov č. 20
Číhal	Josef	Vaneč č. 1

Domů se nevrátili (nezvěstní nebo zahynuli v zajetí):

Chalupa	Karel	Horní Heřmanice č. 22
Chalupa	Josef	Horní Heřmanice č. 18
Caha	Václav	Radošov č. 18
Jaša	Josef	Horní Vilémovice č. 5

Nevrkla František žijící v Hor. Vil. v pazderně, jeho rodina přes válku z polovice vymřela (vrátil se v r. 1921 s Ruskou, po čase opět odešel).

Ranění byli:

Pařízek	František	Radošov
Caha	Václav	Horní Vilémovice
Caha	Josef	Horní Vilémovice
Brodský	Josef	Horní Vilémovice

Památník byl vybudován kamenickým mistrem z Třebíče, jméno je nečitelné, a stál 2.000,- Kč. Náklad byl rozdělen mezi členy sboru a je tam poznámka, že někteří členové podíl na ně připadající nezaplatili a musel být zaplacen příští rok ze sborové pokladny.

25. listopadu 1923 byl farář Urbánek zvolen farářem v Bukovce, on ale tuto volbu nepřijal. Již 2. března 1924 byl zvolen ve sboru v Přerově, kam se také odstěhoval. Loučení se sborem bylo po 26-ti leté práci ve sboru dojemné a tekly i slzy. Děkovali bratři starší, a to Chyba, Jaša a Vacek z Třebíče, mládež dospělá, sdruženci, J. Fábry, mládež školní, Žofie Šabacká z Horních Heřmanic č. 23 a Vlasta Cahová Hor. Vilémovice č. 14. Sdruženci darovali odcházejícímu faráři skvostné psací náčiní a školní mládež kytici květin. Farář též pohnutě děkoval a rozcházeli se teskně, ale doufanlivě. Po odchodu faráře Urbánka byl sbor tři roky neobsazen. O prázdninách přijížděli bohoslovci, aby učili konfirmandy a vykonávali bohoslužby.

Dvanáctý farář:

V roce 1927 nastoupil v Hor. Vilémovicích vikář Josef Závodský, který se zaměřil na vytvoření samostatného sboru ve Vel. Meziříčí. Ještě za působení faráře Urbánka vznikla roku 1919 ve Vel. Meziříčí kazatelská stanice. V roce 1927 tam byl postaven sborový dům a v roce 1929 se kaz. stanice ve Vel. Meziříčí osamostatnila. Farářem byl zvolen Josef Závodský, farář hornovilémovský. Od tohoto roku 1929 až do příchodu vikáře Josefa Bednáře administroval mateřský sbor v Hor. Vilémovicích Josef Závodský již jako farář velkomeziříčský a v tomto období se ve Vilémovicích stavěla nová fara.

Stavba nové fary:

Pozemek, na kterém stojí fara a farní zahrada byl součástí zahrady, na které stojí hájenka pod farou a patřil k vilímské fořtovně a všechno to bylo majetkem velkostatku ve Stříteži, jmenovitě Josefa Valdštejna. Naproti tomu zahrada pod fořtovnou, která sousedí s Fábrovou

a nynější Večeřovou zahradou byla majetkem rodiny Jašovy č. 1. Bratr Jaša byl ochoten tuto zahradu přenechat na stavební místo na faru, to nevím jestli zdarma nebo prodejem. Tato zahrada byla daleko větší než je dnes, protože při parcelaci velkostatků po 2. svět. válce dostali odkoupit část této zahrady rodina Prudíková, rodina Fábřova č. 10 a rodina Fábřova č. 36 ke zvětšení svých zahrádek. Nynější Večeřova zahrada k ní patřila celá, protože jsme si dříve říkali, že tam stála Jašova chalupa č. 11, kterou rodina Jašova č. 1 bezplatně propůjčila sboru na bydlení pro faráře, po dobu než se postavila nová fara u kostela. Poněvadž se ale uvažovalo, že by lepší stavební místo bylo tady, co fara stojí, dohodl sbor s majitelem fořtovny výměnu těchto dvou pozemků. Jašova připadla fořtovně a z této veliké zahrady bylo odměřeno stavební místo pro stavbu fary a na zahradu. Žádost o povolení stavby fary byla podána 25.10.1931. Tato žádost s povolením stavby a všemi ostatními dopisy, o kterých bude dále řeč jsou uloženy v okres. archivu, kde jsem je četl, a proto tyto další informace nepochází ze sborové kroniky, ale z okres. archivu. Ve vyjádření sousedů plánované stavbě, které je součástí žádosti o povolení stavby je podmínka velkostatku ve Stříteži, aby stavební místo bylo před započítím stavby oploceno a splaškové a dešťové vody nesmějí být sváděny na pozemek velkostatku. Podepsán je Josef Valdštejn. Podmínka Správy silnice zase byla, že plot u silnice musí být bez pevných základů 2,5 metru od silnice, a bude-li s pevnými základy tak 4,5 metrů od silnice.

Stavební povolení bylo vydáno 5.12.1931. Po určité krátké době, datum jsem si nepoznamenal, se stavební úřad dotazuje farního úřadu, jak stavba pokračuje. V odpovědi farního úřadu se uvádí, že výkopové práce jsou hotové a že se započalo se stavbou. Někdy na podzim se opět stavební úřad dotazoval, jak stavba pokračuje. Bylo odpovězeno, že je stavba hotova, že zbývají dokončit některé vnitřní instalace a osadit okna a dveře. Žádost o kolaudaci byla podána 16.11.1932 a kolaudace provedena 23.12.1932. Stavba tedy byla hotova od povolení stavby skoro přesně za rok. Tolik informace z okres. archivu a dále zase ze sbor. kroniky.

Někteří členové sboru v čele s Václavem Cahem H. V. č. 14, J. Cahem H. V. č. 17 a Jakubem Slámem z Hroznatína nesouhlasili se stavbou tak veliké fary. Ve sboru začaly různice a neshody a sbor se rozdělil na dvě části. Náklady na stavbu byly rozděleny na jednotlivé rodiny a tři výše jmenovaní členové je přes mnohé prosby, upomínky a urgency odmítali platit. Sbor byl nucen nakonec požádat o pomoc Okresní úřad v Třebíči a teprve po jeho zákroku tito zaplatili, ovšem cítili se ukřivděni, přestali se zúčastňovat sborového života a svým odporem brzdili a znepříjemňovali práci stavební komise.

Třináctý farář:

Od 1.7.1932 nastoupil do Hor. Vilémovice výpomocně jako třináctý farář vikář Josef Bednář. Jeho instalace společně s předáním nové fary do užívání se konalo 28. října 1933. Byla to pro Vilémovice veliká slavnost. V tento den zapomněl sbor na všechny sváry a opět se sjednotil. Na slavnosti byli synodní senior dr. Souček z Prahy a konsenior Jadrníček z Uherského Hradiště. Dále byli přítomni farář Stehlík z Javorníka, farář Ženatý z Třebíče a farář Závodský z Vel. Meziříčí a mnoho evang. lidu z celého okolí. Byla to událost jakou Horních Vilémovice ještě nezažily a jistě dlouho nezažijí. Této události věnovali velkou pozornost i církevní časopisy. Pan farář Bednář se při práci ve sboru mimořádně věnoval práci mezi mládeží. V tu dobu bylo ve sboru velice fungující sdružení mládeže, které mělo i pěvecký kroužek. Pan farář Bednář odešel z Vilémovice v roce 1945 do České Třebové. Rok byl sbor administrován farářem Františkem Ženatým z Třebíče a v roce 1946 přišel do sboru čtrnáctý farář.

Čtrnáctý farář:

Jiří Nedvěd, který přišel ze sboru v Olešnici. Tento byl postižen zrakovou chorobou, která se zhoršovala, až byl skoro nevidomý. Toto mu práci ve sboru velice ztěžovalo, ale přesto se staral o sbor svědomitě. Chodil do okolních obcí učit náboženství, konat nešporní pobožnosti, navštěvovat nemocné a vykonávat ostatní pastorační návštěvy se svojí manželkou pěšky. Z počátku při čtení používal lupu, později, asi v 55 letech se učil slepeckému písmu. Opatřil si slepeckou bibli, ostatní pomůcky, včetně zpěvníku si opisoval do slep. písma sám a poznámky ke kázání si pak dělal tímto bodovým písmem. Za jeho působení ve sboru se prováděla velká oprava kostela. Dělala se oprava fasády kostela, její nátěr, vymalování vnitřku kostela a pořizoval se el. pohon k měchům u varhan. Do této doby to dělal takzvaný kalkant nožním šlapáním pedálu u měchů. V roce 1962 odešel do důchodu ovšem ve sboru dále pracoval, jen s tím rozdílem, že jako důchodce musel mít administrátora. Sbor administroval pan farář Jaroslav Pleva z Vel. Meziříčí, který měl ve Vilémovicích jedenkrát za měsíc bohoslužby, bohoslužby v Kralicích a učil ve školách náboženství. Veškerou ostatní práci ve sboru vykonával pan farář Nedvěd, až do roku 1969. V roce 1968 mu zemřela manželka Zdenka Nedvědová a potom již byla práce ve sboru pro něho velice obtížná. Ještě v prosinci 1968 organizoval sborový, autobusový zájezd do Prahy na slavnost 50. výročí vzniku naší církve. V příštím roce ze sboru odešel do Klánovic u Prahy do opravdového důchodu.

Patnáctý farář :

Jako patnáctý farář se na vánoce 1969 ujal hornovilémovského sboru bratr farář Jiří Petřík z Uhříněvsi u Prahy, již jako důchodce. Jeho instalace se konala až 16.5.1971. Na obědy chodil k sestře Pospíšilové č.20 a později k sestře Cahové č.17. Domů do Uhříněvsi, kde měl svoji manželku a celou svoji rodinu, odjížděl jedenkrát za měsíc. Odjížděl v neděli odpoledne a vracel se v pátek odpoledne. Na faře obýval pouze jednu místnost a to v přízemí kancelář. Za jeho působení ve sboru bylo vybudováno ústřední topení na faře a obstarány nové židle do farního sálu, které ovšem byly dodány až po jeho odchodu. Při svoji dovolené asi po dva roky zval na hornovilémovskou faru na dovolenou paní farářku Marii Molnárovou z Kladna se svoji dcerkou Marienkou. Paní farářová při své dovolené vykonávala ve Vilémovicích nedělní bohoslužby a konala zde i jeden pohřeb. Jako žena, farářka to byla pro Vilémovice taková veliká změna. Paní farářka byla manželkou profesora, v té době pana děkana Komenského evangelické theologické bohoslovecké fakulty v Praze, Amedeo Molnára, který také Horní Vilémovice a Kralice navštívil.

Panu faráři Petříkovi, ačkoli byl rodilý Pražák a celý život prožil na předměstí Prahy, se v Hor. Vilémovicích mezi prostým, venkovským lidem velice líbilo a jistě by zde ještě několik roků působil, ale byl postižen srdeční chorobou a byl nucen v únoru 1973 narychlo sbor opustit a podrobit se v Praze léčení.

Jako 16. farář v Horních Vilémovicích nastoupil v červnu 1973 farář Ilja Burian z Třebíče. Jeho zálibou byla historie, kterou velice horlivě bádál a zpracovával a jeden rok konal v neděli po bohoslužbách v Hor. Vilémovicích velice zajímavé a oblíbené přednášky z historie hornovilémovského sboru. Tyto pak písemně uspořádal do knížky: Dějiny protestantismu v Třebíči a v Horních Vilémovicích. Za jeho působení ve sboru bylo zakoupeno nové harmonium do bohoslužebné místnosti, a opraveny fasády na faře i na kostele. Staré harmonium bylo darováno rodině Šabackých v Radošově, kde se jedna dcera učila hrát a byla naděje, že se pro sbor vyškolí nová varhanice, ale nestalo se tak. Při pobytu ve sboru se zdravotní stav pana faráře zhoršil a v zimě 1976 se musel podrobit operaci v třebíčské nemocnici. Choroba se nezastavila a příští rok prodělal opakovanou operaci v Brně. Po této operaci se již služby ve sboru neujal a 28.9.1978 byl dán do trvalého důchodu. Bydlel na faře až do 1.7.1979, kdy obdržel byt v Třebíči a z Hor. Vilémovic se odstěhoval.

Do sboru se hlásil bratr farář Němec, rodák z Třebíče, ale žádost o státní souhlas pro něho byla krajským církevním tajemníkem v Brně zamítnuta a státní souhlas pro Hor. Vilémovice nedostal.

17. farářem sboru v Hor. Vilémovicích se s přičiněním pana faráře Jiřího Petříka stal pan farář Jiří Staněk, farář v Chomutově. Synodní rada z počátku odchod pana faráře z Chomutova oddalovala, až se ujasní další situace v Chomutově, v listopadu 1980 podala žádost ke krajskému církevnímu tajemníkovi v Brně o státní souhlas pro faráře Staňka do Hor. Vilémovic. Tato žádost byla teprve začátkem února 1981 kladně vyřízena a na sborovém shromáždění 22. března 1981 byl farář Jiří Staněk zvolen farářem v Hor. Vilémovicích. První kázání měl 19. dubna 1981 na Boží hod velikonoční a přistěhoval se do Vilémovic 23. dubna. Jeho instalace se konala 27. září 1981. V roce 1981 se opravovaly zdi okolo hřbitova, v zadním rohu byla zřízena branka, která tam do této doby nebyla, a zhotovena nová střecha márnice. Tuto střechu dělali tesaři bratři Školařové z Benetic. Ostatní opravu prováděli členové sboru a financoval ji Místní národní výbor ve Svatoslavi, pod který obec Horní Vilémovice patřila.

28. března 1982 bylo voleno nové staršovstvo. 11. června 1982 se konal v Hor. Vilémovicích sborový den, na kterém byl hostem synodní senior ThDr. Miloslav Hájek. V tomto roce se zhotovila nová skříňová stěna v malém sálku na faře a na farské zahradě se vybudovala nová studna. 12. června 1983 se konala v Hor. Vilémovicích jubilejní shromáždění k 200 letému trvání sboru. Dopoledne kázal emeritní synodní senior dr. Václav Kejř a odpoledne senior horáckého seniorátu bratr farář Jan Trusina, farář v Třebíči.

Za působení p. faráře Staňka ve sboru se konal v Hor. Vilémovicích asi po tři roky vždy první neděli v září na zahájení Nedělní školy Seniorátní den dětí. Synodní rada schválila rezignaci faráře Staňka ke dni 30. září 1986. 27. září byla ve sboru konfirmace a 9. října 1986 se farář Staněk odstěhoval se svojí rodinou do Brna do trvalého důchodu.

18. farářem sboru se stal pan farář Pavel Keřkovský, který přišel do Hor. Vilémovic z Bukovky.